

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI**

RESİM SANATINDA FANTASTİK REALİZM

EBUZER BABAYİĞİT

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. MUSTAFA KÜÇÜKÖNER**

KONYA-2022

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI
RESİM BİLİM DALI**

RESİM SANATINDA FANTASTİK REALİZM

EBUZER BABAYİĞİT

YÜKSEK LİSANS

**DANIŞMAN:
PROF. MUSTAFA KÜÇÜKÖNER**

KONYA-2022

“Hayal gücümüz kadar özgür, özgür olduğumuz kadar yaratıcıyız.”

Ebuzer Babayığit

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ebuzer Babayiğit		
	Numarası	18811901016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim Ana Bilim / Resim Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Mustafa Küçüköner		
	Tezin Adı	Resim Sanatında Fantastik Realizm		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ebuzer Babayiğit

İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ebuzer Babayiğit		
	Numarası	18811901016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Resim Ana Bilim / Resim Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Mustafa Küçüköner		
	Tezin Adı	Resim Sanatında Fantastik Realizm		

Fantastik konulara tarih boyunca hep ilgi olmuştur. Fantastik konu ve olaylar, hayatımızda birçok alana olduğu gibi sanata da nüfus etmiş, özellikle düşsel olanın gerçeklik algısı ile anlatımına katkı sağlamıştır. Edebiyat, mimari, müzik, sinema gibi birçok sanat dalına tesir ettiği gibi resim sanatında da etkisini göstermiştir.

Resim sanatında fantastik imgelerin, konuların ve aktarım üslubunun Klasik Dönemde temellendiği söylenebilir. İlk örnekleri 15. yüzyılda Rönesans sanatı içindeki fantezist ressamalarda görmekteyiz. Rönesans'ın ilk fantezist ressamlarından Sandro Botticelli ve Hieronymus Bosch ile başlayan bu serüven, Barok Döneminde devam ederek kendini 19. yüzyıl Sembolizmine kadar bırakır. Sembolistlerle birlikte resim sanatında fantastik etkiler ilk kez literatüre geçer. Ardından Dada ve Sürrealizm gibi akımların doğmasıyla devam etmiş ve Fantastik Realizm bir grup sanatçının Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nu kurmasıyla sanat literatürüne geçmiştir.

Bu araştırmanın amacı; resim sanatında Fantastik Realizmin gelişim sürecini sanatçı ve eser örnekleri ile ele alıp değerlendirmek, sanat akımlarının birbirleri ile olan etkileşimden bahsetmek ve okuyucuya bu alanda yararlanabileceği bir kaynak oluşturmaktır.

Girişten sonra ikinci bölümde fantastik sanat ve Fantastik Realizm konuları anlatılmış, üçüncü bölümde Fantastik Realizmin oluşumunda katkısı olduğu düşünülen akımlar ve bu akımlardaki fantezist sanatçılar üzerinde durulmuş, sanatçıların fantastik öğeler içerdiği düşünülen eserler seçilmiş ve eser analizleri yapılmıştır. Son bölümde 20. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreçte sanat akımları içinde fantastik realist tarzda eser üreten sanatçılara değinilmiş, seçilen eserleri incelenmiş ve konu bağlamında yapılan uygulama çalışmaları ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fantastik, Fantastik Realizm, Sanat, Resim.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ebuzer Babayiğit		
	Student Number	18811901016		
	Department	Painting Department		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Mustafa Küçüköner		
	Title of the Thesis/Dissertation	Fantastic Realism in Pictorial Art		

Fantastic subjects have always attracted attention throughout history. Fantastic subjects and events have permeated art as well as many other areas of our lives, and they especially contributed to the expression of the imaginary with the perception of reality. Fantastic events have influenced many branches of art such as literature, architecture, music and cinema, as well as in the art of painting.

It can be said that fantastic images, subjects and transmission style in the art of painting were based in the Classical Period. The first examples are seen in the fantasist painters in the Renaissance art in the 15th century. This adventure, which started with Sandro Botticelli and Hieronymus Bosch, one of the first fantasist painters of the Renaissance, continued in the Baroque Period and showed itself until the Symbolism of the 19th century. With the Symbolists, fantastic effects in the art of painting are in literature for the first time. Then, it continued with the emergence of movements such as Dada and Surrealism, and Fantastic Realism entered the art literature with the founding of the Vienna School of Fantastic Realism by a group of artists.

The purpose of this research is to evaluate the development process of Fantastic Realism in the art of painting with examples of artists and works, to talk about the interaction of art movements with each other and to create a resource that the reader can benefit from in this field.

After the introduction, fantastic art and Fantastic Realism are explained in the second part, in the third part, the movements that are thought to contribute to the formation of Fantastic Realism and the fantasy artists in these movements are emphasized, the works of the artists that are thought to contain fantastic elements are selected and the work analyzes are made. In the last part, the artists who produced fantastic realist works in art movements in the period from the 20th century to the present were mentioned, their selected works were examined and the application studies in the context of the subject were evaluated.

Keywords: Fantasy, Fantastic Realism, Art, Painting.

ÖNSÖZ

Resim sanatının tarihi bilindiği gibi mağara resimlerine dayanmaktadır. Tarihsel süreç içinde farklı yer ve zamanlarda resim insanoğlunun yaşamsal amaçları için kullanılmış, savaş, avcılık vb. durumlarda yararlanılmıştır. Tarih öncesinden bu yana insanoğlu, sanatın aynasında yalnızca zayıflıklarını ve geçmişe özlemini değil, mit ve inançlarının fantazyasıyla, kâbusları ya da korkularıyla, kaygılarıyla, düş ve arzularıyla da karşı karşıya kalmıştır.

Tarihi süreç içinde mağara duvarlarında, tapınaklarda, tahta panellerde, tuval üzerinde ressamın yaptığı binlerce resim içinde az da olsa adından bahsedilen fantastik resim olgusu, aslında ilk mağara resmine dayandırılabilceği gibi, üzerinde oldukça araştırılıp, yazı da yazılabilecek kadar önemlidir. Özellikle 20. yüzyılda sanatın ve sanatçının özgürleşmesi ile başlayan süreçte fantezi sanatın vazgeçilmez bir alanı olmuş, bazen bir akımın içinde, bazen sanat tarihçelerince kaleme alınarak hakkında yazılar yazılmıştır. Ancak, geçen süreçte bu oluşumlara bakıldığında aslında anlatıldığından daha da fazla sanatın içinde yer alan fantastik olgunun yeteri kadar literatüre sahip olmadığı fark edilerek, özellikle de günümüzdeki dijital teknoloji destekli sanat türlerinde fantastik sanata yönelimin artması sebebi ile bu çalışmanın ele alınması ve fantastik resim sanatının tarihteki süreç içinde dayandığı akım, sanatçı ve resimlerin bir araya getirilerek yayınlanması gereği duyulmuştur. Bu kapsamda yapılan araştırmalara eş zamanlı olarak fantastik realist tarzında uygulama çalışmaları da yapılarak çalışmayı ele alıp değerlendirecek olan okuyuculara örnek teşkil edilmiştir.

“Resim Sanatında Fantastik Realizm” adlı çalışmamızın başından sonuna kadar öneri ve desteği ile yanımda olan değerli danışmanım ve hocam Prof. Mustafa Küçüköner’e, görüş ve önerileri ile tez çalışmamıza destek veren Resim Anabilim Dalı hocalarıma, dostlarım Hilal Gül ve Alaattin Efe’ye ve her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Ebuzer Babayiğit
Konya, Haziran 2022.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılığı	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	4
İKİNCİ BÖLÜM FANTASTİK SANATIN TANIMI.....	5
2.1. Fantastik.....	5
2.2. Fantastik Sanat.....	9
2.3. Fantastik Realizm.....	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KLASİK DÖNEMDE FANTASTİK REALİZM	23
3.1. Rönesans Dönemi	23
3.1.1. Sandro Botticelli (1445-1510).....	23
3.1.2. Hieronymus Bosch (1450-1516)	26
3.1.3. Piero di Cosimo (1462-1522)	27
3.1.4. Matthias Grünewald (1470-1528).....	29
3.1.5. Michelangelo Buonarroti (1475-1564)	32
3.1.6. Pieter Bruegel (1525-1569).....	34
3.1.7. Giuseppe Arcimboldo (1527-1593).....	36
3.2. Barok Dönemi.....	38
3.2.1. Hendrick Goltzius (1558-1617).....	38
3.2.2. Caravaggio (1571-1610).....	40
3.2.3. Peter Paul Rubens (1577-1640).....	43
3.2.4. Salvator Rosa (1615-1673).....	45

3.3.	Romantizm Dönemi	48
3.3.1.	Johann Heinrich Füssli (1741-1825).....	48
3.3.2.	Francisco Goya (1746-1828).....	50
3.3.3.	William Blake (1757-1827).....	53
3.3.4.	Caspar David Friedrich (1774-1840).....	55
3.3.5.	John Martin (1789-1854).....	58
3.3.6.	Gustave Moreau (1826-1898).....	60
3.3.7.	Gustave Dore (1832- 1883).....	62
3.4.	Sembolizm Dönemi.....	64
3.4.1.	Arnold Böcklin (1827-1901)	64
3.4.2.	Odilon Redon (1840-1916).....	67
3.4.3.	Franz Stuck (1863-1928)	70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 20. YY'DAN GÜNÜMÜZE FANTASTİK REALİZM		72
4.1.	Dadaizm ve Fantastik Realizm İlişkisi	72
4.1.1.	Marcel Duchamp (1887-1967).....	73
4.1.2.	Marcel Janco (1895 – 1984).....	75
4.1.3.	Francis Picabia (1879 – 1953)	78
4.2.	Sürrealizm ve Fantastik Realizm İlişkisi	80
4.2.1.	Marc Chagall (1887-1985).....	81
4.2.2.	Giorgio de Chirico (1888-1978)	83
4.2.3.	Max Ernst (1891-1976)	85
4.2.4.	René Magritte (1898-1967).....	88
4.2.5.	Salvador Dali (1904-1989)	91
4.2.6.	Remedios Varo (1908-1963)	95
4.2.7.	Leonora Carrington (1917-2011).....	98
4.3.	Viyana Fantastik Realizm Okulu	101
4.3.1.	Ernst Fuchs (1930-2015).....	102
4.3.2.	Rudolf Hausner (1914-1995).....	104
4.3.3.	Wolfgang Hutter (1928-2014)	106
4.3.4.	Anton Lehmden (1929-2018).....	108
4.3.5.	Erich (Arik) Brauer (1929-2021)	109
4.4.	Çağdaş Sanatta Fantastik Realizm.....	111
4.4.1.	Frank Frazetta (1928-2010)	112
4.4.2.	Zdzislaw Beksinski (1929-2005).....	114

4.4.3. Robert Venosa (1936 -2011).....	117
4.4.4. Hans Rudolf Gider (1940-2014).....	118
4.4.5. Wayne Barlowe (1958).....	121
4.4.6. Dariusz Zawadzki (1958).....	122
4.5. Uygulama Çalışmaları	124
SONUÇ	130
KAYNAKÇA.....	135
GÖRSEL KAYNAKÇA	140
ÖZGEÇMİŞ	145

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Sandro Botticelli, Cehennem Uçurumu, 1485, Panel Üzerine Tempera, 33 x 47,5 cm.....	25
Görsel 2. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, 1503-1504, AÜYB, 220 x 389 cm.....	27
Görsel 3. Piero di Cosimo, Perseus Rescuing Andromeda, 1510-1513, Ahşap Üzerine Tempera, 70 x 123 cm.	29
Görsel 4. Matthias Grünewald, Visit of St. Anthony to St. Paul and Temptation of St. Anthony, 1515, AÜYB, 265 x 141 cm.	31
Görsel 5. Michelangelo Buonarroti, Adem'in Yaratılışı, 1511, Fresk, 230,1 x 480,1 cm.....	33
Görsel 6. Pieter Bruegel, Dulle Griet (Mad Meg), 1562, TÜYB, 115 x 161 cm.....	35
Görsel 7. Giuseppe Arcimboldo, Vertumnus, 1591, TÜYB, 70 x 57 cm.....	37
Görsel 8. Hendrick Goltzius, The Dragon Devouring the Companions of Cadmus, 1588, Gravür, 25,3 x 32,2 cm.	39
Görsel 9. Caravaggio, Aziz Matthew'un İlhamı, 1599-1600, TÜYB, 731 x 1,177 cm.	42
Görsel 10. Peter Paul Rubens, The Fall of Phaeton, 1604-1605, TÜYB, 98,4 x 131,2 cm.....	44
Görsel 11. Salvator Rosa, Witches at Their Incantations, 1646, TÜYB, 72 x 132 cm.	46
Görsel 12. Johann Heinrich Füssli, The Nightmare, 1781, TÜYB, 101,6 x 127 cm. 49	
Görsel 13. Francisco Goya, Dev, 1818-1825, TÜYB, 28,4 x 20,8 cm.....	52
Görsel 14. William Blake, Günlerin Atası, 1794, Gravür Baskı Üzerine Mürekkep Boya, 23,3 x 16,8 cm.	54
Görsel 15. Caspar David Friedrich, Meşe Ormanındaki Yıkık Kilise, 1809-1810, TÜYB, 110 x 171 cm.....	57
Görsel 16. John Martin, Sodom ve Gomore'nin Yıkımı, 1852, TÜYB, 136,3 x 212,3 cm.....	59
Görsel 17. Gustave Moreau, Oedipus ve Sfenks, 1864, TÜYB, 206,4 x 104,8 cm. .	61
Görsel 18. Gustave Dore, The Deluge (Tufan), 1886, Gravür Baskı.	64
Görsel 19. Arnold Böcklin, Keman Çalan Ölüm ile Otoportre, 1872, TÜYB 75 x 61 cm.....	66
Görsel 20. Odilon Redon, Ağlayan Örümcek, 1881, Kâğıt Üzerine Füzen, 9,5 x 37,5 cm.....	69
Görsel 21. Franz Stuck, Sfenks'in Öpücüğü, 1895, TÜYB, 160 x 144,8 cm.....	71
Görsel 22. Marcel Duchamp, Merdivenlerden İnen Çıplak No.2, 1912, TÜYB, 147 x 89,2 cm.....	74
Görsel 23. Marcel Janco, Chant Nègre, 1916, Kâğıt Üzerine Füzen, 73 x 55 cm.	77
Görsel 24. Francis Picabia, Ligustri, 1929, AÜKT, 151,5 x 96,2 cm.....	79
Görsel 25. Marc Chagall, I and the Village, 1911, TÜYB, 192,1 x 151,4 cm.	82
Görsel 26. Giorgio de Chirico, The Painter's Family, 1926, TÜYB, 146,4 x 114,9 cm.....	84
Görsel 27. Max Ernst, The Angel of the home or the Triumph of Surrealism, 1937, TÜYB, 114 x 146 cm.....	87
Görsel 28. René Magritte, The Listening Room, 1952, TÜYB, 45 x 54,7 cm.	90

Görsel 29. Salvador Dali, Dream Caused by the Flight of a Bee Around a Pomegranate a Second Before Awakening, 1944, TÜYB, 51 x 41 cm.....	94
Görsel 30. Remedios Varo, The Lovers, 1963, TÜYB, 100 x 40 cm.....	97
Görsel 31. Leonora Carrington, The Temptation of St. Anthony, 1947 TÜYB, 122 x 91 cm.....	100
Görsel 32. Ernst Fuchs, Crucification (Çarmih), 1950, AÜYB, 106,7 x 72,4 cm... 103	
Görsel 33. Rudolf Hausner, Adam und Pegasa, 1983, AÜKT, 54 x 67 cm.	106
Görsel 34. Wolfgang Hutter, Ohne Titel (Phantastische Landschaft), 1967, TÜYB, 80,5 x 100,5 cm.....	107
Görsel 35. Anton Lehmden, Ohne Titel, 1960, Ahşap Üzerine Tempera, 23 x 39 cm.	109
Görsel 36. Erich (Arik) Brauer, The Chernobyl Flower, 1996, AÜYB, 136 x 170 cm.	110
Görsel 37. Frank Frazetta, Sorcerer, 1965, TÜYB.	113
Görsel 38. Zdzislaw Beksinski, İsimsiz, 1973, AÜYB, 122 x 98 cm.	116
Görsel 39. Robert Venosa, Stargate, 2004, TÜYB, 51,5 x 32,5 cm.	117
Görsel 40. Hans Rudolf Giger, Necronom IV, 1976, TÜAB, 100 x 150 cm.	120
Görsel 41. Wayne Barlowe, Lucifuge, 2001, AÜAB.	122
Görsel 42. Dariusz Zawadzki, Eksodus, 2021, AÜYB, 100 x 100 cm.....	123
Görsel 43. Ebuzer Babayiğit, Main Tower, 2021, TÜYB, 100 x 70 cm.	125
Görsel 44. Ebuzer Babayiğit, Nature's Punishment, 2021, AÜYB, 33 x 56 cm.....	126
Görsel 45. Ebuzer Babayiğit, Blood Sucking Nobility, 2020, AÜYB, 50 x 38,8 cm.	127
Görsel 46. Ebuzer Babayiğit, Leave, 2019, TÜAB, 100 x 120 cm.	128
Görsel 47. Ebuzer Babayiğit, Exodus II, 2018, TÜAB, 100 x 120 cm.	129

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Milattan önce resim farklı malzemeler ile genelde duvar gibi iç ve dış alanlarda uygulanırken, Asur, Sümer ve Babil Dönemlerinde kilden yapıma tablet gibi nesnelere taşınmış, Mısır Döneminde parşömenlere ve ahşap malzemeye geçmiş, Milattan Sonra 105'te kâğıdın bulunması ile kâğıt üzerine taşınmıştır. Gotik Dönem gibi etkili üslupların olduğu Ortaçağ sürecinde dini yapıların içinde heykel ve resimler yapılmış, 1400'lerden sonra sanatçının özgürlük kazanma süreci başlamıştır. Yağlıboyanın kullanılması ile duvardan tuval gibi daha pratik ve taşınabilir yüzeylere ulaşmıştır. Bu resimlerde bazen figürel olarak bazen de konu olarak fantastik öğeler kendini göstermiş olsa da Rönesans Dönemi ile fantastik öğelerin resim sanatında yeri iyice belirginleşmiştir.

Rönesans'tan günümüze Maniyerizm, Barok, Rokoko, Neoklasizm, Romantizm ile başlayıp 20. yüzyılın içerisinde kendini gösteren birçok akım bulunmaktadır. Bu akımlar sanatın evrilmesinde, yeni biçimler bulmasında, birçok teknik ve düşüncenin alt yapısını oluşturmasında kendini gösteren büyük köşe taşlarıdır. Aslında bu akımlar, akım olarak adlandırılmadan da önce; o günün yaşayan toplumuna, bilim adamlarına, yazarlarına ve sanatçılara belki de hayalperest bir düşünce ya da başlangıç olarak geldiyse de zaman ilerledikçe her biri birer akım olmuş ve bir sonraki akıma önder ya da tepki olmuş sanat tarihinde yerini almıştır. Fantastik Realizm'in tarihsel sürecinin de bahsi geçen akımlar gibi olduğu söylenebilir.

Anlatı ve kuram bakımından 19.yüzyıla tarihlenmesine karşın, imgesel geçmişi pek çok araştırmacının da fikir birliğine vardığı üzere neredeyse tarih öncesine uzanan fantastik resim; söz konusu dönemlerden günümüze, sanatsal üretim üzerindeki etkisi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sanatçılar, geçmişten günümüze birçok duygu ve düşünce üzerine eserler üretmiş ve bu eserler ile duygu ve düşleri gözler önüne sermiştir. Eserlerin birçoğu gerçek dünyadan esinlenmiş olsa da fantezinin etkisinde de kalmıştır. İzleyiciler bu anlatı yöntemiyle eserlerin karşısında dehşete kapılmış ve başka dünyalara yelken açıp

sanatçının duygu ve düşüncelerine ortak olmuşlardır. Eseler karşısında her zaman tek bir duygu ve düşünce gözetilmesi söz konusu değildir. Döneme ve sosyolojik yapılanmaya göre algı ve tepkiler değişiklik gösterebilir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Araştırmanın konusu, resim sanatında Fantastik Realizm'in Rönesans'tan günümüze tarihsel süreçlerini incelemektir. Bu süreç içerisinde dönemlerin birbirleri ile ilişkileri ve Fantastik Realizme katkıları gözlemlenmiş olup, eserlerinde fantastik etkiler barındıran belirli dönemlere ait sanatçıların tespiti ve eser incelemeleri yapılmıştır.

Bu araştırmanın problemi, resim sanatında Fantastik Realizm'in kapsamını belirlemek, hangi koşul ve şartlarda fantastik sanat alanına girdiği hususunda analiz ve çıkarımlar yapmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmayla, sanatçının hangi konuları ele alarak fantastik imgeleri ve kurguları resmettiği ve bu konuların fantastik olgu kapsamına ne denli girdiği ne gibi durumlarda fantastik sanat üretiminin artış gösterdiği, birçok farklı teknik kullanılarak fantastik resmin süreç içerisinde sanatçı ve izleyicinin üzerindeki etkisini tespit edip incelemek ve konu ile ilgili literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, resim sanatında Fantastik Realizm'in oluşum süreci ve günümüzde çok geniş tabanlara ulaşan fakat fantastik terimi ile adlandırılmayan dönem, sanatçı ve eserlerin tespiti ve bu bağlamda birbirleri ile olan dönemsel etkileşimlerini gözler önüne koymasından önemlidir.

Resim sanatının ve sanatçısının konu ve biçimsel boyutta üretim çeşitliliğine alternatif bir bakış açısı kazandırmak, ayrıca yapılan literatür çalışmasında konuyla ilgili Türkçe yazılmış kaynakların yetersizliği dikkat çekmekle birlikte, hazırlanmış tez/eser metni ve makale sayısının da az olmasından ve bu açıdan da çalışmanın özgün değeri konuyu ele alış şekliyle birlikte yeni bir çerçeve çizmesi bakımından önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırmada Fantastik, Fantastik Sanat ve Fantastik Realizmle ilgili bilgiler verilmiştir. Klasik Dönem akımlarından olan Rönesans, Barok, Romantizm ve Sembolizm'in Fantastik Realizm ilişkisi kapsamında Sandro Botticelli, Hieronymus Bosch, Piero di Cosimo, Matthias Grünewald, Michelangelo Buonarroti, Pieter Bruegel, Giuseppe Arcimboldo, Hendrick Goltzius, Caravaggio, Peter Paul Rubens, Salvator Rosa, Johann Heinrich Füssli, Francisco Goya, William Blake, Caspar David Friedrich, John Martin, Gustave Moreau, Gustave Dore, Arnold Böcklin, Odilon Redon ve Franz Stuck'ın konu kapsamında ki eser örnekleri, Dadaizm ve Fantastik Realizm ilişkisi kapsamında Marcel Duchamp, Marcel Janco, Francis Picabia'ın konu kapsamında ki eser örnekleri, Sürrealizm ve Fantastik Realizm ilişkisi kapsamında Marc Chagall, Giorgio de Chirico, Max Ernst, René Magritte, Salvador Dali, Remedios Varo, Leonora Carrington'un konu kapsamında ki eser örnekleri, Viyana Fantastik Realizm Okulu kurucu üyeleri olan Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter, Anton Lehmden, Erich (Arik) Brauer'ın konu kapsamında ki eser örnekleri ve Çağdaş Sanatta Fantastik Realizm kapsamında Frank Frazetta, Zdzislaw Beksinski, Robert Venosa, Hans Rudolf Gider, Wayne Barlowe, Dariusz Zawadzki'nin konu kapsamında ki eser örnekleri ile sınırlandırılmıştır.

Belirlenen dönemlerde yer alan sanatçılar fantastik yönelimlerine göre seçilmiş olup, eser analizi her sanatçının bir eseri ile sınırlandırılmıştır. Eser ve sanatçı seçimlerindeki sınırlılık; sınırsız zamanın olmamasından kaynaklı olarak olabildiğince seçilip elenmiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak; yurt içi kütüphaneler ve sanal ortamlardan araştırmanın konusu kapsamında yapılan literatür taraması ile elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Genel tarama yöntemi ile yapılan araştırmalarla nitel veriler elde edebilmek için tezin literatür taraması ve yazımı sırasında, tez konusu bağlamında veriler; yurt içi ve yurt dışı olmak üzere, kitaplar, dergiler, makaleler, tezler, görsel materyaller titizlikle taranmıştır. Bu süreçte, tarama ve analiz üzerinden giden bir

yöntem benimsenmiştir. Tezin ana fikrini pekiştiren görsel ve tanımsal verilere ulaşmak, onları okuyup analiz etmek, tezin araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada resim sanatındaki fantastik yaklaşım bir kavram olarak teorik çerçevede ele alınmıştır. Bu bağlamda konuya ilişkin tarihsel süreç araştırılmış, literatür taraması yapılmış, konuyla ilişkili kavramlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Öncelikle konunun daha açık bir hale gelebilmesi ve gerektiğinde sunulacak argümanları dayandıracak verilerin ortaya konması adına ikinci bölümde, ilgili kavramlar olan fantastik, fantastik sanat, fantastik realizm kavramları etimolojik, felsefi ve tarihsel boyutuyla incelenmiştir.

Üçüncü bölümde tarihsel sıralamaya göre belirlemiş olduğumuz Klasik Dönem akımlarından olan Rönesans, Barok, Romantizm, Sembolizm Dönemleri içerisinde bazı ressam, birer eserleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu dönemlerin tespitinde, fantastik etkilerin baskın olduğu ve Fantastik Realizm'in oluşumunda katkısı olduğu düşünülen sanatçı ve eserler özenle seçilmiştir. Seçilen sanatçı ve eserler olabildiğince ikonolojik incelemesi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde tarihsel sıralamaya göre belirlemiş olduğumuz Dadaizm ve Sürrealizmin Fantastik Realizm ile olan ilişkisinden, Viyana Fantastik Realizm Okulu ve kurucu üyelerinden ve Çağdaş Sanatta Fantastik Realizm'den bahsedilmiştir. Belirtilen dönemler içerisinde bazı sanatçılar ve eserleri ele alınmış, konumuz bakımından önemli görülen yerlerin üzerinde durulmuştur. Böylelikle fantastik yaklaşımın kavram olarak ortaya çıktığı sanatçılar, ortaya koyularak sonucun desteklenmesi adına toplum, sanatçı ve eser boyutuyla irdelenmiştir.

1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmada öne sürülen resim sanatında Fantastik Realizm'in oluşmasında etkisi olan ve bu alana ışık tutacak fantastik eserler üreten bazı dönemlerin öne çıkan fantezist sanatçıları, eser üretimleri ve bu eserlerin sosyolojik metodoloji açısından analizleri yapılması araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Böylelikle konu üzerine plastik araştırmalarla birlikte araştırmanın uygulama olarak da örnekleme belirlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

FANTASTİK SANATIN TANIMI

2.1. Fantastik

Fantastik kelimesi yaygın olarak fantezi anlamında kullanılmaktadır. Genel geçer tanımının yanı sıra sanat dallarındaki kullanımı farklılıklar göstermektedir. Günlük dilde de kullanımı benzerlikler taşımakla birlikte toplumlara göre çeşitli anlamları barındırmaktadır. Türkçede; alışık olunmayan, gerçeği pek yansıtmayan daha farklı hisleri öne çıkaran anlamını taşır. Bunun yanında kavram bazı yıpranmalara da maruz kalmıştır. Doğu ve Batı kültürünün buluştuğu kimi müziklere ya da kıyafetlere de fantezi müzik ve kıyafet yakıştırması yapılabilmektedir. Sanatsal anlamda kullanım temeline bakıldığında ise fantastik kelimesi; sonsuz hayal anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Bir başka tanıma göre “tasarım ve hayal”¹ demektir. Sanatçının fantezisi denince sanatçının tasarımı ve hayal gücü anlaşılır.² “Bir hayal ya da düşünceden yaratıcı bir imge ya da tasarım oluşturmak”³ anlamını taşır. Bununla birlikte zamanla eklenerek ortaya çıkan fantastik kelimesi Türk Dil Kurumuna göre; “Aslında var olmayan hayal”⁴ olarak tanımlanmaktadır. Orhan Hançeroğlu tarafından ise “gerçekdışı imgelem”⁵ anlamında kullanılır.

Fantastik kelimesinin biraz kökenlerini inceleyerek onun kullanım alanını daha iyi irdeleyebiliriz. Maurizio Ferraris’in yaklaşımına göre fantastik sözcüğü hem Latince hem de Yunancadan gelmekte ve ikisinden farklı köklerde anlamları farklı görülmektedir. Bu sebeple imgelem kelimesi ile iç içe anlaşılmaktadır. Yunanca ve Latincedeki farklı köklere sahip kelimelerin bir araya gelerek kullanılmasından kaynaklı, imgelem ile iç içe geçmiştir. “Bu kelimeler phantasia, imaginatio yani fantasia ve imagine olan hayal ve imgenin birleşmesidir. Birbirinin yerine pek çok kez kullanılmaktadır. Fantas olan ilk kelime Yunancadan gelmekte olup diğeri ise

¹ Adnan Turani, Sanat Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004, s. 39.

² a.g.e., s. 39.

³ Nimet Keser, Sanat Sözlüğü, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2009.

⁴ Türk Dil Kurumu

⁵ Orhan Hançeroğlu, Felsefe Ansiklopedisi Cilt 2: Kavramlar ve Akımlar, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, s. 142.

‘Visio’dan gelen tercüme hatası olarak görülmektedir.”⁶ “Ferraris, ikisi arasındaki farkı şu şekilde ele alır; “Imaginatio ile bir korkuluğu bir insanla değiştirebilirim; phantasia ile ise bir delilik durumu inşa edebilirim...”⁷

Buradan şunu anlıyoruz; imgelem ile fantastik pek çok kez birbiri yerine kullanılmaktadır. Oysa imgelem ile fantastik tam olarak birbirinin muadili kelimeler değildir. Fantastik yukarıda da belirttiğimiz üzere hayal olarak karşımıza çıkarken imgelem bir şeylerden esinlenme anlamını da taşır. Hayalden farkı da burada yatmaktadır. “Fantastik kelimesi; göstermek, konular üzerine ışık tutmak, onlara bakıldığında farklı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak gibi anlamlar taşır ve fanal ve falot gibi kelimelerin çağrışımlarını içerir.”⁸

Fantastik kelimesi bugün yeni tanımlamalar ile sözlüklere, günlük kullanıma dahil olsa da varlığı, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlığın kurgusal olana ve fantastik olana merakı yüzyıllardır devam etmektedir. Kişiler günlük hayatlarında fantezi kurarken dahi olmayan bir şey üzerine düşlerini sıralamaktadır. Bu düşlerin oluşumu sırasında en çok yararlanılan şeyler doğaüstü varlıklar ya da nesnelere. Mitler ve doğaüstü olayların yüzyıllarca bu şekilde günümüze gelmesinin nedeni insanoğlunun ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bu ilginin sebepleri ise pek çok şekilde sıralanabilir. Eski dönemlerden bu yana süregelen fantastik etki, çok farklı esere de yansımıştır. Bugüne kadar aktarılan mitolojik hikayeler, resimler insanlığın gerçeküstü sanata ilgisinin nedenini merak ettirir. Bu ilgi; kişilerin gerçeklikten farklı bir hayal dünyasına ihtiyaç duyması ile açıklanabilirken bilimin henüz çok daha az geliştiği dönemlerde, insanların anlamadıkları şeylere yükledikleri anlamlar ile de açıklanabilir. Bununla beraber; gizem ve korku unsuru fantastik tarzın, kimi otoriteler tarafından umut ya da korku kaynağı halinde kullanılmasına yol açmıştır.

Fantastik; insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte fantastik sanat eserleri başlığı altında okullaşma geç döneme tekabül etmektedir. Fantastik sanatın tarihçesine bakıldığında “18. Yüzyılda İngiltere ve Fransa’da gelişen edebi tür olarak da karşımıza

⁶ Ferraris, İmgelem, çev., Fırat Genç, Ankara: Dost Kitabevi, 2008, s. 6.

⁷ Ayşe Selcen Yücelen, “Fantastik Realizmde Kurgu ve Kompozisyon”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 2.

⁸ a.g.e., s. 6.

çıkacaktır.”⁹ Sonraki yıllarda sadece edebi alanda kalmayıp pek çok farklı sanat dalını da etkilemiştir. Bunlardan biri de resim sanatı olarak bilinmektedir. Eski dönemlerde resim sanatında fantastik resimden etkiler görebiliriz ancak 1900’lü yıllarla birlikte sanatsal bütünlük kazanmıştır.

Fantastiği daha derinden anlamak adına onun farklı sanat dallarındaki yansımalarını incelemek de kişilere yardımcı olacaktır. Bu bağlamda ünlü Rönesans ressamlarından 1450’de dünyaya gelmiş Hollandalı ressam Hieronymus Bosch muhtemeldir ki konumuz bağlamında fantastik yaratıcılığın en önemli isimlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Aklın bulunmaması durumunda fantastiğin nasıl da farklı şeyler yaratabileceğini, canavarlar yaratma örneğine benzetir. Bu sayede sanatın olağanüstü ürünler ortaya koyabileceğinden dem vurur. “...Bosch da, resimde gerçeği en inandırıcı şekilde göstermek için geliştirilmiş geleneklerin ve buluşların tersine çevrilebileceğini ve hiçbir insan gözünün henüz görmediği şeylerle de akla yakın bir resim elde edilebileceğini gösterdi.”¹⁰

Fantastik sanatın var olduğu önemli sanat dallarından biri de edebiyattır. Hatta öncelikle edebiyat dalında okullaşması başlamıştır. Okuduğumuz kurgu eserlerin hepsini fantastik edebiyat olarak adlandırmak elbette mümkün değildir. Onu diğer kurgu eserlerden ayıracak şey elbette kurgunun gerçeklikle arasında kurduğu ilişkidir. Tolkien, “Peri Masalları Üzerine” isimli kitabında fantastik metinleri şu şekilde tanımlar: “Fantastik metinler başka bir zamanın içine kapı açar ve eğer içinden geçerse, bir an için bile olsa, kendi zamanımızın dışında, belki de Zaman’ın kendisinin dışında, duruyor olurlar.” Fantastik edebiyat özellikle Fransa’da ortaya çıkıp gelişmiş, türdür. Genelde edebi türlerin içerisinde alışılmadık korku unsurlarının bilinmeyen ya da olmayan varlıklar ile anlatılmasına rastlanırsa o edebiyat metni muhtemelen fantastik türün örneğidir. Fantastik tür olması için en önemli ölçütlerden biri olayın geçtiği atmosferdir. Bu atmosfer içerisinde okuyucu nerede olduğu üzerine

⁹ Türk Dil Kurumu

¹⁰ Ernst Hans Gombrich, Sanatın Öyküsü, çev., Erol Erduran ve Ömer Erduran, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2022, s. 356.

düşünüyor mekânın ve zamanın dışında hissediyorsa fantastik bir tür olarak değerlendirilebilir.

Fantastiğin var olduğu sanat dallarından biri de sinemadır. Sinemada da fantastik sanat; hayal gücü unsurlarının perdeye yansıtıldığı filmlerde kendisini göstermektedir. “İlk yıllarından itibaren fantastiğe, masallara, destanlara, bilimkurgu ya da mitoslar yaratan veya mitoslardan beslenen süper kahramanlara geniş bir yer ayıran sinema, günümüzde artık başlı başına düş dünyası, fantazyaya haline gelmiş bir sanattır.”¹¹ Fantastik sinema eserlerinde de mitlerden ve doğaüstü anlatılardan bolca faydalandığı bilinmektedir. Özellikle teknolojinin etkisiyle 20. Yüzyılda fantastik sinemaya ilginin arttığı pek çok popüler film örnekleri ile gösterilebilir. Bunlar Yedinci Mühür, Alien, Yüzüklerin Efendisi Harry Potter, Avatar, Alis Harikalar Diyarında ve Hobbit gibi ünlü filmlerdir.

En nihayetinde toparlayıcı tanımını yapmak gerekirse fantastik; gerçekçi durmayan yahut olasılık dahilinde bulunmayandır. Fantastik; bir umudu karşılayan eser ya da psikolojik durumun çıkış ürünüdür. Mitlerden günümüze kadar gelmiş çeşitli doğaüstü kurtarıcıları ve hikâyeleri içerisinde barındırır. En azından resim, edebiyat ve film sektörüne yansımaları net olarak bu şekilde gerçekleşmiştir. İnsanı özellikler bitkilere bitkisel özellikler hayvanlara ya da havyansı özellikler insanlara yüklenerek olağan olmayan yeteneklerin kompozisyonuyla gerçeklik hayattan uzak, fantastik bir gerçeklik algısı oluşturulmaktadır.

Fantastik, yani gerçek olmayan, hakiki karşılığı bulunmayan şekilde aklımızda yer etmiştir. Gerçeği karşılamayan düş gücüyle ortaya çıkan ürünlerin nitelenmesinde kullanılmaktadır. Farklı boyutlar oluşturarak zaman ve mekân gerçekliğini yaratandır. Eski şeylerin keşfedilmesi sayesinde akılda farklı bağlantılar kullanır. Geçmişe atıf olarak kullanılan şey artık akıllara şaşkınlık verecek şekilde ortaya çıkan etkileyici haldedir. Bu etkileyici durum kişilerde; düşsel, mitsel öğelerle beslenerek ortaya çıkan fantastiğin ta kendisidir. Fantastik olanın üretimi süreci ya da kendisini tamamlaması sürecindeki şeyin ne olabileceği üzerinde duran tanınan yazar

¹¹ Giovanni Scognamillo, Fantastik Türk Sineması, çev., Metin Demirhan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.

Roger Bozetto, *Riddles and Images* adlı kitabında bu durumu: “alıcının aradığı, gerçekte ise uzun süredir yanında var olan bir şeyi işaret ettiği”¹² nokta olarak açıklar.

İncelemelere bakıldığında toplumların kimi buhran veya kriz dönemlerinde üretilen sanat ürünlerinde fantastik etkilerin o toplumlarda yükselişe geçtiği görülmektedir. Böyle dönemlerde toplumların sanatçılarının fantastik eserler üretme noktasında ilham kaynağı buldukları dile getirilebilir. Savaş ya da bu tarz kriz dönemlerinde kişiler gerçek olmayan şeylere inanmaya ya da gerçek olmayan şeylerle kendini ifade etmeye daha meyilli hale gelirler. Bu gibi durumlar göz önüne alındığında fantastik ürünün ortaya koyulması ile de benzerlikler söz konusu olabilir. Monotonlaşmış toplumda ise rasyonellik daha yüksek görülmektedir. Bu durumun yansımaları sanatta görülebilir. Sıradan yaşamlar, hayal gücünü ve düş seviyesini aşağı çekiyor denilebilir. Bakıldığında Modern Dönemde fantastik sanat ile hemhal kimi sanatçıların, sanat eserlerini üretmeden önce çeşitli deneyimler yaşamayı tercih ettikleri bilinmektedir. “Bu kimi zaman adrenalin sporları olabilirken kimi zaman da halüsinasyon görmeye neden olacak kimyasal ya da bitkisel ilaçlar da olabilmektedir.”¹³ Fantastiğin üretiminde bu tarz deneyimler önemli görülmektedir.

Nihayetinde gerek kelimenin kökenine bakıldığında gerek günümüzdeki kullanım alanlarına dikkat çekildiğinde fantastik kelimesi; insanların içlerindeki hayalleri ve bu sayede ortaya çıkan; masallar, efsaneler, mitler ve olağanüstü güçler ile ilişkili olarak anlaşılır. Kriz dönemlerinin de yardımı sayesinde günden güne daha popüler olmuş ve tarih boyunca insanlığın hep var ettiği kelime olarak karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar sanat alanlarında zamanla kuramsallaşmış akım haline gelse de insanlık tarihi kadar eski bir kelimedir.

2.2. Fantastik Sanat

Fantastik sanat belli alana sınırlandırılmış kalıba sahip değildir. Onun herhangi coğrafya, tarih ya da kişiler ile sınırlandırılması pek görülmemektedir. Bu sebeple akım olarak görülüp bazı isimleri temsilcileridir diye atamak pek mümkün değildir.

¹² Ufuk Uğur ve Sezen Altay, *a.g.e.*, s. 103.

¹³ Ayşe Selcen Yücelen, *a.g.e.*, s. 2.

Fantastik sanatın ilk ortaya çıktığı dönem daha önce de bahsettiğimiz üzere 1900'lü yılların Fransa'sıdır. Fransa'dan dünyaya yayılması ile sanat dallarında kendine yer bulabilmiş olsa da tarih boyunca ilkel bir şekilde çeşitli alanlarda fantastik sanat eserleri üretilmiştir. Bugün ki anlamıyla Fransa'da ortaya çıkan akım, Fransızcada gerçeküstücülük ismiyle de anılabilmektedir. İngilizcede ise zaman zaman vizyoner sanat isimlendirilmesi kullanılır. Eski Yunan'da gelişmiş insan, hayvan ve çiçek figürlerinin farklı biçimlerde sunulması anlamıyla isimlendirilen "grotesk sanat" olarak anlaşıldığı toplumlar da bulunmaktadır.

Tarihçesine bakıldığında da anlaşıldığı üzere fantastik sanatın kapsamı; büyü veya diğer doğaüstü temaları, fikirleri, yaratıkları veya ortamları içerir. Bilim kurgu, korku ve diğer spekülatif kurgu sanatıyla bazı örtüşmeler olsa da diğer spekülatif kurgu sanatlarında genellikle bulunmayan benzersiz unsurlar vardır. Antik mitlerin ve efsanelerin tasvirleri ile ilahi müdahaleler ve diğer büyü veya doğaüstü güçler biçimindeki günümüz fantastiklerinin tasvirleri çok yaygın unsurlardır ve fantastik sanatını diğer formlardan ayırmaya yardımcı olur. Ejderhalar, büyücüler, periler ve diğer fantastik ve efsanevi yaratıklar, fantastik sanatında bolca kullanılan ortak öznelerdir. Fantastik sanat ürünleri soyut olandan ziyade temsili ve natüralisttir. O, kimi dergilerde, illüstrasyon ya da manga gibi grafik roman sanatlarında başlangıçtan itibaren bu türlerin ayrılmaz bir parçasıdır.

Sanat açısından bakıldığında fantastik sanat; hayal gücünün etkin olduğu düşlerin sonucunda ortaya çıkan ve imgelemin bolca kullanıldığı mantık ve gerçeğe dair ipucunun göstergesidir. Bahsi geçen sanat ürününün fantastik olması ya da fantastik bulunmaması oldukça öznel bir durumdur. Zaten fantastik sanatın kendisi de olabildiğince öznellik taşımaktadır. Fantastik sanatın hafıza ile doğrudan bir ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple fantastik sanat, kişiden kişiye ve toplumdan topluma farklı şekillerde düşünülebilir. Herhangi bir toplumda; eser, fantastik görülebilirken başka bir toplumda fantastik görülmeyebilir ya da aynı toplumdaki kişiler için bile bu durum farklılık gösterebilir. Fantastik sanat gerçekçi olmayan, mistik, efsanevi ya da folklorik konuları veya üslubu kapsayan bir şekilde karakterize edilebilir. Eski dönemlerde daha çok inanç sistemi üzerinden gelişmiş olsa da

günümüzde bilimkurgunun da etkisi ile farklı düş ürünü karakter ve nesnelere ile düşünülür.

Fantastik sanat; devasa yıkım ve karanlık tarafı çağrıştıran da bir türdür. Kendi yansıtma biçimi ile aslında pek çok şeyi bir kehanet gibi gösterme becerisi bulunur. Bu vasıta ile dünyaya distopik bir tasavvuru gösterebilecek kimi eserler kazandırır. Bu apokaliptik tarzı sayesinde çok ilgi gördüğü ve çeşitli kehanetlerle birlikte anıldığı da fantastik sanatta çokça görülen bir durumdur.

Fantastik sanat; sanatçıların, gerçek dışı kimi hayallerinin imgeler ile karışımı sonucunda ortaya çıkan arzularının bir göstergesidir denilebilir. Bu eserler hayallerin ve metaforların somutlaştırılmış birer görüngesidir. Tüm bunların yanında belli olan şey aslında neredeyse her fantastik sanat ürününün temelinde somut dünyaya ait bir şeylerin olduğu geçegidir. Buna rağmen fantastik eserin içerisinde verilmek istenen ve kullanılan çeşitli metaforu bulunan anlatımları bulmak onları anlamak pek çok bilimsel bilgiyi ortaya koymak daha zor görülebilir. Açık formüle edilmiş hali bulunmamakla birlikte her sanatçının kendisine ait bir tarzı ve üslubu bulunur. Bu sebeple fantezist bir sanatçının eserlerini anlamak için sanatçının tarzını ve üslubunu iyi bilmek gerekmektedir. Kimi zaman sanatçıyı sadece yakinen tanıyanlar metaforları görebilir ve okuyabilirler. Bir kitabı göklere uzanan dev bir ağaçla anlatmak isteyen bir sanatçı olabileceği gibi sadece kendi kültüründen kişilerin ya da kendi yakınlarının anlayabileceği bir metafor kullanarak da istediğini resmedebilir. Bu noktada en çok kullanılan tarzlardan biri kişileştirme tarzının kullanımınıdır. Kişileştirmede yapılan şey cansız bir varlığa insani özellikler yüklenmesidir. Cansız bir objeyi, bitkiyi ya da hayvanı konuşurmak ya da bir ağacın eli kolu varmış gibi resmetmek tam olarak kişileştirmeye işaret etmektedir. Bu yöntemin popüler bir kullanım olduğu bilinmektedir.

Fantastik sanat pek çok alanda değerlendirildiğinde karşılaşılan ortak bir kültürü olduğu söylenemez. Oldukça öznel olmasıyla birlikte bir yandan da mitlerden, efsanelerden, kimi tarihi karakterlerden, anlatılan masallardan ya da kahramanlardan sanatçıların fantastik eserlerinde esinlendiği görülmektedir. Kısaca doğüstü birçok şey fantastik sanatı etkileme becerisine sahip olmuştur. Bu durumu resimden, müziğe,

filmlerden edebiyata ve birçok sanat dalına kadar her yerde görebiliriz. Dünyadaki fantastik edebiyatlara bakıldığında da bu görülebileceği gibi toplumumuzda da yansımalarını bulmuştur.

Edebiyat, resim, müzik ve sinema gibi pek çok sanat dalında fantastik etkilerin önemini görebiliriz. Fantastik sanatın edebiyat türünde yansımalarına bakıldığında gerçeğin salt bir şekilde anlatımından uzaklaşan bir metne rastlanmaktadır. Gerçek dışı imge ve olaylar kurgu metinlerin asıl öznelidir. Gerçeği gerçek olmayan şeylerle anlatma sanatıdır. Pozitivist dönemde azalan etkiler sebebi ile Batı literatüründeki mitler ve inançlar yoluyla çıkan olağanüstü anlatılar postmodern dönemle birlikte yani post pozitivist dönemle birlikte tekrar önem kazanmıştır. Fantastik edebiyat da bu sebeple önce 18. yüzyılda pozitivist dönemde dini anlatıların ve inancın yerini almış daha sonra ise Postmodern Dönemle birlikte daha farklı etkilerle yükselişe geçmiştir. Bu edebiyatın günümüzde popüler olmasını sağlayan en önemli isim John Ronald Reuel Tolkien'dir. Onun yanı sıra Harry Potter Kitabı ile tanıdığımız J. K. Rowling de önemli fantastik edebiyat temsilcisidir. Biraz daha geriye gittiğimizde ise Alis Harikalar Diyarı karşımıza çıkacaktır. Hatta fantastik metnin ilk örneği; Gılgamış Destanı örnek verilmektedir. Batı toplumlarında edebiyat alanında son derece gelişmiş fantastik edebiyat, Türk edebiyatında pek yer edinememiştir. Göktürkler dönemine gidilecek olursa Türk destanlarının anlatımı da fantastik etkiler taşımaktadır. Ergenekon Destanı ya da Bozkurt Destanı örnek gösterilebilecek niteliktedir. Ancak günümüze bakıldığında gerek geç modernleşme gerekse de cemaat kültüründen cemiyet kültürüne geçememiş olmanın verdiği bireyselleşememe gibi durumlar fantastik edebiyatın ancak 2000'lerden sonra görülmesine sebep olmuştur. Fantastik edebiyat gerek Türk Edebiyatında gerekse de diğer milletlerin edebiyatında iki farklı başlık altında ele alınır ki bunlar; Birinci Dünya Fantezileri ve İkincil Dünya Fantezileridir. Birincil Dünya Fantezileri ise; Karanlık Fantezi, Şehir Fantezisi'dir. İkinci türün alt başlıkları ise; Kılıç ve Büyü Fantezisi, Epik Fantezidir.

Fantastik sanatın daha iyi anlaşılması için etkisinin büyük olduğu sinemada ele alınması gereken sanat dallarından biridir. Sinemada fantastik sanatın etkisi yadsınamaz durumdadır. Özellikle bir önceki paragrafta fantastik edebiyat metinlerine

örnek verdiğimiz eserlerin pek çoğunun sinemaya yansması da bulunmaktadır. “Sessiz sinema döneminde Douglas Fairbank’in *The Thief of Bagdad* (1924) ve Fritz Lang’in *Die Nibelungen* (1924) adlı filmleri fantastik sinemanın ilk ve önemli örneklerindedir.”¹⁴

“...Méliès filmlerine hayal gücü ögesini katarak hem sinema sanatının hem de fantastik sinema türünün temellerini atmıştır.”¹⁵

Bugüne kadar en beğenilen ve en eskilerden fantastik sinema örneği Oz Büyücüsü’dür. Bir sinema filmin fantastik bir sanat eseri isimlendirmesini alabilmesi için şartları René Prédal’e göre şu özellikleri taşıması gerekmektedir.

1. *“Olağandışı bir ögenin olağan bir dünyayla karşılaşması: Gelip dünyamıza karışan bir canavar, bir yaratık; normal yaşama gelip dalan bir deli, manyak, sadist, olağanüstü bir olay, vs.*

2. *Olağan bir ögenin olağanüstü bir dünyayla karşılaşması: Bilinmeyen bir ülkeye, bir aleme yolculuk, herhangi bir gizli araştırma, vs.*

3. *Olağandışı öğelerin kendilerinin de olağandışı olan bir dünyadaki serüvenleri: Tümüyle hayal ürünü bir dünyada, şaşırtıcı bir çevre içinde, maddenin bilinen yasalarına uymak zorunda olmayan insanın öyküsü.”*¹⁶

Yakın bir döneme kadar sinemada fantastik tür ve diğer tarzlar arasındaki ayırım net bir şekilde ifade edilmemiştir. Özellikle teknolojik gelişmelerin yaşanması ve sinema filmi çekimlerinde kullanılan teknolojik araçların ve sahnelerin işlenmesi sürecinde kullanılan programların gelişmesiyle sinemada fantastik etki daha ileri bir boyuta ulaşmış; teknolojik gelişmeler ile fantastik film eserleri arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Özellikle görsel efektlerdeki değişimler ve sürekli gelişen programlar fantastiğin daha popüler hale gelmesine katkı sağlamıştır.

¹⁴ Duygu Karabayraktar, “Fantastik Sinema ve Görsel Efekt “Bir Tahta Parçası””, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2010, s. 23.

¹⁵ a.g.e., s. 32.

¹⁶ Aktaran; Atilla Dorsay, *Beyaz Perdede Kırmızı Filmler*, İstanbul: Cep Kitapları, 1986, s. 46.

Sinemada da edebiyat ve resimde olduğu gibi gerçek olanın dışında bir hayli dünya dahilinde senaryolar ele alınmıştır. Fantastik sanatın sinemaya yansması tıpkı diğer sanat dalları gibi mitlerden olağanüstü varlıklardan ve hayal/ dş gücü ile yaratılan gerçek olmayan varlıklar, dünyalar ve zamanlar önemli bir yer edinmiştir.

Asıl konumuz, fantastik sanat ve resim ilişkisi de oldukça önemlidir. Fantastik sanat resim sanatı içerisinde kendine oldukça geniş bir yer edinmiştir. 15. yüzyıldan bugüne kadar pek çok sanati fantastik resimde ismini duyurmuştur. Büyük oranda resimle birlikte illüstrasyon alanını da etkileyen fantastik sanat; 20. yüzyılın sonlarına doğru fotoğrafçılık alanında da kendini geliştirmiştir. Süreç içerisinde fantastik sanat kaşifleri; uzay fantastiği, uzay ve uzay mitleri efsaneleri üzerinde de durmaya başlamıştır. Aynı zamanda rüya ve sersemlik hali gibi durumların üzerinde de kendini geliştirmiştir. Bunların yanı sıra kimi gotik çalışmalar fantastik sanatın içerisinde grlebilmektedirken Viktorya Dönemine ait sembolizm akımının kimi ürünleri fantastik sanat ile anılabilmektedir. Bu dönem, klasik mitolojiye dayalı kimi sanat eserlerini kapsamaktadır. Viktorya Dönemi, Avrupa sanatının Rönesans'tan kalma sanat alışkanlığı, tartışmalı bir hal almaya başladığı zamanlardır. Dönemin eski mitolojik alışkanlarla başlayan sanatı, modern zamanlar ile yeni mitleri ortaya çıkar mıştır.

ABD'ye bakıldığında 1930'lu yıllarda Avrupa'da başka bir akım, sürrealistlerden etkilenen Wisconsin sanatçıları da bulunur. Bu sanatçılar da kendi sanat eserlerini markalaştırmıştır. Bu sanat türü de fantastik sanatla etkileşim içerisindedir. Önde gelen isimleri; Marshall Glasier, John Wilde, Dudley Huppler, Milwaukee, Chicago, Gertrude Abercrombie, Karl Priebe şeklinde sıralanabilir. Bunun yanında fantastik grotesk sanatta dikkat çekici görülmektedir. Chicago'da ortaya çıkan bu akımdaki bilinen önde gelen imgeciler ise Roger Brown, Jim Nutt, Ed Paschke, Gladys Nilsson ve Karl Wirsum bulunmaktadır. Bu dönemlerde amatör Fantastik sanatının gerçekleşmesinde etkili, önemli ölçüde bir alt kültür bulunmaktadır.

Fantastik resmin; diğer sanat dallarından farkı ne olabilir diye düşündüğümüzde karşımıza çıkan aslında onun okunabilen ve okunamayan şeyler

üzerinden bir eser ortaya koyması, farkını gösteren bir tanımlamadır. Soyutlamanın yapıldığı somut nesnelere ile bilenebilen nesnelere arasında bir gel git durumu mevcuttur. Tanıyabildiğimiz, gerçek hayattan izler taşıyan resimler doğrudan kolaylıkla okunabilirken tanınmaz, düş ürünü, soyut nesnelere var olduğu resimler kolayca anlaşılabilir değildir. Fantastik resim açıkça her şeyi ortaya koymaktadır ancak yine de daha önce de bahsettiğimiz gizemli bir yönünün bulunması metaforlarının okunmasının zor olması ütopyik ya da distopik yönlerinin bulunması onun gizemini de korumasını sağlamaktadır. Kimi eleştirmenler tarafından fantastik resim sürprizlerden uzakta kalmıştır. Aynı zamanda ciddiyetten uzak olmakla itham edilmiştir.

Fantastik resimden de ayrı, kelimenin anlamı Türkçede çok olumlu bir imaj sahibi değildir. Kişilerin kendilerine ait, sıradanlık dışı bazı isteklerini anlatmaya yarayan bir kelimedir denilebilir. Bunun yanında özneliği pek çok alanda zaten yer etmiştir. Bu durum kişilere çocukluğu anlatan ya da çocuk düşlerini anlatan bir imaj çizer. Bahsedilen özelliklerin aslında sanata yansıtılması fantastik sanatın gerçekçi bir durumdan geçmesini sağlamaktadır. Tüm bunların yanında fantastik sanat, sanatçının beynine ve bilinçaltına ulaşmanın bir yoludur. Anlatımının zor olduğu bazı bilinçdışı gelişimler fantastik sanat aracılığıyla toplumla buluşturulabilir. Bu durum kimi zaman yabancılaşmaya yol açsa da çokça tercih edilmektedir. Yabancılaşma kişilerin gerçeklikten kopması manasına gelir. Üreten kişinin gerçek ile arasına bir set çekmesi ya da gerçekten kendisini soyutlamasının bir adıdır ve sanatçı ancak bu şekilde üretim sürecinde olabilir. Sanatçının yabancılaşması, aynı zamanda insanları kendisine çeken bir yönünü de içinde barındırır. Pek çok kişinin fantastik sanata ilgi duymasının sebebi farklı bir tat arama durumu olabileceği şeklinde değerlendirilir.

Yukarıda bahsedilen durumlar kimi zaman sanatçının, kendisi ile eserlerini sunduğu kişiler arasında bir bağ ya da ortak dil geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Gerçeklerin kişiler üzerindeki amansız baskısına karşı sanat; pek çok zaman kaçamak bir dinlenme alanıdır. Fantastik sanat diğer sanat dallarına, türlerine göre bir adım öne çıkmaktadır. Kişilerin ve sanatçıların hayatın gerçeklerinden uzaklaşmayı başardıkları bir süreç sunar. Her ne kadar sınırları belli olmayan şekilde var olursa olsun kalıcı olmayan bir şeyin somutlaştırılması anlamında değerlidir. Bunların yanı sıra, sanat

ürünü ortaya çıktıktan sonra bu eserle haşır neşir olabilmek şansı da ayrıcalıktır. Fantastik sanatın herhangi bir alanı ile karşılaşmak çoğu zaman kişileri heyecanlandırmaktadır. Bu gibi sebepler aslında onun hem adının kötüye çıkarılmasına hem de oldukça popüler bir hale gelmesine sebeptir. İleri zamanlarda bu sayede ya tam anlamıyla kıymetli hale gelecek ya da tarihin derinliklerinde hatırlanacaktır şeklinde görüşler mevcuttur.

Fantastik sanat bakıldığında 18. yüzyıldan bu yana bir şekilde popülerliğini korumayı başarmış bir tarzdır. Bunun yanında süreç içerisinde fantastik sanat; süratle, gerçeküstücü sanatın neredeyse benzeri halinde anlaşılmıştır. Bu bağlamda şu noktaya dikkat çekilmelidir; fantastik ve fantastiğin kökeni, gerçeküstücülüğün yapılandırılmış köklü benzer süreçlerinden geçmiştir. Varoluştan gelen değil sonradan ortaya çıkarılmış bir muazzam tür; fantastik sanat, 15. yüzyıl “proto sürrealistlerinin” şu andaki modern muadillerinden farklı kılan ciddi bir ayrılığı da barındırır. Yine de aralarında bir bağ olabileceği konusunda uzlaşımlar bulunmaktadır.

Bu başlıkta fantastik sanat, temel hatları ile ele alınmıştır. Görüldüğü üzere fantastik sanat farklı sanat dallarında hala daha popüler bir şekilde varlığını sürdürmekte ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle sinema alanında günden güne yenilikler ile tanışmaktadır. Sinema ve edebiyatta bulunduğu alan kadar resim alanında da önemli bir konum elde etmiştir. Bahsedilen sanat alanlarının birbirine etkisi azımsanamayacak kadar çoktur. Bir edebi eser tuval üzerinde bir tabloya, bir tablo ise sinemaya dönüşebilir. Fantastik sanatın bize sunduğu bu geniş yelpaze ve etkileşim durumu aslında sınırlarının ne kadar geniş olduğunun da kanıtıdır. Gerçek dışı imgelem olarak da adlandırılan fantastik sanat; düş, hayal gücü aracılığıyla mitoloji efsane gibi metinlerden faydalanarak üretim sürecine giren özgün bir sanat dalı olduğu dile getirilebilir. Özellikle resim alanında uzun yüzyıllardır fantastiğin etkin bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Araştırmamız bağlamında fantastik sanatın okullaşmış akımlarından olan Fantastik Realizme göz atılması konunun anlaşılması açısından önemli görülmektedir.

2.3. Fantastik Realizm

Fantastik Realizm yani fantastik gerçekçilik; Viyana'da 1950'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Viyana'da yaşayan bir grup ressamın psikanaliz ile yeni ortaya çıkan modern sanat akımlarını harmanlaması ile fantastik gerçekçilik sanatçıları farklı bir akım ortaya çıkarmışlardır. İkinci Dünya Savaşının sert gerçekçi zamanı sanatçıların da fantastiğe ilgisinin artmasının yanında onların realist akımla buluşmalarını sağlamıştır. Bu dönemde yaşayan Johann Mushick Akademie der Bildenden Künste'de yollarının kesiştiği ve bu sanatı icra eden ressamlarla karşılaştığında onları fantastik realistler olarak adlandırır. Bu şekilde Fantastik Realizm isimlendirmesi yaygınlaşmaya başlar. Onların sanatında görüntüler oldukça gerçekçi bir şekilde karşımıza çıkarken aynı zamanda bilinçaltının dışı vurumu kadar da fantastik öğelerle beslenmiş görünür. Bu dönemlerde ortaya çıkmış eserlerin çoğunda savaşın, kaosun sert gerçeklerinden, hayatın kötülüğünden kaçma çabasını görebiliriz. Bu da oldukça travmatik bir geçiştir. Bu okulda Albert Paris Gütersloh'tan etkilenen Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter, Arik Brauer ve Fritz Janschka'nın yanı sıra Anton Lehmden'in isimlerini görebiliriz.

Fantastik Realizm ya da gerçekçilik isimleriyle adlandırılan edebi eserler, resimler normal olmayan unsurun otantik şekilde görülmesine dikkat çekmek ister. Hayal gücü ürünlerinin günlük hayata uymaması gerekmektedir fakat günlük hayattan da taşıdığı izler olmalıdır. Bir kadının bahçelerin arasında bir yolda yürürken evinin uçtuğunu görmesi ve bunu garipsememesini resmeden bir resim olabilir. Eserlerin fantastik öğeler içermesi ve bu dünyada gerçekleşmesi ya da bulunması önemli görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fantastik Realizm Avusturya'da önemli sanat akımlarından biri haline gelir. Bahsedilen sanat akımının modern sanatta ve hatta evrensel anlamda dünyada tanınırlığı artmaya başlamıştır. Savaşın yıkıcı etkileri devam ederken kimlik kontrol merkezleri, polis kontrolü ve daha travmatik olarak ölüm korkusu, hayatta kalma çabası gibi oldukça kaosu andıran bir ortamın bu duruma etkisi olduğu düşünülebilir. Bu dönemde Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu sanatı psikanalistik unsurlarla birlikte ele almaya başlar. Ayrıca fantastik gerçekçilik ve

sürrealizmle çok yakın görünen formları olağanüstü şeylerle birlikte var edilir. Bu dönemde korkuların artması ve sanat camiasının önemli isimlerini kaybetmesi de bazı sanatçıları daha muhafazakâr sanata yönlendirdi diyebiliriz. Bunun yanında bu dönemde bulunan diğer sanatçıların bir kısmı ise yenilikçi sanat icra etmeye devam etmişlerdir.

Fantastik Realizm ilginç ve irrite edici kimi zamanda, kıyamet senaryoları ya da garip rüyaları resmedebilir. Aynı zamanda teknik açıdan oldukça gerçekçi bir şekilde boyanmış ve kısmen Rembrandt'ı andıran bir tamlıktadır.

Fantastik Realizm ilk zamanlarda, sürrealistler ve soyut sanatçılar tarafından dışlanmış ve küçümsenmiştir. Fantastik Realizm'in oldukça taklitçi bir gelenek olduğu ileri sürülmüştür. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde bu sanat anlayışının yavaş yavaş kabul gördüğü ve dikkat çekmeye başladığı anlaşılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde sanat üzerine araştırma yapan kimi Avusturyalı sanatçılarla kurulmuş ve geliştirilmiştir. Buraya katılan önemli isimler yukarıda da belirttiğimiz üzere Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter, Arik Brauer, Fritz Janschka ve Anton Lehmden şeklinde sıralanabilir. 1938'de Nazi Almayasından sürgüne uğramış oldukları da dikkat çekici olmaktadır. 1945 yılına gelindiğinde sürgünden tekrar dönmeleriyle birlikte okulun açılması gerçekleşmiştir. Öncelikle bir Sanat Kulübü kurulmuş ardından ise Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'na dönüşmüştür. Bu dönemde sanat üzerindeki dogmatik duruşa karşı bir savaş açılmış ve bu sayede özerk bir sanat alanı ortaya çıkartılmıştır.

Bu mücadeleciler ve vizyoner isimler aynı zamanda burada gösterilmek için Viyana'da bir müze açacaklardır. 2011 yılında açılan müzede hem fantastik hem de fantastik gerçekçiliği temsil eden pek çok eser bulunmaktadır. Hatta Türkiye'den kimi ressamın resimleri de sergilenmiştir. Geçmişten günümüze kadar gelen pek çok tarihi ve günümüz eserlerinin bulunduğu müze tarihi bir geziyi andırarak zevk verebilecektir. Bunun yanı sıra pek çok araştırmacı için de arşiv hizmeti gerçekleştirmektedir.

Bu dönemde yeniden canlanan akımları birbirilerinden tamamen ayırmak pek mümkün değildir. Yeni tarzların pek çok noktada benzer yöntemler kullandığı aşikardır. Bu akımlar; Sürrealizm ve Fantastik Realizmdir. Prof. Johann Muschik tarafından fantastik realistler ve sembolikler isimleri ile anılırlar. Bu dönemde dinsel ve oldukça gizemli görülebilecek pek çok tema işlenmiştir. Bu zamanda var olan diğer akımlar şu şekilde sıralanabilir; Art Informel Dada, Action Painting, Taşizm. Pek çok çeşitli akım olması sebebi ile Fantastik Realizm ilk önce gerektiği kadar adını duyuramamıştır. Aslında sürrealistlerin kendi içlerinde bölündükleri de görülmüş, yeni adlandırılmaları ve farklılıkları tam anlaşılmamıştır. Fantastik Realizmi etkileyen önemli isimler ise Bosch, Brughel, Grünewald daha yakın dönemler ise Dali ve Chirico şeklinde sıralanabilir.¹⁷

Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun felsefesini anlamak için önemli bir söz bulunmaktadır; "Birçokları derler ki insanlar yıldızlara uçuyorlar ve zannederler ki bu yeni bir şey ama bilecekler ki oradan da insanlar buraya geliyorlar."¹⁸ Bu söz aslında Bosch ve Erol Deneç'i anlatan bir sözdür denilebilir. Erol Deneç Fantastik Realizm'de oldukça iyi yetişmiş çok önemli bir Türk ressamımızdır. Viyana kapılarını fantastik realist eserlerini ortaya koymak için çalmıştır. Anton Lehmden Erol Deneç'i bu kapıdan içeri almış artık burada öğrenci olduğunu dile getirmiş kendisine yol göstermiştir.¹⁹ Bunun ardından okulun önemli sanatçılarından Ernst Fuchs'un daveti üzerine buraya yerleşmiştir. Burada çok önemli isimlerle birlikte çalışmalar yapmış sonrasında ise 26 yıl kadar burada kaldıktan sonra Türkiye'ye geri dönmüştür. İşte Fantastik Realizmin büyüüp geliştiği hatta ilk tohumlarının atıldığı bu okulda Erol Deneç de sanatını sürdürmüş bu sanatı etkilemiş ve bu sanattan ve sanatçılardan etkilenmiştir.

Fantastik Realizm; 1960'lı yıllara gelindiğinde daha çok tanınır olmaya başlamıştır. Gerek Avrupa'da gerek Amerika'da çok önemli galerilerde ve diğer açık sergilerde kimi eleştirmenlerin de destek olmasıyla bu akıma ilginin artması

¹⁷ Ayşe Selcen Yücelen, **a.g.e.**, s. 45.

¹⁸ Milay Ezengin ve Meyçem Ezengin (ed.), *Dünden Bugüne Erol Deneç Fantastik Realizm*, İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2019, s. 119.

¹⁹ **a.g.e.**, s. 119.

sağlanmıştır. Sadece Viyana ile kalmayıp farklı şehir ve ülkelerde de sergilerin açılması sayesinde Fantastik Realizm uluslararası arenada tanınır hale gelmiştir. Bu akımın en önemli isimlerinden biri dördüncü bölümde ele alınan Ernst Fuchs'tur. Ernst, bu bağlamda şu sözleri dile getirmiştir; “Sanatçının amacı hayal dünyasını resme dökebilmek ve sanat aracılığıyla içinde yaşadığımız dünyayı daha hoş ve insancıl hale getirmektir.”²⁰ Bu akımın önemli isimleri Fantastik Realizmi anlatırken somutun ya da maddenin daha ilerisinde bir arayışın büyüündedirler. Bu büyüün cazibesi ile yaşanan süreçte yaşanan gerçekliğin dışında bu dünyanın kalıplarına sığmayacak düşlere kapılırlar. Fantastik realist ressamlar fırçalarıyla, çizdikleriyle bu dünyayı aşan yolculuklarını bizlere gösterirler. Oldukça yakın görülen sürrealizm ve Fantastik Realizm bu anlamda aslında pek de aynı değildirler. Fantastik eserler üreten sanatçı yaratım sürecini amacı doğrultusunda ilerletirken sürrealist sanatçılar bilinçaltını amaçsız bir şekilde en saf haliyle yakalayıp aktarma derindedir. Pek çok kez karıştırılan bir diğer iki akım da büyümlü gerçekçilik ve fantastik gerçekçiliktir. Büyümlü gerçekçilik ile fantastik gerçekçilik arasında bazı farklar vardır. Fantastik gerçekçilik bu dünyada geçmeyebilir. Bu dünyadan izler taşımaz tamamen farklı bir yerde geçer ve kişilerin şaşkınlığı bulunmaktadır. Ancak büyümlü gerçekçilikte kişiler sanat eserine şaşırılmazlar, kabullenilmiş bir durum bulunmaktadır.²¹

Kolay ulaşılabilen fantastik ve bilim kurgu dergilerinin yükselişi, sanat eserlerinin hikayeleri ön plana çıkarması ve satışları teşvik etmesiyle daha da yükselmiştir. Bu duruma örnek isimler arasında konu başlığı aldığımız sanatçılardan 1928 yılında doğmuş Frank Frazetta, 1941 yılında doğmuş Boris Vallejo ve kendisi de üretken bir bilimkurgu ve uzay sanatçısı olan 21 Kasım 1945 tarihinde doğmuş Amerikalı Vincent Di Fate'in antolojisini yaptığı gibi, Büyük Buhran öncesi döneme damgasını vuran isimler sıralanabilir. Edebiyattan bir örnek vermek gerekirse Kübalı yazar Alejo Carpentier'in romanı olan “Bu Dünyanın Krallığı” adlı fantastik gerçekçi edebiyat için önemli örneklerden biridir.

²⁰ Leyla Şimşek, Fantastik Realizm, <http://www.dusunuyorumdergisi.com/fantastik-realizm/>, (Erişim Tarihi: 11.01.2022).

²¹ Bülent Ayyıldız, Büyümlü Gerçekçilik ve Fantastik Kurgu - Postmodernizm ve Hepsi Hikaye, <https://youtu.be/feiB8IaC8gY>, (Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Edebiyatı da derinden etkilemiş Fantastik Realizm, kurgusal yazınlarda kendini ortaya koymuştur. Bu alanda Abram Tertz, Jorge Luis Borges gibi isimler öne çıkmakta hatta Kafka ve Dostoyevski’de incelenen önemli yazarlardan görülmektedir. Anlatımın karmaşık bir şekilde ilerlemesi, kendi ile öteki arasındaki ilişkinin irdelenmesi, belirsiz bir sınırsızlık gibi bazı belli başlı özellikleri bulunmaktadır.

Günümüzde Alien, Yüzüklerin Efendisi, Harry Potter ve Avatar gibi hâsılât rekorları kıran filmlerle daha da dikkat çekip öne çıkmaya başlayan Fantastik Realizm, görünüşe göre hayal sınırlarımızı fazlasıyla zorlar.²² Bunları ayırt etmemizi sağlayacak belli başlı şeyler bulunur. Bunlardan biri fantastik portaldır. Fantastik portal iki dünya arasında geçer. Bir kapı vardır. Hayal ürünü olan dünyaya yaşadığımız dünyadan bakıldığında şaşkınlık belirir. Immersive art /fantastik; kuşatıcı toparlayıcı, anlaşılır ve tamamen farklı bir dünyada geçmektedir. İnfusive Fantastik yine dünyada geçer ama dünyadaki küçük bir alanda fantastik öğeler bulunmaktadır. Büyülü gerçekçilikte üst anlatı bulunmaktadır. Metne vurgu vardır. Büyülü gerçekçilik postmodernizmin bir alt dalıdır. Kolektif olma durumu da vardır. Bu durumu büyüülü gerçekçilikte, edebi eserlerden “Yüzyıllık Yalnızlık” kitabında görebiliriz. Aralarındaki en önemli fark olayı garipsememe durumudur. Büyülü gerçekçilikte resimdeki şeye ya da filmde, edebi eserde geçen şeye duruma, olaya ya da görsele şaşırılmaz, görülen şey normal karşılanır. Mesela uçan karpuz normaldir. Ama fantastik gerçekçilikte bu duruma şaşırılır. Resimde bir şaşkınlık vardır ya da film ve edebi eserde. Fantastik Realizmde varoluşsal bilgilere dair şüpheler vardır ve tıpkı postmodernler gibi onlar da varoluşla ilgili benliği aşan sorular sorarlar ya da sanatlarında bunu gösterirler. Bizlere hayal ürünü kurgular gösterirken aslında var olan şeylerin gerçekten var olup olmadığını sorgulatmayı deniyor olabilirler.

Fantastik Realizm bugün hala daha etkisini önemli ölçüde devam ettirmektedir. Gerek edebiyat ve sinema ve özellikle resim alanında büyük bir karşılığı bulunmaktadır. Kısaca toparlamak gerekirse Fantastik Realizm; gerçek ve düş olanı yoğurup büyük anlatıları ve hayatı sorgulatacak eserlerin fantastik öğelerle beslenmesi

²² Nuray Leyla Şimşek, Fantastik Realizm, <http://www.dusunuyorumdergisi.com/fantastik-realizm/>, (Erişim Tarihi: 11.01.2022).

şeklinde ortaya çıkan sanat akımıdır. Çağdaş sanatta önemi artmış ve yaygınlaşmış olan fantastik sanatın günümüzdeki önemli temsilcilerine örnek vermek gerekirse öncelikle sayılması gereken isimler; Zdzislaw Beksinski, Robert Venosa, Erol Deneç, H. R. Giger, Dariusz Zawadzki ve Wayne Barlowe olarak sıralanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KLASİK DÖNEMDE FANTASTİK REALİZM

Bu bölümde tarihsel sıralamaya göre belirlemiş olduğumuz Klasik Dönem akımlarından olan Rönesans, Barok, Romantizm, Sembolizm Dönemleri içerisinde bazı ressam, birer eserleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu dönemlerin tespitinde, fantastik etkilerin baskın olduğu ve Fantastik Realizm'in oluşumunda katkısı olduğu düşünülen sanatçı ve eserler özenle seçilmiştir. Seçilen sanatçı ve eserler konumuz bakımından büyük önem taşımakla birlikte Fantastik Realizm'in temellerini oluşturduğu da düşünülmektedir. Ele alınan sanatçı ve eserlerin günümüze kadar uzanan birçok fantastik ögenin zihnimizde canlanmasını sağladığı, bir sonraki dönem ve sanatçıları etkilediği görülmektedir.

3.1. Rönesans Dönemi

Rönesans Dönemi; resim alanında fantastik etkilerin ilk defa görülmeye başlandığı dönemdir. Bu dönemde yaşamış olan bazı önemli ressamın hayatları, resim sanatıyla ilişkileri ve özellikle fantastik imgeleri barındıran eserleri ele alınıp bu çerçevede içerisinde değerlendirme yapılacaktır. Rönesans Dönemi resim sanatında fantastik sanatın ve alt dallarının oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu açıdan fantastik sanatın başlangıcı olabilecek fantezist ressamdan başlamak gerekir.

3.1.1. Sandro Botticelli (1445-1510)

Aslında adı Alessandro di Mariano Filipepi olan ancak "küçük şarap fıçısı" anlamına gelen kelimesinden türetilen bir kelime olan "Botticelli" takma adıyla anılan Sandro Botticelli 1445 yılında Floransa'da dünyaya gelmiştir.²³ İtalyan Rönesansı'nın en önemli isimlerinden birisi olan Botticelli, resim sanatında hem ülkesinde hem de dünyada oldukça kısa sürede tanınırlığa kavuşmuştur.

Botticelli'nin çocukluk yıllarına bakıldığında kendi yaş grubu içerisinde her zaman zeki olarak nitelendirilmiştir. Yaşının ötesinde zekaya sahip olan Botticelli de

²³ Pınar Özataşkın, "İtalya'da Rönesans Resim Sanatı (Botticelli)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 121.

okulu sıkıcı olarak bulmuştur. Sahip olduğu keskin zekasıyla ve yaptığı pratik şakalarla kısa zaman içerisinde huzursuz, hiperaktif ve sabırsız bir çocuk olarak bilinmiştir. Sahip olduğu bu ünle birlikte yeteneğinin de fark edilmesiyle birlikte okuldan alınmış ve işe gönderilmiştir. Botticelli ilk olarak kuyumculuk yapan Maso Finiguerra'nın yanında çırak olarak çalışmıştır. Kuyumcularla ressamın sürekli olarak temas hâlinde olduğu o dönem içerisinde bir kuyumcuda çalışan Botticelli'nin dikkatini ise desenler çekmiş ve resme karşı bir hayranlığı oluşmuştur. Resme dair oluşan bu hayranlık çok geçmeden resim sanatına yönelmesine ve yeteneğine olumlu anlamda katkı sağlamıştır.²⁴

Botticelli'nin kuyumcuda çalışırken altyapısı oluşan resim yeteneği, Fra Filippo Lippi'nin atölyesine girmesiyle doğrudan bir resim eğitimiyle olgunlaşmıştır. Bu bağlamda ressamlık kariyeri, Floransa'daki kiliselere ve katedrallere freskler yaparak başlamıştır. Kariyerinde ressam, heykeltıraş ve oymacı Antonio del Pollaiuolo ile birlikte de çalışan Botticelli, 1470 yılında kendisine ait bir atölye kurmuştur.²⁵

Ortaya çıkardığı ilk çalışmalarından itibaren büyük bir beğeniye ve üne kavuşan Botticelli'nin çalışmalarının temaları dinî ve mitolojik konulara dayanmaktadır. İtalya'nın en saygın sanatçılarından birisi olan Botticelli eserlerinde çok sayıda figür kullanmış ve kendisine özgün olan bir üslûp yaratmıştır. 1482 yılında yapmış olduğu “Venüs’ün Doğuşu” ve “İlkbahar Alegorisi” eserleri mitolojik temaya sahip olan en ünlü resimlerdir. Günümüzde Berlin Baskılar, Çizimler ve Güzel El Yazmaları Müzesinde bulunan “Cehennem Uçurumu” resmi ise “Muhteşem Medici” olarak anılan Floransa kentinin fiili hükümdarı Lorenzo de’ Medici tarafından görevlendirilmesi sonrasında resmedilmiştir.²⁶

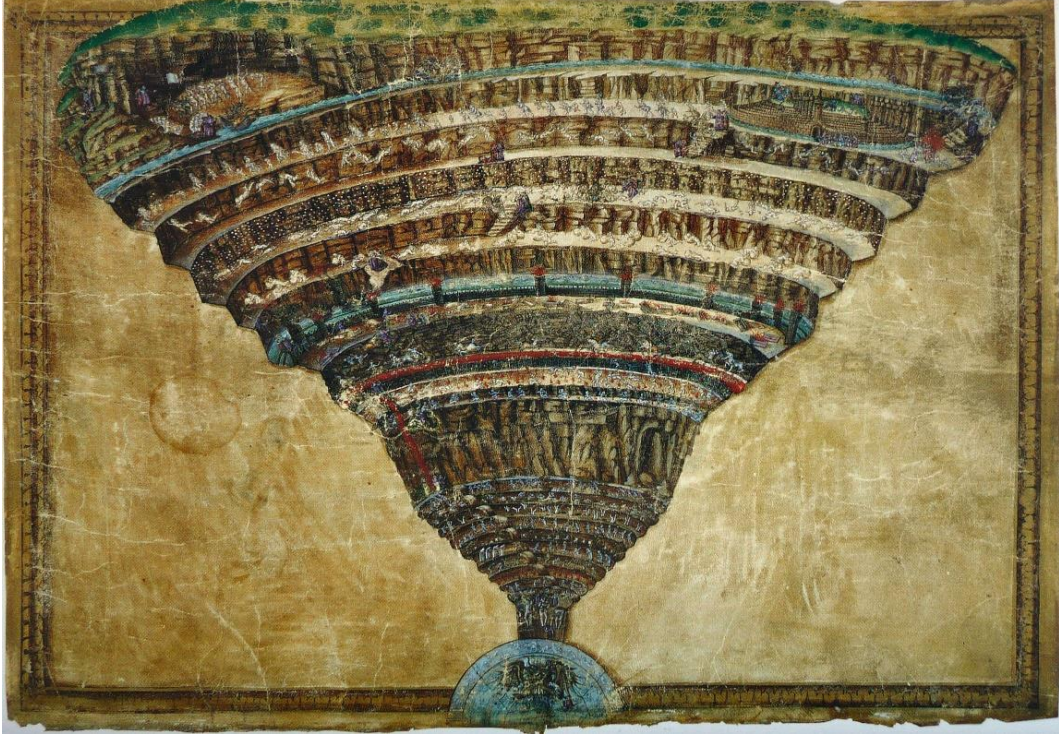
Dante'nin orijinal Cehennem metniyle birebir aynı olan “Cehennem Uçurumu” (Görsel 1.) resminde huniye benzeyen bir imge bulunmaktadır. Huni olarak resmedilen imge, 9 farklı katmandan oluşmakta ve her katmanın kendisi içerisinde de bölümlere

²⁴ Ayşe Nur Büyükyavuz, “Dante Aligheri'nin İlahi Komedyası Üzerinden Sandro Botticelli Cehennem Tablosu'nun İçerik Analizi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 28, 2021, s. 179.

²⁵ Pınar Öztaşkın, **a.g.e.**, s. 122.

²⁶ Ayşe Nur Büyükyavuz, **a.g.e.**, s. 179-180.

ayrıldığı görülmektedir. Genişleterek çizilen en son katmanda ise şeytan tasviri yapılmıştır. Bu tasvir çerçevesinde Lucifer buzlara gömülerek betimlenmiştir.

Görsel 1. Sandro Botticelli, Cehennem Uçurumu, 1485, Panel Üzerine Tempera, 33 x 47,5 cm.

Resmin sol üst köşesinde yer alan çukur ise yeryüzünden cehenneme inmektedir. Akheron Nehri kıyısını tasvir eden bu ölümden yaşamlarında kötülükten uzak olmakla birlikte iyilikten de uzak olan günahkârlar yer almaktadır. İyilik yapmamışlar ve cennete gidememişlerdir ancak Tanrı'nın adaleti onların kötülük de yapmamaları sebebiyle cehenneme almamıştır. Tablonun sağında etrafının surlarla çevrili olduğu bir şato yer almaktadır. Bu yapı "Limbus" olarak adlandırılmakla birlikte cehennemin birinci dairesidir. Şato, tam anlamıyla günahkâr olmayan ancak Hristiyanlık öncesinde yaşayanların ve Hristiyanlığın gelişi sonrası vaftiz edilmeden vefat edenlerin yaşadıkları yerdir.

Huninin ikinci dairesinde aşkın tutkusuna kapılarak şehvet düşkünlüğü içerisinde hayatlarını geçirenler bulunmakta ve sürekli olarak savrulmaktadır. Üçüncü daire ise oburların tasvirine ayrılmıştır. Oburlar; kar, yağmur ve dolu gibi şiddetli hava içerisinde ve balçık hâline gelmiş çamurda yüzmeye mahkûm edilmektedir. Dördüncü dairede iki zıt suçu işleyenler; cimrilerle tutumsuzlar

resmedilmiştir. Sonraki dairelerde ise sırasıyla öfkeli, sapkınlarla onların müritleri, saldırganlar, ikiyüzlüler cezalandırılmaktadır.

3.1.2. Hieronymus Bosch (1450-1516)

Literatürde doğum yılı 1450 yılı olarak kabul edilen Hieronymus Bosch'un tam adı Jeroen Anthoniszoon van Aken'dir. Sanatçının adını, doğduğu kent olan 's-Hertogenbosch veya daha yaygın olarak bilindiği şekliyle Den Bosch'dan aldığı tahmin edilmektedir.²⁷ Takma bir isim tercih etmesinin temel sebebi, ailenin diğer üyelerinden kendisini ayırt etme isteğidir. Ailesinin kökenlerinin Aquisgrana'ya dayandığı bilinmekle birlikte aile üyeleri uzun süredir sanatsal faaliyetlerde bulunmaktadır. Babası, dedesi ve üç amcasının ressam olması dolayısıyla Bosch'un sahip olduğu sanat anlayışının temelleri aile içerisinde oluşmuştur. Aile üyelerinin çalışma alanı genellikle fresk, ağaç heykelleri yaldızlama ve katedrallerin duvar süslemesidir.²⁸

"The Brotherhood of Our Lady" adlı oldukça saygı duyulan muhafazakâr bir dini grubun üyesi olan Bosch, eserlerinde genellikle ahlakî ve dinî kavramlara ağırlık vermiştir. Canlı görüntülerin kullanıldığı çalışmaları oldukça popülerlik kazanmıştır. Bununla birlikte Kuzey Avrupa coğrafyasındaki ilk otonom eskizleri Bosch tarafından üretilmiştir. Sanatçının resimleri çoğunlukla astroloji, folklor, büyücülük ve azizlere atıf içermekle birlikte eserlerinin tümü Hıristiyan ikonografisiyle iç içe geçmiştir.²⁹

Günahkâr bir insanlığın tasvir edildiği resimlerinde geleneksel Flaman stilinin aksine özgün stilleri tercih etmiştir. Canlı betimlemeleriyle birlikte sembolist bir tavır takınması yaşadığı döneme dair endişelerinin bir dönüşen dünyaya dair duyduğu endişelerin bir tezahürü olarak görülmelidir. Bosch, literatürde alla prima veya doğrudan boyama olarak ifade edilen; öncesinde bir hazırlık süreci bulunmaksızın

²⁷ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, U. Tükel, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2008, "Bosch, Hieronymus" maddesi, s. 275.

²⁸ Yusuf Şengür, "Hieronymus Bosch'un Fantastik İmgeleri ve Batı Resim Sanatında Gerçeküstü Yaklaşımlar", Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s. 34.

²⁹ **Biography of Hieronymus Bosch**, <https://www.hieronymus-bosch.org/biography.html>, (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

doğrudan zihinde tasarlanıp çalışmanın doğrudan tuval üzerine aktarılması tekniğini benimsemiştir.³⁰

Görsel 2. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, 1503-1504, AÜYB, 220 x 389 cm.

Bosch'un en bilinen eseri bir triptik olarak çizilmiş, orijinal adı "The Garden of Earthly Delights" (Görsel 2.) olan; "Dünyevi Zevkler Bahçesi"dir. Toplam üç bölüm olarak resmedilen eserin sol kısmında Adem, Havva ve birçok hayvan tasvir edilmiştir. Ortada yer alan panoda ise eserin adının doğrudan karşılığı olan dünyevi zevkler yer almaktadır. Çıplaklığın ön planda olduğu bu alanda ayrıca meyveler ve kuşlar da yer almaktadır. Çalışmanın sağ bölümü ise farklı biçimlerde cezalara mahkûm edilen günahkârları içermektedir. Bu doğrultuda ortadaki bölümü dünyevi zevkleri anlatan eserin sağ tarafının cehennemi, sol tarafının da cenneti betimlediği anlaşılmaktadır. Ayrıca resim, sağ ve sol bölümleri yadsınarak salt olarak ortadaki bölüme bakıldığında izleyiciye dünyayı yaratan Tanrı tasvirini de sunmaktadır.

3.1.3. Piero di Cosimo (1462-1522)

Asıl adı Piero di Lorenzo olmakla birlikte Piero di Cosimo olarak tanınan İtalyan ressam 1462'de Floransa'da doğmuştur. Sanatçı bu adını, atölyesinde eğitim gördüğü, 1481 yılında Vatikan'daki Sistine Şapeli içerisindeki "Dağdaki Vaaz" ve "Kızıldeniz'in Geçişi" fresklerinde yardımcı olduğu ustası Cosimo Rosselli'den

³⁰ Hieronymus Bosch, <https://totallyhistory.com/hieronymus-bosch/>, (Erişim Tarihi: 11.02.2022).

almıştır. Eksantrik olarak nitelendirilebilecek karakterleriyle ve hayali mitolojik resimleri ile tanınan sanatçı, belirli bir akıma indirgenemeyecek tarzıyla özgün bir stile sahiptir.³¹

Piero di Cosimo, klasik mitolojiden aldığı sahneleri resmetmek konusunda uzmanlaşmıştır. Sanatçı canlı hayal gücüyle natüralist bir manzarada yer alan ve fikir ve duyguların sembolik temsilleri olarak hizmet eden yarı insan, yarı hayvan figürlerin yaratılması konusunda ilham vermiştir. Sanatçının Antik Romalı bir yazar olan Vitruvius'tan esinlenerek insan ırkının daha basit bir varoluşa öncülük ettiği bir zamandan hayali sahneler çizmiştir. Cosimo'nun bu anlamda ortaya çıkardığı çalışmalar “Av Sahnesi”, “Avdan Dönüş”, “Balın Keşfi” ve “Şarabın Keşfi”dir. Dönemin hâkim paradigmasını oluşturan dinî resim geleneği dışında kalan bu resimler, Floransa'daki fanatik Dominik keşişi Girolamo Savonarola tarafından onaylanmamıştır. Sanatçı bu duruma karşılık olarak ise tepkisini yine sanatıyla göstermiş; “Kutsal Aile” ve “Meryem'in Günahsız Gebeliği” isimli resimleri yapmıştır. Sanatçı bunlar dışında Floransa bölgesinde bir portre ressamı olarak da ün kazanmıştır. Bu açıdan en ünlü resmi ise Giuliano de' Medici'nin metresi olan Simonetta Vespucci'nin portresidir. Cosimo ayrıca kendi dönemi içerisinde birçok sanatçıyı eğitmiştir. Bu öğrenciler içerisindeki en meşhur öğrencisi Andrea del Sarto'dur.³²

Piero di Cosimo'nun en ünlü eserleri arasında yer alan orijinal adı “Perseus Freeing Andromeda” (Görsel 3.) olmakla birlikte “Liberation of Andromeda” olarak da anılan resim, İtalyan Rönesansı döneminin önemli eserleri arasında yer almaktadır. Estetik, kozmolojik ve politik çıkarımları içerisinde barındıran eser, eski Romalı yazar Ovid'in Metamorfozlar'da yarattığı bir öyküye dayanmakta ve deniz canavarını öldüren, güzel Andromeda'yı kurtaran yarı tanrı Perseus efsanesinin yeniden canlandırmasıdır.

³¹ Encyclopedia Britannica, **Piero di Cosimo**, <https://www.britannica.com/biography/Piero-di-Cosimo>, (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

³² **Piero di Cosimo (1462–1521)**, <https://www.encyclopedia.com/people/literature-and-arts/european-art-1599-biographies/piero-di-cosimo>, (Erişim Tarihi: 15.02.2022).

Görsel 3. Piero di Cosimo, Perseus Rescuing Andromeda, 1510-1513, Ahşap Üzerine Tempera, 70 x 123 cm.

Tablo temaları itibariyle platonik aşk, ideal güzellik, evlilik ve doğal güzellik öğelerini içerisinde barındırmaktadır. Perseus'un Andromeda'yı serbest bırakmasının sembolizmi, Andromeda'ya duyduğu şehvet yüzünden taşa dönüşen Phineus'un aksine, platonik aşkın bir temsilidir. Andromeda'nın dağın yamacında deniz canavarı tarafından yutulmak üzere oluşu ise ideal güzelliği temsil etmektedir.

Günümüzde Floransa'daki Uffizi'de bulunan resim ayrıca başta Medici ailesi olmak üzere Floransa'nın birçok seçkin üst yönetici sınıfının portrelerini bir karakter olarak içermektedir. Ayrıca çalışmadaki deniz canavarı tasviri, Medici ailesinin Floransa'da iktidara dönüşüne bir göndermedir.

3.1.4. Matthias Grünewald (1470-1528)

Matthias Grünewald Alman ressamdır. Alman Rönesans'ının en önemli ismi olarak bilinir. Resimleri ağırlıklı olarak dini metaforlar içermekte ve Hristiyanlık

öğretilerine bolca yer vermektedir.³³ İyi bir Hristiyan olarak bilinen Grünewald öldüğü zaman gizli bir şekilde de olsa reform taraftarları arasındadır.³⁴

Sanatçı kendi çağının en enteresan ressamı arasında yer alır. Kendisi ile olan psikolojik gerilimleri ve buhranları üzerine de gitmiştir. Gerçek ve sanrıları arasındaki çizgi oldukça belirsizdir. Politik açıdan sıkıntılı dönemlerde yaşamıştır ve bir ressam olarak kötülük ve şiddet gibi temaları resimlerinde konu almasıyla akıl sağlığı ile ilişkisini de epey bir sorgulamış sanatçılardandır.³⁵ Sanatçının en çok üne sahip olan tablosu, 1512-1516 seneleri arasında resmettiği Isenheim Altarpiece'dir.³⁶

Sanatçının bazı tablolarında fantastik öğeleri ele alan çağrışımlar görülür. Sanatçı bu çalışmalarıyla 20. yüzyılın dışavurumcu ressamlarına ilham kaynağı olmuştur. Sanatçı fantezinin ifade edişlerini de küçük çizgilerinde gösterir. Bu açıdan da fantastik sanat için incelenebilecek bir ressamdır. Ona göre her çizgi bir metafor olarak görülmelidir.

Konumuz açısından önemli olan bir diğer eseri ise “Visit of St. Anthony to St. Paul and Temptation of St. Anthony” isimli eseridir. Eserin (Görsel 4.) iki panelden oluştuğu görülmektedir. Soldaki panelde St. Anthony'nin St. Paul'u ziyareti görülmektedir. Eserin solu sağına göre daha sakin bir izlenim verir. Solda ağaçta yan asılı kalmış bir kız çocuğu dikkat çekmektedir. İkisinin arasında bir hayvan bulunmaktadır. Tablonun sağında ise fantastik öğelerin çok daha yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca pek çok şeytan betimlemesi dikkat çeker. Bu kısımda Anthony'nin günah durumu resmedilmiştir. Şeytanlar Antony'yi esir almış ve ona tam vuracak haldelerken sanatçı o anın yüz ifadesini ustalıkla Anthony'ye yerleştirmiştir.

³³ Gülnur Koç, “Türk Resminde Fantastik Eğilimler” (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2006). s.18.

³⁴ Encyclopedia, <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/grunewald-matthias-mathis-gothart-nithart>, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

³⁵ Daire İki, <https://daireiki.com/kultur/sanat/d-sanatta-akil-hastaligi-veya-delilige-bakmak-255>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).

³⁶ Smartify, <https://smartify.org/artists/matthias-grunewald>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).

Görsel 4. Matthias Grünewald, Visit of St. Anthony to St. Paul and Temptation of St. Anthony, 1515, AÜYB, 265 x 141 cm.

Saint Anthony'nin şeytanlar tarafından saldırıya uğradığını tasvir eden en eski çalışma, 10. yüzyılın Santa Maria Antiqua'nın avlusundaki bir duvar resmidir. Mısır çölünde kaldığı sırada Aziz Anthony'nin ayartılması sanat ve edebiyat tarihinde sık sık tekrarlanan bir konudur. Bu konu ilk olarak Anthony'nin çağdaşı İskenderiyeli Athanasius tarafından tartışıldı ve konu, 1450 civarında son Avrupa Orta Çağında popüler hale geldi. Sonraki yüzyılda kitap aydınlatması, baskılar ve resimlerdeki en ünlü tasvirleri gördü. Bunlar arasında en yaygın olanı Michelangelo tarafından da kopyalanan Martin Schonsauer'in yaklaşık 1470 yılında yaptığı resmidir. Schonsauer'in resmi muhtemelen St Anthony'nin pusuya düşürüldüğü ve saldırıya uğradığı başka bir bölümü gösteriyor çünkü olay bu sefer havada betimleniyor. Hieronymus Bosch, Pieter Huys, Annibale Carracci gibi isimlerin de bu konu üzerinde tasvirleri bulunmaktadır.

Modern zamanlarda, aynı konu İspanyol ressam Salvador Dalí ve 1874 tarihli *The Temptation of Saint Anthony* adlı kitabını şaheseri olarak gören Fransız yazar Gustave Flaubert tarafından da ele alınmıştır. 1946'da David L. Loew-Albert Lewin film yapım şirketi, kazananı *The Private Affairs of Bel Ami* filminde kullanılacak olan Saint Anthony'nin Cazibesi konulu bir resim yarışması düzenledi. Çeşitli sanatçılar bu konuda resimler yaptı ve yarışmayı, çalışmaları filmde usulüne uygun olarak gösterilen Max Ernst kazandı. Ancak bu resimlerin en bilineni yarışmayı kazanamayan Salvador Dalí'nin eseri oldu.

3.1.5. Michelangelo Buonarroti (1475-1564)

Kendi çağdaşları tarafından büyük bir saygı gören ve “Yüksek Rönesans Kahramanı” olarak anılan; tam adıyla Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, 1475 yılında Caprese’de doğmuştur. Hayatının büyük bir kısmını 1564’de öldüğü Roma’da geçirmesine karşın kendisini bir Floransalı olarak görmüştür. Henüz on üç yaşına gelmeden ilk olarak ressam Domenico Ghirlandaio’dan, daha sonra da Bertoldo di Giovanni’den sanat alanında eğitimler almıştır. Ghirlandaio’nun iyi ilişkilere sahip olduğu Floransa’nın fiili hükümdarı Lorenzo de’ Medici’ye tavsiye etmesi üzerine Michelangelo yirmi bir yaşında Roma’ya taşınmıştır. Burada Aziz Petrus Bazilikası için başyapıtlarından birisi olan Pietà’yı yapmıştır. Eseri tamamlaması sonrasında ilk olarak Bologna’ya daha sonra ise ünlü Davut heykelini yonttuğu Floransa’ya geri dönmüştür.³⁷

Floransa’daki çalışmaları sonrasında Papa II. Julius’un daveti üzerine Vatikan’a gitmiştir. 1508’den 1512’ye kadar Sistina Şapeli’nde Eski Ahit içerisinde yer alan öyküler olan; Âdem, Havva ve Nuh Tufanı anlatılarına dayanan “Son Yargı” adındaki freski tamamlamıştır. Temelini Eski Ahit’ten alan çalışmada ayrıca mitolojik figürler de kendisini göstermektedir.³⁸

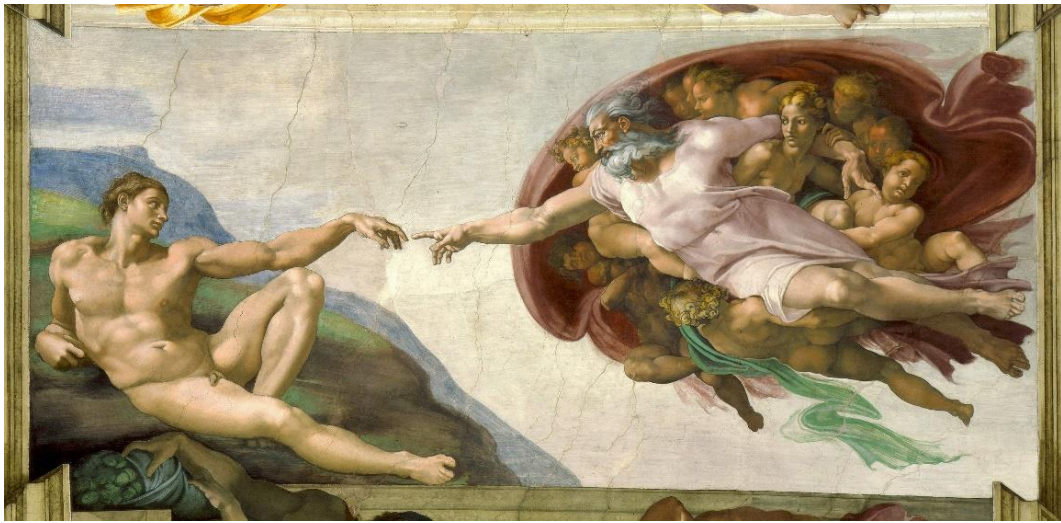
Michelangelo, 1545’ten sonra kendisini şiir ve mimariye adanmıştır. Hayatı boyunca kaleme aldığı yüzlerce şiirden günümüze yaklaşık üç yüzü ulaşmıştır. Bu

³⁷ JMS Pearce, “The Anatomy of Michelangelo (1475-1564)”, *Hektoen International Journal*, 11, 2, 2019.

³⁸ Pearce, *a.g.e.*

dönem içerisinde Papa III. Paul için Piazza del Campidoglio'yu yeniden şekillendirmiştir. 1545 sonrasında yalnızca iki heykel çalışması yapmıştır. Bunlardan birincisi 1552'de Milano'da başladığı ve 12 Şubat 1564'e kadar aralıklı olarak çalıştığı Rondanini Pietà'sı ve ikinci olarak tamamlayamadığı ve kendi mezarı için hazırladığı çalışmalarıdır. 18 Şubat 1564'de Roma'daki evinde ölmüş ve mezarı için seçtiği Santa Croce Bazilikası'na defnedilmiştir.³⁹

Rönesans Döneminin en başarılı sanatçıları arasında kabul edilen Michelangelo, resmin tek bir kültür ve yöntemden ziyade geniş bir nitelik gösterdiğini düşünmektedir. İnsanların anatomisine, kaslarına ve hareketlerine odaklanan Michelangelo, kadvraların üzerinde çalışmalarda bulunmuş ve canlı modeller ile çizim yapmıştır. Sanatın yalnızca zekâ ile güzellikten beslendiği fikrini savunmuş ve bir sanat insanı olarak bu yolu tercih etmiştir. Ayrıca sanata dair bilimsel incelemelerden uzak durmuştur. Genç yaşta ustalaştığı sanat alanında doğrudan resmetme üzerine yoğunlaşmıştır.⁴⁰

Görsel 5. Michelangelo Buonarroti, Adem'in Yaratılışı, 1511, Fresk, 230,1 x 480,1 cm.

Michelangelo'nun Sistina Şapeli'nde yaptığı resimlerin birisi olan "Adem'in Yaratılışı" (Görsel 5.) freskini temelde çapraz bir şekilde ikiye ayırmak mümkündür.

³⁹ Pearce, a.g.e.

⁴⁰ Emel Baloğlu, "Michelangelo'nun Yapıtlarının Biçimsel Olarak İncelenmesi ve Yeniden Yorumlanması", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demiral Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2014, s. 13.

Sol tarafta yer alan parçada “Cennet Bahçesi” temsil edilmiş ve Âdem, yarı cansız bir şekilde hayat bulmayı beklemektedir. Sağ taraftaki bölümde ise Tanrı ile birlikte melekleri yer almaktadır. Çalışmanın merkezinde Tanrı’nın parmağı ile Adem’in parmağının birleşmekte olduğu an yer almaktadır. Bu nokta yer yüzüyle gökyüzünün birleştiği alan olmakla birlikte Tanrı’nın Adem’e can vermekte olduğunu betimlemektedir. Tanrı ile Adem figürlerinin taşıdığı fiziksel benzerlikler, İncil içerisinde yer alan Tanrı’nın kendisinin sahip olduğu görüntüyü yansıtacak bir şekilde insanı yarattığı anlatısına dayanmaktadır. Eserde Tanrı figürünün sol kolunun altındaki figür, diğer melek figürleriyle karşılaştırıldığı daha zarif hatlara sahiptir. Ayrıca bu meleğin bakışları Adem’e doğru yönelmektedir. Bu doğrultuda sol kolunun altındaki meleğin diğer meleklerden farklı bir figürü temsil ettiği inancı doğmaktadır. Bu bağlamda bu figürün Havva’yı temsil etmesi olasıdır.

3.1.6. Pieter Bruegel (1525-1569)

Pieter Bruegel, genel olarak yaşlı ya da köylü Bruegel olarak bilinmektedir. Hollanda’da dünyaya gelmiştir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte ailesi ticaretle uğraşıyor olsa da resme yönelmiş ve çok iyi bir ressam olmuştur. 1551-52 yıllarında Saint Luke Loncasında usta ressam olmuştur. İtalya gezisi sonrasında ise önemli resim sanatçısı Hieronymus Cock ile bir dostluk kurmuş ve bu ilişki sanatını etkilemiştir.⁴¹ Sanatçının eserlerinde fantastik karakterlerin oldukça bol kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Sanatçının Dulle Griet (Görsel 6.) adlı eserinde çokça fantastik öge bulunmaktadır. Bu eser Hieronymus Bosch’u tarzını oldukça andırmaktadır. Bruegel’in, Dulle Griet adlı eserine bakıldığında bir kargaşa belki de bir savaş durumu anlatılmaktadır. Ev şeklini almış bir insan yüzü ve kaçışan ya da bir telaş içerisinde bulunan pek çok insan görülmektedir. Bu yüz aslında cehennemin kapısı olarak resmedilmiştir. Kırılmış yumurtaların içerisinden çıkan canavarlar kötülüğün doğuşunu simgelemektedir. Bir yandan resim karada geçerken sanki sağ tarafında

⁴¹ Nadine M. Orenstein, “The Elusive Lie of Pieter Bruegel the Elder”, içinde *Pieter Bruegel the Elder Drawings and Prints*, ed. Nadine M. Orenstein, 1. baskı (Yale: Metropolitan Museum, 1981), 337. s.13.

deniz görüntüsü varmış hissi verilmiş gemi benzeri bir şekil resmedilmiştir. Aynı zamanda bir köprü bulunmaktadır. Su her ne kadar tam görülme de büyük bir balığın ağzı açık bir şekilde resmedilişi görülmektedir. Eser bir kaosu anımsatır. Aslında tablo bir kadının ve arkasındakilerin cehennemin kapısında dahi yağmalama yaptıklarını gösterir. Şu anda ise Mayer van den Bergh Müzesinde bulunmaktadır.⁴²

Görsel 6. Pieter Bruegel, Dulle Griet (Mad Meg), 1562, TÜYB, 115 x 161 cm.

Sanatçının bu dönemde ortaya koyduğu farklı fantastik figürlerin o dönemde peri masallarının, canavarların ya da efsanelerin yeniden düşünülmesini sağlar ve bu fantastik öznelerle olan ilgi yeniden artmaya başlar. Bu tablosuna da ilk bakıldığında fantastik öğeleri, figürleri dikkat çekmektedir.⁴³ İlk önce bir kadının çiftçi bir kadın görünümünde olduğu ve bir koşturma halinde olduğu düşünülebilir. Daha detaylı bir şekilde incelendiğinde kadının bir elinde kılıç olduğu dikkat çekecektir aynı zamanda diğer elinde ise yağmadan kaçırıldığı bohçalar bulunmaktadır. Arkasında savaş görünümündeki kişiler ise sanki onun askerleri gibi bir izlenim bırakır. Kadınının ismi

⁴² Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Dull_Gret, (Erişim Tarihi: 25.06.2022).

⁴³ Christian Vohringer, *Pieter Brueghel: Masters of Dutch Art*, 1. Baskı (Viyana, 2000). s.52.

tablonun da ismidir. Griet, Margarit'in kısaltılmış ve daha çok kaba kadınlara verilen takma bir isimdir.⁴⁴

3.1.7. Giuseppe Arcimboldo (1527-1593)

İtalyan ressam Giuseppe Arcimboldo, 1527 tarihinde Milano kentinde doğmuştur. Babasının da sanatçı olmasının etkisiyle sanatla küçük yaşta tanışmıştır. Babasıyla birlikte önce Milano Katedrali'ni süsleyen vitray tasarımlarını daha sonra ise Como Katedrali'nde yer alan Meryem Ana'nın ölümünü tasvir eden duvar halısı için goblen tasarımları ile Katedral'in cephesindeki resimleri, freskleri ve vitraylarının tasarımını yapmış ve böylece adını duyurmuştur. Sanatının ilk döneminde kiliselerde süslemeler yapan Arcimboldo, sık sık Ferrara Sarayı'na yaptığı ziyaretlerde Albrecht Altdorfer'in tablolarındaki düşsel manzaralar ile Hieronymus Bosch'un fantastik kompozisyonlarından etkilenmiş ve sonraki dönem sanat hayatında yaşayacağı dönüşümün temelini oluşturmuştur.⁴⁵

1560 yılında portre ressamı olarak I. Ferdinand'ın oğlu ve o esnada olan Bohemya'nın kralı Maximilian tarafından Prag'da bulunan Alman imparatorlarının sarayına çağırılmıştır. 1563 yılı sonrasında ise II. Maximilian ile II. Rudolf'un yanında saray ressamı olarak çalışmıştır. Doğrudan hükümdarlarla iletişime geçebilen bir konumda imparatorun sanat temsilcisi olmuş ve çalışmalarının özgünlüğü onu çok kısa süre içerisinde popüleriteye kavuşturmuştur. Meyve, çiçek, hayvan ve günlük eşyaları kullanarak oluşturduğu yeni portrecilik anlayışı kimilerince saçma ve sıradışı olarak nitelendirilmiş olsa da sanatçı bu üslubuyla önemli bir ün kazanmıştır.⁴⁶ Doğrudan devlet kademesinde görev aldığı yıllar sonrasında 1587 yılında Milano'ya dönmüştür. 1591 yılında da II. Rudolf, Arcimboldo'ya Pfalz kontu unvanı vererek ödüllendirmiştir.

⁴⁴ Maryan W. Ainsworth vd., ed., *Pieter Brueghel: Masters of Dutch Art*, 1. Baskı (Viane: The Metropolitan Museum of Art, y.y.). s.390.

⁴⁵ İstanbul Sanat Evi, **Giuseppe Arcimboldo Hayatı ve Eserleri**, <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-a/arcimboldo-giuseppe/giuseppe-arcimboldo-biyografi>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).

⁴⁶ Çiğdem Özdemir, "Grotesk Anlatım: Giuseppe Arcimboldo'nun Resimlerine Genel Bir Bakış", **Researcher**, 6, 4, 2018, s. 102.

Görsel 7. Giuseppe Arcimboldo, Vertumnus, 1591, TÜYB, 70 x 57 cm.

Giuseppe Arcimboldo, “Vertumnus” (Görsel 7.) isimli eserini yağlı boya olarak 1591 yılında yapmıştır. Detayların oldukça gerçekçi bir tarzda anlatıldığı resimde çalışmanın tümüne bakıldığında bütünüyle gerçek dışıdır. Detaylarda çiçek, bitki, meyve ve sebzelerin resmedildiği tablo bütünde Kutsal Roma İmparatoru II. Rudolf’un potresidir. Her mevsime ait bitki, çiçek ve meyvelerden oluşan portrede; buğday, kabak, armut, elma, kiraz, üzüm, enginar, fasulye, bezelye, mısır, soğan, lahana yaprağı, kestane, incir, dut, erik, nar, balkabağı ve zeytin yer almaktadır. Çalışma ilk bakışta mizahî bir üsluba sahip olarak önemli siyasi anlamı bulunmaktadır. Bu doğrultuda resim, II. Rudolf’un gücüne ve zenginliğine gönderme yaparken Roma’nın mevsimlerin ve bitkilerin tanrısı olan Vertumnus’a da bir atıf içermektedir.

3.2. Barok Dönemi

3.2.1. Hendrick Goltzius (1558-1617)

16. ve 17. yüzyıl sanatçıları göz önüne alındığında en önemli Hollandalı sanatçı olarak kabul edilen ve 17. yüzyıl Haarlem okulunun kurucusu olan Hendrick Goltzius, 1558'de Almanya ile Hollanda sınırında bulunan Muhlbracht'ta doğmuştur. Sanata dair temel nitelikteki ilk eğitimini ailesinden alan Goltzius, babasından cam resim sanatını öğrenmiştir. Ardından Dirck Volckertszoon Coornhert ile tanışmış ve ondan gravür sanatını öğrenmiştir. Goltzius 1577 yılında ise Haarlem'e taşınmıştır. Burada Antwerpli yayıncı Philip Galle için çok sayıda çoğaltılmış gravür yapmıştır.⁴⁷

1582 yılında Haarlem'de yayıncılık faaliyetleri göstermek üzere bir atölye kurmuştur. Çok kısa bir sürede sanatçıların tasarımlarını yayımlama konusunda Hollanda'nın kuzeyinde tekel konumuna gelmiştir.⁴⁸ 1583 yılında Karel van Mander'ın Haarlem'e gelişi sonrasında Hendrick Goltzius, dolaylı olarak Bartholomeus Spranger'in eserlerini tanımıştır. Spranger'in üslubundan oldukça etkilenen Goltzius, Spranger'in zarif bir şekilde zayıflatılmış figürlerini ve kısaltmalarını kendi gravürlerine dahil etmeye başlamıştır.⁴⁹

1590 yılında İtalya'ya giden Goltzius, burada Roma, Floransa, Venedik ve Bologna'da bulunan Yüksek Rönesans ustalarının antik heykel ve resimlerini incelemiştir.⁵⁰ 1591 yılında tekrar Haarlem'e dönmüş ve daha önce sahip olduğu tavrıcı tarzını terk ederek, onun yerine İtalyan ve Kuzey Rönesansın daha normatif, klasik biçimlerine yönelmiştir. Goltzius'un sanatı üzerindeki bu değişim kariyerinin geri kalanı için belirleyici olacak nitelikte bir değişiklik olmuştur.⁵¹

⁴⁷ **Hendrik Goltzius Biography**, <https://www.masterworksfineart.com/artists/hendrik-goltzius/biography>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).

⁴⁸ The British Museum, **Hendrik Goltzius**, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG29295>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).

⁴⁹ **Hendrik Goltzius Biography**, <https://www.masterworksfineart.com/artists/hendrik-goltzius/biography>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).

⁵⁰ The National Gallery of Art, **Hendrick Goltzius**, <https://www.nga.gov/collection/artist-info.2534.html>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022);

⁵¹ **Hendrik Goltzius Biography**, <https://www.masterworksfineart.com/artists/hendrik-goltzius/biography>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).

1598'den sonra baskı resim işini tamamen bırakan Goltzius, 1600 yılı itibariyle resim sanatına dair eserler üretmeye başlamıştır. Bu yıllarda sanatçının görme yetisinin azalmaya başlaması resim sanatına yönelmesindeki faktörler içerisinde yer almakla birlikte arkadaşı Karel van Mander'in resmin en yüksek sanat biçimi olduğu düşüncesinin de etkisi olmuştur.⁵² Goltzius, 1600 yılından vefat ettiği 1617 yılına kadar yaklaşık olarak 50 resim üretmiştir.⁵³

Goltzius'un 1588 yılında yapmış olduğu "The Dragon Devouring the Companions of Cadmus" (Görsel 8.) resminin konusu Ovid'in Metamorfozlarının üçüncü kitabına dayanmaktadır. Çalışma, kız kardeşi Europa'nın Zeus tarafından kaçırıldığı Tire prensi Cadmus'un hikayesinden iki sahneyi göstermektedir.

Görsel 8. Hendrick Goltzius, The Dragon Devouring the Companions of Cadmus, 1588, Gravür, 25,3 x 32,2 cm.

⁵² The National Gallery of Art, **Hendrick Goltzius**, <https://www.nga.gov/collection/artist-info.2534.html>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022); The British Museum, **Hendrik Goltzius**, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG29295>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).

⁵³ **Hendrik Goltzius Biography**, <https://www.masterworksfineart.com/artists/hendrik-goltzius/biography>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).

Resmin ön planında olan çıplak iki asker ve ejderha bulunmaktadır. Ejderha, bir askerin başını dişlerinin arasına almış ve aynı zamanda pençeleriyle diğer askerin uyluk bölgesini ve gövdesini kavrayarak sıkıştırılmaktadır. Çizimde askerlerin ejderhayla mücadele ettiğini görmekle birlikte askerlerin kafası kesilmiştir. Ayrıca yaraların hala kanıyor olarak resmedilmesi mücadelenin oldukça yeni olduğunu anlatmaktadır. Resmin sağ tarafında ise ikinci bir sahne yer almaktadır. Burada Cadmus intikam için gelmiş ve ejderhayla savaşmaktadır. Sahnede Cadmus'un mızrağını ejderhanın boğazına saplanmış şekilde tasvir edilmiştir.

3.2.2. Caravaggio (1571-1610)

Barok sanatının ilk büyük temsilcisi olarak kabul edilen Caravaggio'nun tam adı Michelangelo Merisi di Caravaggio'dur. Literatürde yer alan Caravaggio'nun hayatına dair bilgelere bakıldığında oldukça kısıtlı olmakla birlikte tutarsızlıklar da göze çarpmaktadır. 1571'de dünyaya gelen sanatçının doğum yerine ilişkin olarak iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak ailesinin kökenlerinin bulunduğu Bergamo kentine bağlı olan ve adını da aldığı Caravaggio kasabası olabileceği görüşü bulunmaktadır. İkinci olarak ise sanatçının babası Fermo'nun 1563 ile 1576 yıllarında yaşadığı kent olan Milano'da doğduğu ihtimali üzerinde durulmaktadır.⁵⁴

Caravaggio, 1584 yılı itibariyle Milano'da -eserlerini "Tiziano'nun öğrencisi" olarak imzalayan- Simone Peterzano'dan dersler almıştır. Bu dersler esnasında Caravaggio'nun Lombardiya veya Venedik'i ziyaret ettiği hakkında güçlü kanaatler bulunmaktadır.⁵⁵ Caravaggio geçirdiği bu çiraklık dönemi sonrasında 1596'da dönemin sanat açısından en önemli merkezlerinden kabul edilen Roma'ya taşınmıştır. Roma'da Caravaggio'nun sanatına etki eden en önemli gelişmelerden birisi Cavaliere d'Arpino ile tanışmasıdır. Caravaggio, okulu içerisinde Floris Claesz van Dijck ve Jan Brueghel gibi farklı kökenlere ve yeteneklere sahip ressamlar bulunan Cavaliere d'Arpino'nun yanında alegori ve metafor öğrenmiş ve klasik modellerle çalışmıştır.⁵⁶ "Meyve Sepeti Taşıyan Çocuk" ile "Hasta Bacchus" isimli eserlerini bu dönem

⁵⁴ Rosa Giorgi, Art Book Caravaggio/Işık ve Gölgenin Yaratıcısı, çev., Özge Özbel, Ankara: Dost Kitabevi, 2002, s. 10.

⁵⁵ a.g.e., s. 14.

⁵⁶ a.g.e., s. 26.

içerisinde yapmıştır. Kardinal Matteo Contrelli'nin San Luigi dei Francesi Kilisesi için bir resim yapmasını istemesi ise Caravaggio'nun aldığı ilk büyük sipariş olmuştur.⁵⁷ Kilise için aldığı sipariş sonrasında Caravaggio “Aziz Matthew” eserini ortaya çıkarmıştır. Kilise resmi Matta'yı oldukça sıradan ve beceriksiz bir ihtiyar olarak gösterdiği gerekçesiyle reddetmiş ve Caravaggio'dan yeni bir resim yapmasını istemiştir.⁵⁸

Caravaggio, 1606'da kimi kaynaklarda düello kimi kaynaklarda ise bir kavga olarak geçen ve rakibini öldürdüğü olay sonrasında Roma'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Bu tarihten ölümüne kadar geçen dört yıllık süre içerisinde bir kaçak olarak birçok şehirde yaşamak zorunda kalan Caravaggio sanat üretkenliğini de devam etmiştir. Caravaggio, 1606 yılı ile öldüğü 1610 yılı arasında önemli ve büyük siparişler almaya devam etmiştir. Ayrıca bu dört yıllık süre içerisinde başta kaçak olarak yaşadığı kentlerdeki ressam olmak üzere birçok yerel ressam üzerinde etki bırakmıştır.⁵⁹ Caravaggio'nun dört yıl içerisinde bulunduğu şehirlerden bazıları Napoli, Malta, Messina ve Palermo'dur.⁶⁰

Caravaggio'nun “Aziz Matthew'un İlhamı” (Görsel 9.) resmine bakıldığında kapalı ve karanlık bir mekânda yer alan iki figür bulunmaktadır. Resimdeki insan figürü yarı oturur şekildeyken diğer figür olan melek havada uçuşan kumaşların içerisinde betimlenmiştir. İnsan figürü yaşlı bir erkeği tasvir ederken bir ayağı yerde, diğer ayağı tabure ve ayakta kalmakla oturmak arasında bir duruş sergilemekteyken yüzü yukarıda asılı şekilde duran melek figürüne dönüktür. Ayrıca başında bir hale yer almaktadır. Turuncu ve uzun bir giysiyle resmedilen yaşlı adamın etrafında kırmızı bir kumaş bulunmaktadır. Melek figürü ellerini kullandığı jestlerle birlikte yaşlı adama bir şeyler anlatmaktayken bir eli ile masadan destek alan yaşlı erkek diğer elindeki kalem ile deftere bir şeyler yazmaktadır. Resimdeki insan figürü mimiklerine bakıldığında korkuyla karışık olarak meraklı bir yüz ifadesiyle resmedilmiştir.

⁵⁷ Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992, s. 462.

⁵⁸ Tuğba Sayar, “Avrupa Tasvir Sanatında Caravaggio ve İkonografisi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 11-12.

⁵⁹ Merve Uçar, “Caravaggio'nun Eserlerinde Vahşetin Görselliği”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 46-49.

⁶⁰ Adnan Turani, *a.g.e.*, 462; Tuğba Sayar, *a.g.e.*, s. 13.

Görsel 9. Caravaggio, Aziz Matthew'un İlhamı, 1599-1600, TÜYB, 731 × 1,177 cm.

Resimde dört İncil'den birincisi olan Matta İncili'nin yazarı ve dört evanjelistten biri olan Matta ve Melek betimlenmiştir. Melek, “Tanrı'nın Sözü”nü bildirmekte Matta elinde tuttuğu kalemle önündeki deftere yazmaktadır. Caravaggio'nun “Aziz Matthew'un İlhamı” resmi, “Matta ve Melek” anlatımından bazı farklılıklar göstermektedir. San Luigi dei Francesi Kilisesi tarafından reddedilen ilk resim sonrasında tekrar yapılan bu resimde giysiler ve yüz ifadeleri farklı olarak betimlenmiştir. Ayrıca ilk resimden farklı olarak renk olarak kırmızının kullanılması ve Matta'nın başında yer alan hale dini kimliğe yönelik bir atıf içermektedir.

Resmin sahip olduğu karanlık arka plan aracılığıyla yaratılmış olan derinlik hissiyatı ışığın Matta ile melek üzerinde toplanmasıyla anlam kazanmıştır. Ayrıca Barok dönemin en önemli ayırt edici özellikleri içerisinde yer alan hareket Caravaggio'nun "Aziz Matthew'un İlhamı" resminde oldukça yoğun olarak hissedilmektedir.

3.2.3. Peter Paul Rubens (1577-1640)

Peter Paul Rubens, 28 Haziran 1577 tarihinde Almanya'nın Siegen kentinde doğmuştur. Anversli Hukuk Müşaviri Jan Rubens ve Maria Pypelinckx çiftinin altıncı çocuğu olarak doğan Rubens, 1578 ile 1589 yılları arasında Köln'de yaşamıştır. Aile ülkesindeki iç karışıklık nedeniyle 1578'de Siegen'den Köln'e, babanın 1589'daki ölümüyle ise Anvers'e göç etmiştir.⁶¹

Sanatçı resim alanındaki ilk eğitimi Köln'de almaya başlamıştır. Anvers'e gelişi sonrasında ise Latince Okulu'na gitmiştir. 1591 itibariyle ise Tobias Verhaegh, Adam Van Noort ve Otto Van Veen gibi ressamardan eğitim alan Rubens, bu isimlerden en çok Otto Van Veen'den etkilenmiştir. Dolayısıyla Otto Van Veen, Rubens'in sanat anlayışını şekillendiren hocası olmuştur. Aldığı eğitimler sonrasında ise 1598 yılında St. Lukas Esnaf ve Sanatkârlar Loncası içerisinde usta olarak kabul edilmiştir. 1600'de İtalya'ya giden sanatçı burada Montua Dükü Vincenzo Gonzaga'ya hizmet etmeye başlamıştır. Yaklaşık olarak sekiz yıl İtalya'da kalan sanatçı, burada incelediği eserleri eleştirel açıdan değerlendirse de bazı sanatçıların kendi sanatına etkileri olmuştur. Bu bağlamda Michelangelo'nun figür gücü, Leonardo Da Vinci'nin resimlerinde oluşturduğu dinamizm ve Coreggio'nun açık ve koyu renk uygulamaları Rubens'in sanatına etki etmiştir.⁶²

Rubens'in İtalya günleri 1608'de annesinin ölümüyle son bulmuş ve Anvers'e dönmüştür. Sanatçı daha sonraki süreçte Güney Hollanda valisi Arşidük Albert ve Arşidüşes Isabella'nın saray ressamı olarak çalışmıştır. Aynı dönemde Isabella Brant

⁶¹ Nur Sena Demir, "Avrupa tasvir sanatında dini ikonografide Peter Paul Rubens", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s. 13.

⁶² The National Gallery, **Peter Paul Rubens 1577 - 1640**, <https://www.nationalgallery.org.uk/artists/peter-paul-rubens>, (Erişim Tarihi: 25.02.2022).

ile evlenen Rubens, eşinin aristokrat kesime olan yakınlığı sayesinde bu kesime yakınlaşmıştır. Bu doğrultuda büyük siparişler almaya ve yapmaya başlamıştır.⁶³ Rubens'in 1622'de Fransa Kralı IV. Henry'nin dul eşi Kraliçe Maria de Medici'den aldığı sipariş sonrasında yapmış olduğu resimler ise sanatına ivme kazandıran önemli gelişmeler içerisinde yer almaktadır. Bu resimler, Kral ile Kraliçe'nin hayatlarının en önemli anları ile birlikte aile portrelerini içermektedir.⁶⁴

Rubens, 1631'de Kral IV. Philippe tarafından şövalye unvanı almış ve büyük bir şöhrete kavuşmuştur. 1636'da ise Kardinal Ferdinand tarafından saray ressamlığına atanmıştır. 27 Mayıs 1640'ta ölümünü hissetmesiyle vasiyetini hazırlayan Rubens, üç gün sonra Rubens 1640'da vefat etmiştir.⁶⁵

Görsel 10. Peter Paul Rubens, The Fall of Phaeton, 1604-1605, TÜYB, 98,4 x 131,2 cm.

Peter Paul Rubens'in orijinal adı "The Fall of Phaeton" (Görsel 10.) olan resmi Ovid'in Metamorfozlarında ünlü bir şekilde anlattığı bir Yunan mitine dayanmaktadır.

⁶³ Nur Sena Demir, **a.g.e.**, s. 13-14.

⁶⁴ The National Gallery, **Peter Paul Rubens 1577 - 1640**, <https://www.nationalgallery.org.uk/artists/peter-paul-rubens>, (Erişim Tarihi: 25.02.2022).

⁶⁵ Nur Sena Demir, **a.g.e.**, s. 16-17.

Türkçe litaratürde “Phaeton’un Düşüşü” olarak yer alan çalışma, 5 Ocak 1990’ dan bu yana Washington’daki Ulusal Sanat Galerisi içinde sergilenmektedir. Tabloda işlenen mit, Phaeton efsanesidir. Sanatçı söz konusu bu efsaneyi, Zeus tarafından sağa doğru fırlatılan şimşeklerle, eyleminin zirvesinde tasvir etmeyi seçmiştir. Zeus’un fırlattığı şimşekler olayın karanlığını korumakla birlikte Phaeton, atlar ve diğer figürlerin yüzlerinde ortaya çıkan dehşetin gösterilmesini kolaylaştırmak için ışık kontrastı sağlamaktadır. Çalışmada yer alan kelebek kanatlı kadın figürleri gece ve gündüz döngüsünün bozulması sonucunda dehşet içinde kalan saatlerle mevsimleri temsil etmektedir. Eserdeki gövdeler topluluğu, tuvalin karanlık ve aydınlık taraflarını ayıran merkezde çapraz bir oval oluşturmakta ve izleyicinin devamlı olarak o ovalin etrafında dolaşmasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir.

3.2.4. Salvator Rosa (1615-1673)

Salvator Rosa İtalyan bir ressamdır. Kendisi Napoli’de Arenella’da 20 Haziran 1615 yılında dünyaya gelmiştir. Hayatına bakıldığında genellikle Floransa ve Roma civarında bir yaşam sürdürdüğü görülmektedir. Annesinin Yunan asıllı olduğu bilinmekle birlikte annesinin ismi Giulia Greca Rosa’dır. Babasının ise bir arazi araştırmacısı olduğu bilinmektedir. İsmi Vito Antonio de Rosa’dır ki babası Rosa’nın avukat olmasını istemiştir. Bu sebeple onu bir manastır da eğitim alması için Somaschi Babalarının manastırına götürmüştür.⁶⁶ Rosa babasının isteklerine rağmen bir şekilde sanatı seçmiş ve bu alanda ilerleme kaydetmeyi başarmıştır.

Rosa’nın resimlerine bakıldığında manzara resimlerinin yanı sıra, fantastik figürleri barındıran asker, cadı ve haydut resimlerinin ön plana çıktığı görülecektir. Bu resimlerde tehditkâr bir hava estiği aşıkardır. Tarihi, dini görüntü ve anlatıları resimlerine yansıttığı da bilinmektedir. Kahramanlıklar, gaddarlıklar, askerler, haydutlar dönem içerisinde özellikle İngiltere’de etki bırakmıştır.⁶⁷ Ressam ve aynı zamanda şair, grafik tasarımcı, hiciv sanatçısı ve oyuncu olan Rosa, Barok akımına önemli eserler bırakmıştır. Kendinden emin isyankâr resimleri onun sanatının

⁶⁶ Wikiart, <https://www.wikiart.org/en/salvator-rosa>, (Erişim Tarihi: 10.03.2022).

⁶⁷ TheMet, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437506>, (Erişim Tarihi: 10.03.2022).

özellikleri arasındadır. Normal olanın dışında bir tarzı bulunmaktadır.⁶⁸ Bu durum onun eserlerinde fantastik imgelere, kurgulara yol açmış ve günümüz fantastik sanatına katkı sağlamıştır.

Napoli'deki hayatında İspanyol ressam Jose Ribera'nın resimlerinden etkilenmiş ve bu doğrultuda bir eğitim almıştır. Roma'ya eğitim için gitse de dönemin yaygın hastalığı olan sıtmaya yakalanmış ve buradaki eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Eserlerinde savaş ve deniz esintileri oldukça yer kaplamaktadır. Sanatı incelendiğinde pek çok resminin altında yatan felsefi bir bakış olduğu görülmektedir. Klasikçi tavrının yanında ahlaki açıdan da entelektüel bir teması olduğu söylenebilir. Bu duruşu onun sadece ressam değil aynı zamanda ressam filozof olarak anılmasını ve tarihe adının yazılmasını sağlar.⁶⁹ Bu dönemde kendisinden beklenen resimler yapmak yerine gerçek bir ressam olmaya karar verir ve dönemin klasiklerinin dışına çıkarak pek çok kabulü reddeder.

Görsel 11. Salvator Rosa, *Witches at Their Incantations*, 1646, TÜYB, 72 x 132 cm.

Rosa'nın "Witches at Their Incantations" (Görsel 11) adlı eseri, 1645-49 yıllarında Floransa'da yer alan Medici sarayında sergilenmiştir.⁷⁰ Şu anda ise

⁶⁸ Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Salvator-Rosa>, (Erişim Tarihi: 10.03.2022).

⁶⁹ Alexandra Coral Hoare, "Salvator Rosa as 'Amico Vero': The Role of Friendship in the Making of a Free Artist" (Toronto, 2020).

⁷⁰ The Cleveland Museum of Art, <https://www.clevelandart.org/exhibitions/novel-and-bizarre-salvator-rosas-scenes-witchcraft> (Erişim Tarihi: 11.03.2022).

Londra'daki Ulusal Galeri'de sergilenmektedir. Bu başyapıt, gotik resmin en önemli resimlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Pek çok eserinde olduğu gibi Grostesik dil bu eserinden de oldukça etkilidir. Mekânın küçüklüğü ve figürlerin kendi küçük alanları dikkat çeker. Rosa korku unsurunu eserlerinde genellikle kullanmaktadır. Bu eserinden de korku havası oldukça hissedilmektedir.⁷¹ Yaşadığı bölgede yer alan Vezüv Yanardağının bu dönemde yeniden hareketlenmesi onun resimlerine de yansımıştır. Bu resminde olmasa da pek çok resminde var olan dağ figürleri burayı temsil eder ve burayı cehennemin ağı olarak tasvir etmektedir. Bu yanardağı onun resimlerinin İngiltere de ünlü olmasını sağlamıştır. Halkın korktuğu pek çok figür resimlerinde baskın unsurlardır. Kendisinin kısa süre de olsa kaldığı manastırda pek çok kez kırbaçlanması onun karanlık resimleri düşünüldüğünde iç dünyasına dair ip uçları gösterebilir.⁷²

Rosa'nın bu eserinde yer alan çıplak figürler de dikkat çekmektedir. Bu çıplaklık aslında ölüm ve öbür dünyadaki çıplaklığı da dile getirir gibidir. Aynı zamanda idam edilmiş bir kişinin varlığı da ölüm ve cadılık üzerine düşünmeye yönlendirir. İnfaz edilen kişinin altında bir şeyler yakmakta olan kadın figürü ve aynı zamanda tırnaklarını kesen başka bir figür burada açıkça bunlardan büyü yapılacağını belli eder. Bu kadar farklı karakterin bir arada toplanması burada bir merasim mi olduğu sorusunu ortaya koyar. Bir çeşit ayine benzer bir hava bulunmakla birlikte birbirinden alakasız korku salan figürler bulunmaktadır.⁷³ Resimde iskeletlerin ebatlarının normalinden büyük ve canlı görünümü, dev bir kurbağa ve elinde kundağa sarılmış bir bebekle dev bir böceği binek olarak kullanan çirkin bir adam ile doğaüstü bir başka olayın daha resmedildiğini göstermektedir. Rosa'nın pek çok eserinde fantastik imgeler görülmektedir ve bu etkiyle resimlerini hiçbir kaygı olmaksızın izleyicinin beğenisine sunmaktadır.

⁷¹ Gülnur Koç, **a.g.e.**, s.17.

⁷² Çukurova Üniversitesi Uluslararası Sanat Araştırmaları Sempozyumu, DocPlayer, <https://docplayer.biz.tr/107041764-Cukurova-university-2-nd-international-art-research-symposium.html> (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

⁷³ The Guardian, <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2010/apr/13/salvator-rosa-art-witchcraft>, (Erişim Tarihi: 12.03.2022).

3.3. Romantizm Dönemi

3.3.1. Johann Heinrich Füssli (1741-1825)

İngiltere’de romantizm akımının en önemli ressamı arasında sayılan ve Henry Fuseli olarak da anılan Johann Heinrich Füssli, 7 Şubat 1741 tarihinde İsviçre’nin Zürih kentinde doğmuştur. Resimleri zamanının en dramatik, özgün ve duygusal eserleri arasında kabul edilen sanatçı, entelektüel ve sanatsal bir çevrede yetişmiştir. İsviçre’de yaşadığı dönemde eğitimini teoloji alanında alan Füssli, sanatla ilgili olarak temel eğitimini ise bir yazar, koleksiyoncu ve sanatçı olan babasından almıştır.⁷⁴ Ülkedeki siyasi karışıklıklar sebebiyle Zürih’ten kaçmak zorunda kalan sanatçı ilk olarak Berlin’e gitmiş, ardından 1764 yılında Londra’ya yerleşmiştir. İngiltere’deyken kendisi de bir ressam olan Sir Joshua Reynolds tarafından ressam olmaya teşvik edilen sanatçı, 1770’te eğitim almak amacıyla İtalya’ya gitmiştir. 1770’ten 1778 yılına kadar Roma’da kalan Füssli, burada incelediği klasik sanat eserleri içerisinde en çok Michelangelo’nun eserlerinden etkilenmiştir.⁷⁵

Füssli resimlerindeki konuları başta William Shakespeare olmak üzere genellikle önemli edebi ve teatral eserlerden seçmiştir. Yoğun duyguları çağrıştıran gergin ve şiddetli pozlarda yakalanmış nü figürlerin resim ve çizimleriyle ünlü olan sanatçı, eserlerinde insan doğasının bilinmeyen yönlerini resmetmeye çalışmıştır. Bu bağlamda çalışmalarındaki öne çıkan özellikler bastırılmış korku, şiddet ve cinsel sapkınlıktır.⁷⁶

Fuseli, 1788 yılında Kraliyet Akademisi üyesi seçilmiş ve sonrasında akademisyen olmuştur. Kraliyet Akademisi üyeliği akabinde ilk olarak 1799 yılı ile

⁷⁴ The National Galleries of Scotland, **Johann Heinrich Fussli (Henry Fuseli)**, <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/artists/johann-heinrich-fussli>, (Erişim Tarihi: 26.02.2022).

⁷⁵ Encyclopedia Britannica, **Henry Fuseli**, <https://www.britannica.com/biography/Henry-Fuseli>, (Erişim Tarihi: 26.02.2022).

⁷⁶ Mehmet Göktepe, “Romantizm Sanat Akımı ve Sanatçıları Üzerine Bir Değerlendirme” **Journal Of Arts**, 3, 1, 2020, s. 57-58.

1805 yılı arasında ve daha sonra 1810 yılı itibariyle Kraliyet Akademisi bünyesinde resim profesörü olarak görev almıştır.⁷⁷

Heinrich Füssli'nin orijinal adı "The Nightmare" (Görsel 12.) olan "Kabus" adlı eserinde uyumakta olan bir kadın, üzerinde oturmakta olan bir varlık ve bir at resmedilmiştir. Kadının üzerinde yer alan varlık "İncubus" isimli şeytanı tasvir etmektedir. Sol tarafta yer alan at ise şeytanın atıdır.

Görsel 12. Johann Heinrich Füssli, The Nightmare, 1781, TÜYB, 101,6 x 127 cm.

Resmedilen İncubus'un bir insanı andırmasının yanında bir insan olarak telakki edilemeyecek formu genel atmosferin tekinsiz bir şekilde algılanmasına sebep olmaktadır. Çalışmada yer alan mekan, resmin tekinsiz ortamını oluşturan bir diğer faktördür. Resimdeki kadın ve uyuduğu yer net olarak resmedilmesine karşın mekanın diğer alanlarının karanlık ve belirsiz olarak resmedilmesi çalışmanın atmosferindeki gerilimi yükseltmektedir. Kadının üzerinde oturan şeytanın bakışlarındaki tehditkar

⁷⁷ Encyclopedia Britannica, **Henry Fuseli**, <https://www.britannica.com/biography/Henry-Fuseli>, (Erişim Tarihi: 26.02.2022).

tavır kendisini göstermekle birlikte bakışlarının yönünün tabloya bakan izleyiciye dönük olması İncubus'u eserin içerine hapsetmeyip izleyicinin dünyasına sokmaktadır. Bu doğrultuda resmin sahip olduğu gerilim artmaktadır.

Resimde yer alan at ise sahibi İncubus'u ve kadını izliyor gibi durmasına karşın atın göz bebekleri resimde yer almamakta beyaz bir şekilde durmaktadır. Dolayısıyla atın tam olarak görmediğini düşündürmekte; Freud'un göze zarar gelmesi kompleksine atıf içermektedir.

3.3.2. Francisco Goya (1746-1828)

Kısaltılmamış şekliyle asıl adı Francisco José de Goya y Lucientes olan İspanyol ressam Francisco Goya, 30 Mart 1746 tarihinde Zaragoza'nın güneydoğusunda yer alan Fuendetodos kasabasında doğmuştur. 16. ve 17. yüzyıllarda dünya sistemi içerisinde önemli bir güç merkezi olan İspanya'nın sahip olduğu zenginliğin önemli bir bölümünü 18. yüzyıl başlarında Avrupa'daki savaşlarda harcamasının etkisiyle gücünü kaybettiği yıllar olmuştur. İspanya'nın kendi içerisinde yaşadığı olumsuz nitelikteki bu dönüşüm Goya'nın sanatını güçlü bir şekilde etkilemiştir.⁷⁸

Jose Goya'nın henüz küçük yaşlarda oluşan sanata ilgisi, babası tarafından da fark edilmiş ve 14 yaşındayken çırak olarak ressam Jose Luzan'ın yanına verilmiştir. Goya'nın erken döneminde ortaya çıkardığı eserlerinde etkisi yadsınamayacak ölçüde görülen Luzan'ın yanında yaklaşık olarak dört yıl gravür baskıları üzerinde çalışmıştır. Goya, 1763 yılına kadar çalıştığı bu atölyede resim sanatına dair temel prensipleri öğrenmiştir.⁷⁹

Luzan'ın yanındaki çıraklık dönemi sonrasında San Fernando Güzel Sanatlar Kraliyet Akademisi bünyesinde eğitim almak için Madrid'e giden Goya, üç yıl arayla yaptığı iki başvuruda da reddedilmiştir. 1763 ve 1766 yıllarında Akademi tarafından

⁷⁸ Anna-Carola Krausse, Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü, çev., Dilek Zaptçioğlu, İstanbul: Literatür Yayınları, 2005, s. 54.

⁷⁹ Hüsnü Çağlar Doğru, "Özgün Baskı Resimde Francisco Goya'nın Yeri ve Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 11.

reddedilen Goya, burada kaldığı süre içerisinde Francisco Bayeu'nun çıraklığını yapmış ve çalışmalarını da sanatçıya ait olan atölyede devam etmiştir. 1771 yılında Anton Mengs'in de yanında olduğu Roma gezisi esnasında “Francisco Bayeu'nun öğrencisi” olarak Parma'da düzenlenen bir yarışmaya Kral “Hannibal, Alplerden ilk kez İtalya'yı Seyrediyor” adlı resmiyle katılmış ve ikincilik ödülü almıştır. Francisco Bayeu'nun neo-klasizm ve Tiepolo etkisiyle sahip olduğu sanat anlayışı doğrudan Goya'yı da etkilemekle birlikte Luzan'ın çıraklığını yaptığı dönemde çalışmalarının çoğunu etüt ederek kopyalarını yaptığı Diego Velazquez'in etkisi de Goya üzerinde hissedilmektedir.⁸⁰

Goya, 1771 yılında Zaragoza'ya geri dönmüş ve kiliseler için freskler yapmaya başlamıştır. Goya'nın eserlerine toplu bir şekilde bakıldığında ağırlıklı olarak İspanyol halk hayatının işlendiği görülmektedir. Bu bağlamda boğa güreşleri, karnavallar, haydutlar ve bayram alayları temasıyla oluşturduğu eserlerini renkli, dramatik ve karakterize bir şekilde resmetmiştir. Goya'nın anlatımındaki serbestlik, acı bir biçimde karakterleri yakalayışı onun doğa yorumu yolu ile kazanılmıştı. Sanatçının yapmış olduğu yorum konu hakkındaki düşüncelerinin de bir yansıması olmaktadır. Onun güçlü bir gözlem yeteneği ve yorumlama gücü sanatının temel taşlarını teşkil etmektedir.⁸¹ Goya, 1785'de Sanat Akademisi Müdürlüğü görevine, 1786'da III. Carlos tarafından kraliyet ressamlığına, IV. Carlos döneminde ise 1789'da “Kraliyet Baş Ressamı” olarak görevlendirilmiştir.⁸² 1793'de geçirdiği ciddi bir hastalık sonucu işitme duyusunu kaybeden Goya, sonraki yıllarda çalışmalarında gerek doğrudan kendisinin gerekse de toplumsal olarak ortaya çıkan hayal kırıklıklarını resmetmiştir. Ayrıca sanatçının kendi sağlık durumuyla doğrudan bağlantılı olarak içerisinde bulunduğu ruh hâli de çalışmalarına yansımıştır. Bu doğrultuda resimleri gibi

⁸⁰ Hüsnü Çağlar Doğru, **a.g.e.**, s. 12-14.

⁸¹ Derya Şahin, “Francisco Goya'nın Belge Niteliğindeki Baskı Resimleri” **Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 4, 2014, s. 153.

⁸² Özlem Kaçmaz Ateş, “Goya'nın Kara Resimleri ve ‘Köpek’ Adlı Resminin Analizi” **Sanat Dergisi**, 37, 2021, s. 319; Seydi Murat Koç, “Romantizm Işığında Francisco Goya Fravür ve Litografilerinin Yüksek Öğretimde Özgünbaskı Uygulama Atölyelerindeki Eğitsel Boyutu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, s. 48.

çalışmalarında yer verdiği imge ve renkler de değişmiş; ruh hâlinin kötümserliği karanlık ton ve renklerde kendisini göstermiştir.⁸³

Görsel 13. Francisco Goya, Dev, 1818-1825, TÜYB, 28,4 × 20,8 cm.

Goya'nın "Dev" (Görsel 13.) isimli eseri oldukça güçlü bir savaş alegorisidir. Sanatçısının bu çalışması göç etmekte olan bir insan grubunun dehşet verici bir şekilde bir devle karşılaşmasını betimlemektedir. Sıra dışı ve dağınık bir arka planda resmedilen dev bir tepenin arkasında yükselmekte ve onu gören kalabalık konvoy panikle kaçmaktadır. Sağdan sola doğru yürüyen devin bacakları tepenin arkasında gizlenirken vücudu da bulutlar ile örülmüştür. Yüzündeki sakallarla birlikte devin sol elinin yumruk şeklinde oluşu ve bakışlarının tehditkâr olarak betimlenmesi çalışmaya

⁸³ Meral Batur Çay, "Francisco Goya'nın Kabus Resimleri Üzerine Bir İnceleme" **Yıldız Journal of Art and Design**, 4, 2, 2017, s. 100.

agresif bir hava katılmıştır. Kalın ve serbest fırça darbeleri uygulanarak oluşturulmasıyla boya içsel bir parlaklık kazandırmıştır. Bu eserde dev, Goya'nın birçok eserinde ele aldığı gibi savaşı simgelemektedir. Goya, savaşın meydana getirdiği ölümlerin unutulmamasını istemiş; bu nedenle gerçeklerin ortaya çıkmasını kendine misyon edinerek toplumsal hafızanın tetiklenmesi işlevini üstlenmiştir.

3.3.3. William Blake (1757-1827)

Romantizm akımının İngiltere'deki öncüleri arasında sayılan William Blake, 28 Kasım 1757'de Londra'da doğmuştur. Blake'in çocukluk yıllarına dair oldukça kısıtlı bilgi bulunmakla birlikte sinir ve öfke sorunları, tuhaf ve dengesiz davranışları nedeniyle yalnızca okuma yazma öğrenene kadar okula gittiği bilinmektedir. Sanatçının yeteneğinin farkına varan annesinin örtük de olsa teşvikiyle bir desen ustası olan Henry Pars'ın çizim okuluna gönderilmiştir. Pars'ın okuluna ilk olarak girdiğinde on yaşında olan Blake, burada yaklaşık dört yıl eğitim görmüştür. 1771 yılında ise önce çok kısa süre olarak kralın gravürçüsü olan William Ryland'ın yanında sonrasında ise bir başka gravür ustası olan James Basire'nin yanında çıraklığa başlamıştır. Blake, henüz on dört yaşındayken ustası Basire tarafından Londra'da bulunan Westminster Manastırındaki anıtlara çizim yapması için gönderilmiş ve Blake'in tüm ömrüne sürecek olan Gotik aşkının temelleri oluşmuştur.⁸⁴

Blake'in sanat tarzının temellerinin olduğu Basire'nin yanındaki çıraklıktan yaklaşık yedi yıl sonra ayrılmış ve 1779 yılında "Royal Academy" olarak anılan Kraliyet'e bağlı akademiye girmiştir.⁸⁵ Akademi, Blake'in sahip olduğu Gotik tarzın dışında bir ekole sahipti ve Blake burada aradığını bulamadı. Söz konusu bu durum Blake'in kendi döneminin akademik sanatına karşı mesafeli olmasına neden olmuştur. Ancak yine de her yıl Akademi tarafından düzenlenen sergilere suluboya ve tempera çalışmalarıyla katılmıştır. 1783 yılında her ne kadar bir başarı sağlayamasa da ilk kitabı "Şiirsel Çizimler" yayımlandı. Bir yıl sonra 1784'de Gravürçü James Parker'la birlikte baskı atölyesi açtı, 1789'da Masumiyet Şarkıları ile Thel'in Kitabı'nı çıkarttı,

⁸⁴ Sedat Balkır, "William Blake - Hayal Gücü ve Sonsuz Beden" *Journal of Arts*, 3, 1, 2020, s. 2.

⁸⁵ Nazan Tutaş, "William Blake'de Masumiyet ve Tecrübe: Kuzu ve Kaplan" *Folklor/Edebiyat*, 20, 78, 2014, s. 83; Ali Fahri Doğan, "İngiliz Edebiyatı'nda Bir Mistik: William Blake" *Mütefekkir*, 2, 4, 2015, s. 366.

1790'da ise Cennet ve Cehennem Evliliği'ne başladı. Devam eden yıllarda 1793'de Cennetin Kapıları, Albion'un Kızlarının Vizyonları ve Amerika: Bir Kehanet, 1794'de Avrupa: Bir Kehanet ve Urizen'in İlk Kitabı, 1795'de Los'un Şarkısı, Ahania Kitabı ve Los'un Kitabı, 1804'de Kudüs: Dev Albion'dan Gelenler eserlerini ortaya çıkarmıştır.⁸⁶

Görsel 14. William Blake, Günlerin Atası, 1794, Gravür Baskı Üzerine Mürekkep Boya, 23,3 x 16,8 cm.

Blake'in "Günlerin Atası" (Görsel 14.) isimli resmi Avrupa: Bir Kehanet kitabının ön kapağı olarak tasarlamıştır. Resmin odak noktasını üst kısmı oluşturmakta

⁸⁶ Zekiye Aslıhan Kuşoğlu, "15-18 Yaş Grubunun Görsel Sanat Eğitimi Bakımından William Blake ve Sanatı", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008, s. 8-17.

ve burada figür olarak bir dizinin üzerine çökmüş olan bir adam bulunmaktadır. Saçları ve sakalları sola doğru savrulan figür öne doğru eğilmekte ve elinde tuttuğu pusulayla resmin alt kısmına doğru yönelmektedir. Bunun yanında figürün arkasında kalan güneşten çıkan ışınlar ise yine figürün etrafını saran bulutları aydınlatma ve resmin karanlık bölümünü oluşturan alt tarafa doğru ilerlemektedir. Ana figürün uzun saç ve sakallarının savrulması bir rüzgâr olduğunu düşündürmekteyken oldukça rahat ve kaygısız duruşu yaptığı işe tüm konsantrasyonunu verdiğini vurgulamaktadır. Konumlandırılması itibariyle oldukça güçlü olduğu anlaşılan adamın genel görünümü ise bir bilgeyi andırmaktadır.

Resim konusunu ise Tevrat'tan almıştır. Çalışmayı oluşturan sahip üç nosyon ve olay Tevrat içerisinde yer alan farklı öykülere ve tasvirlerle uygun bir şekilde betimlenmiştir. Tevrat'ın anlatımı temel alınarak betimlenen eserde Tanrı imgesini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda resim, Tanrı'nın her şeyin yaratıcısı olduğuna atıf içermektedir. Eserde yer alan kırmızı renk güç ve hâkimiyeti, altın sarısı kutsallığı, lacivert göksel gerçekliği, yeşil ise Tanrı'nın yaratma eylemini sembolize etmektedir.

3.3.4. Caspar David Friedrich (1774-1840)

Caspar David Friedrich, 5 Eylül 1774 tarihinde Almanya'nın kuzeyinde yer alan Greifswald'da doğmuştur. Geçimini sabunculuk ve mumculuktan sağlayan bir aile sahip olan Friedrich'in babasının adı Adolph Gottlieb Friedrich, annesinin adı Sophie Dorothea Friedrich'tir. Ailenin sahip olduğu on çocuktan altıncısı olarak dünyaya gelen Friedrich, küçük yaşta üç kardeşinin ve annesinin ölümünü görmüş ve bu durum onun içine kapanık, melankolik ve insanlara karşı mesafeli bir karaktere sahip olmasına sebep olmuştur.⁸⁷ Friedrich'in sahip olduğu çevrenin sanattan uzak olmasına karşın mimar ve ressam olan Johann Gottfried Quistorp'un yanında çırak olarak başlaması onun sanatla tanışmasında ilk adım olmuştur.⁸⁸

Quistorp'un yanında geçirdiği zamanlarda hocasının sahip olduğu resim, baskı ve mirari çizimlerden ve kroniklerden etkilenen Friedrich, Quistorp ve arkadaşlarıyla

⁸⁷ Willi Geismeier, Caspar David Friedrich, Leipzig: Seeman Verlag, 2008, s. 13; Lars Eisenlöffel, Caspar David Friedrich, München: Prestel Verlag, 2004, s. 8.

⁸⁸ Lars Eisenlöffel, **a.g.e.**, s. 8.

beraber çıktığı doğa yürüyüşlerinde karşılaştıkları doğa manzaralarını zihnine kazınmış; ileride eserlerinde sıkça yer verdiği bu motiflerin temelini bu dönemde oluşturmuştur. Friedrich sanatla Quistorp aracılığıyla tanışmış ve sanatsal kişiliği onun etkisinde şekillenmiştir ancak Friedrich'in sahip olduğu felsefi alt yapı ünlü teolog Gotthard Ludwig Kosegarten ile başlamıştır. Friedrich doğayı adeta Tanrının bir yansıması olarak görmekte ve “güzellik, Tanrıyı doğada görebilmektir” felsefesine sahiptir.⁸⁹ Bunun yanında bir edebiyatçı ve estetikçi olan İsveçli Thomas Thorild, Friedrich'e klasik Alman idealimizden daha çok İngiliz estetik anlayışını benimsetmiş; geçici olan bedenle daha üst bir seviye olarak nitelenen ruhi iç dünya arasında var olan farkları aşlamıştır.⁹⁰ Friedrich tüm bu birikimlerin bir neticesi olarak birçok eskiz ve taslak çizimi yapmıştır.

Friedrich'in sanat alanındaki akademik eğitimi ise 1794'da gerçekleşmiştir. Danimarka'nın Kopenhag kentinde bulunan; o dönem içerisinde Avrupa genelindeki birçok sanatçıyı yetiştirmiş olan ve verdiği burslarla sanatsal gelişmenin yanında maddî destek de sağlayan Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde aldığı dersler onun sanatının akademik alanda da gelişmesi sağlamıştır. Sanatçı Kopenhag'da dört yıl süren eğitimi sonrasında doğduğu kent olan Greifswald'da geri dönmüştür. Friedrich burada ilk olarak yakın çevresindeki insanların portrelerini yapmaya başlamıştır.⁹¹

Friedrich Almanya'ya dönüşü sonrasında aynı yıl içerisinde Dresden Güzel Sanatlar Akademisi'ne girerek yeni bir eğitim almıştır. İkinci eğitimini aldığı bu Akademi; Friedrich'in kendi özgün tarzının oluşmasında büyük rol oynamıştır. Sanatçının Dresden öncesindeki anlayışının daha çok hocalarının bir taklidi olarak ortaya çıkmasına karşın, 1798 sonrasında Friedrich bütün sanatsal baskılardan ve taklitlerden uzaklaşıp kendisinin sahip olduğu doğa ve çevre anlayışının gelişmesine odaklanmıştır.⁹²

⁸⁹ Willi Geismeyer, **a.g.e.**, 2008, s. 13.

⁹⁰ Norbert Wolf, Caspar David Friedrich 1774-1840, Köln: Taschen Verlag, 2007, s. 17.

⁹¹ Fergana Kocadoru, “Deha ile Yalnızlık Arasında Romantik Bir Sanatçı: Caspar David Friedrich”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 18-19.

⁹² **a.g.e.**, s. 19.

Görsel 15. Caspar David Friedrich, Meşe Ormanındaki Yıkık Kilise, 1809-1810, TÜYB, 110 x 171 cm.

Friedrich'in "Meşe Ormanındaki Yıkık Kilise" (Görsel 15.) resminde temel olarak oldukça eski bir kilisenin kalıntıları betimlenmiştir. Bir tabut taşıyan bir grup insan ise harabe hâlindeki kiliseye doğru yürümektedir. Bu hâliyle eser, zamanın akıp gitmekte olduğunu ve insanoğlunun fani bir canlı olduğunu hissettirmektedir. Mekân mevcut durumda bir harabe hâlinde olsa da kilisenin orijinal hâlinde ne denli görkemli bir yapıya sahip olduğu hissi aşılanmaktadır. Resim ayrıca doğanın sonsuz olduğunu ve insan eliyle yapılanların geçici olduğunu da ifade etmektedir. Eserde yer alan ana figürlerin arkasında ise gökyüzü ve hilal bulunmaktadır. Bu figürler, daimî olanın tabiat olduğunu vurgulamaktadır.

Eser, ayrıca ortaya çıktığı tarih bakımından 1800'lü yılların başında yapılması bakımından da dikkate alınmalıdır. Yıkıntı, kalıntı ve gotik mimari öğelerini içerisinde barındıran resim Fransızların Almanya'yı işgal ettiği yıllara dair atıflar içermektedir. Başta gotik mimarı olmak üzere bu öğeler, "Almanlık şuuru" ve "Alman milliyetçiliği" temelinde ortaya çıkmıştır. Resimde yer alan ve gökyüzüne doğru uzanan dallar Alman halkını sembolize eden kayın ormanı ile kilise Alman toplumuna parlak geçmişini hatırlatmaktadır.

3.3.5. John Martin (1789-1854)

John Martin 1789'da Haydon Bridge, İngiltere'de tek odalı bir kulübede yaşayan fakir bir ailede dünyaya geldi. 14 yaşında çırak olarak bir ressamın yanında başlaması ile ressamlık hayatı başlamış oldu. Cam ustası olarak çalışan Martin kraliyet ailesi sarayında asılan ilk yağlı boya resmini bu sırada ortaya koydu. Sanatçı Klasik Mitolojiden ve İncil'den faydalanarak mitolojik motifler kullandı.

Martin farklı cesur tavırları ile resim yapan bir sanatçı olarak bilindi bu sebeple çağdaşı olan sanatçılar tarafından garip karşılandı. Gustave Dore ve John Martin'in resim tekniği açısından birbirlerine arkadaşlık edebilecekleri de söylenebilir.⁹³ En nihayetinde John Martin romantik hareketin ana isimlerinden biri olarak kabul edildi. Yüce olan ve insana mahsus olanı çok güzel tasvir ettiği bilinmektedir. Sanatçının resimlerinde kıyamet senaryolarına sıkça rastlanmakla birlikte terör ve kaos ortamı hissi veren pek çok resmi bulunmaktadır.

İncil'de geçen şu betimle sanatçının Sodom ve Gomore'nin yıkılışı adlı eseri için ilham olmuşa benzemektedir.

“Sonra Rab göklerden Sodom ve Gomore üzerine yanan kükürt yağdırdı. Böylece o şehirleri ve şehirlerde yaşayanlar da dahil olmak üzere tüm ovayı ve ayrıca ülkedeki bitki örtüsünü devirdi.”⁹⁴

⁹³ Zafran vd., Fantasy and Faith The Art of Gustace Dore. s.29.

⁹⁴ The Time of İsrail, <https://www.timesofisrael.com/6-archaeology-stories-from-2018-that-made-me-rethink-my-world/>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).

Görsel 16. John Martin, Sodom ve Gomore'nin Yıkımı, 1852, TÜYB, 136,3 x 212,3 cm.

Sanatçının “Sodom ve Gomore'nin Yıkımı” (Görsel 16) adlı bu eserinde anlaşılacağı üzere Sodom ve Gomore'nin kötülükler şehri olarak bilinen bu şehirlerin nasıl yıkıldığını gösteriyor. Kullandığı yoğun ışıklar epik filmlerin öncüsü olarak onu ön plana çıkarıyor. Bu tabloda bazı eleştirmenler onun Tyne Vadisi demirhanelerinden dolayı demir işlerine ilgili olduğunu ve aynı zamanda eski ahitte hem İncil’de ve hem de Kur’an’da geçen bazı bilgilere sahip olduğunu dile getirmiştir. “Sodom ve Gomore'nin Yıkılışı” eseri şu anda Newcastle upon Tyne’deki Laing Sanat Galerinde bulunmaktadır.⁹⁵ Bu eserde de görüldüğü üzere kırmızı ve turuncu renklerinin coşkusu döngü içindeki alevler Martin resimlerinin önemli öğelerinden biridir. Özellikle afet ve yıkım gibi senaryolar karşısında bu tonları ve çizgileri kullanmıştır. Mekan kurgusu açısından Caspar David Friedrich gibi çok güçlü olan bu romantik sanatçı halen günümüz fantezistlerine ilham kaynağı niteliğindedir.

“John Martin'in diğer eserleri, Sodom ve Gomore'nin yıkımını, Gibeon savaş alanında hareketsiz duran güneşi ve Belşatsar Bayramı'nda yıkımı öngören orijinal "duvardaki yazı"yı temsil eder.”⁹⁶

⁹⁵ Wikipedia, [https://en.wikipedia.org/wiki/John_Martin_\(painter\)](https://en.wikipedia.org/wiki/John_Martin_(painter)), (Erişim Tarihi: 30.03.2022).

⁹⁶ Artvee, <https://artvee.com/artist/john-martin/>, (Erişim Tarihi: 31.03.2022).

3.3.6. Gustave Moreau (1826-1898)

Romantizm akımı içerisinde yer alan bütün yaklaşımların etkisi altında kalmakla birlikte bu perspektiflerden kendisine ait özgün bir anlayışı ortaya çıkartan Fransız ressam Gustav Moreau, 6 Nisan 1826'da Paris'te doğmuştur. Sanata dair kültürel altyapısını Bir mimar olan babası Louis Moreau'dan almıştır. Resim sanatına dair ilk çizimlerini henüz sekiz yaşında bir çocukken başlamıştır.⁹⁷ Daha çok mitoloji ve dini konulara ilişkin tablolarıyla tanınan sanatçının odak noktasında insan bedeni; özelinde kadın ögesi olmuştur. Gustav Moreau'nun sanat anlayışını doğrudan etkileyen kişi ise ustası Théodore Chassériau'dur. Chassériau'nun esrarengiz deniz tanrıçaları tasvirleri öğrencisi üzerinde derinden etki yaratmıştır.⁹⁸

Moreau 1892 yılında Jules-Élie Delaunay'ın ölümü sonrasında onun yerine Paris'te Ulusal Güzel Sanatlar Okulu bünyesinde profesör olarak eğitim vermeye başlamıştır. Oldukça popüler bir eğitimci olan sanatçı, Georges Rouault, Henri Matisse, Henri Charles Manguin, Edgar Maxence, Albert Marquet gibi ünlü sanatçıların öğretmenliğini yapmıştır.⁹⁹ Günümüzde bir ulusal müze olarak kullanılan evi de dahil olmak üzere tüm varlığını devlete bırakan Gustav Moreau'nun yaklaşık olarak 8000 eseri bulunmaktadır.¹⁰⁰

Eserleri genel olarak doğrudan İncil ile veya mitolojik figürlerle ilgili olan Moreau, çalışmalarında mitoslar ve mitolojiden sahneler yer almaktadır.¹⁰¹ Özellikle mitoloji ve dini öğeleri içeren bu çalışmalarında detaylarından ayrıntılı bir biçimde resmedildiği görülmektedir. Bu açıdan sanatçı çağdaşı olan diğer sanatçılardan ayrılmaktadır. Eserler üzerindeki bu ayrıntılı çalışma tarzı resimlerin üretim süreçlerinde bir eserin farklı zamanlarda yeniden ele alınarak tekrar tekrar üzerinde

⁹⁷ Musée National Gustave Moreau, **Biographie de Gustave Moreau**, <https://musee-moreau.fr/biographie-de-gustave-moreau>, (Erişim Tarihi: 01.03.2022).

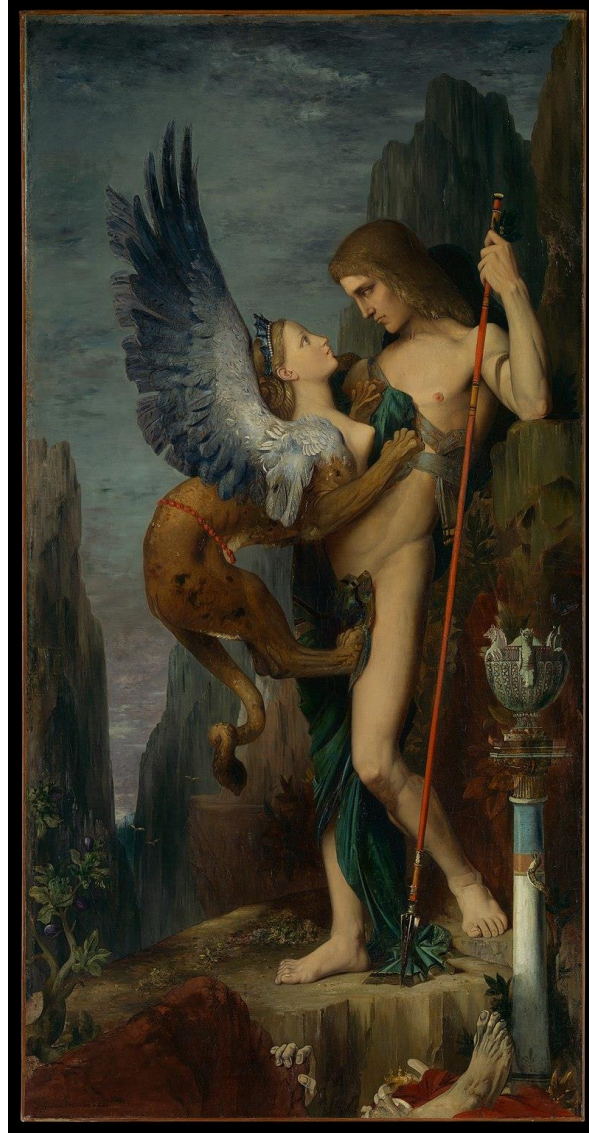
⁹⁸ Encyclopedia Britannica, **Gustave Moreau**, <https://www.britannica.com/biography/Gustave-Moreau>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).

⁹⁹ Musée National Gustave Moreau, **Biographie de Gustave Moreau**, <https://musee-moreau.fr/biographie-de-gustave-moreau>, (Erişim Tarihi: 01.03.2022).

¹⁰⁰ Encyclopedia Britannica, **Gustave Moreau**, <https://www.britannica.com/biography/Gustave-Moreau>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).

¹⁰¹ Tennur Yaşar, "Görsel Sanatlarda Anlatım Biçimi Olarak Kolaj Tekniği ve Yunan Mitolojisinden Öykünmeler: Musalar", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demiral Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2014, s. 40.

çalışmasına neden olmuştur. Sanatçının resimleri üzerinde imza dışında tarihinin bulunmaması da bu ayrıntılı çalışma prensibiyle ilgili olduğunu düşündürmektedir. Zira sanatçının bazı resimleri üzerinde uzun yıllar boyunca çalıştığı bilinmektedir.¹⁰²

Görsel 17. Gustave Moreau, Oedipus ve Sfenks, 1864, TÜYB, 206,4 x 104,8 cm.

Sanatçı “Oedipus ve Sfenks” (Görsel 17.) isimli eserinde Yunan mitolojisinden aldığı bir sahneyi betimlemektedir. İlk kez 1864 yılında sergilenen resimdeki en dikkat çekici figür yarı insan, yarı hayvan olarak çizdiği figürdür. Bu figürün bir kadın başı ve göğüsleri varken yırtıcı olduğunu hissettiren kanatları bulunmaktadır. Figürün

¹⁰² Pelin Özgöçen Egeli, “Sembolizm’de Femme Fatale / Ölümcül Kadın Teması”, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2020, s. 63.

gövde kısmı bir başka yırtıcı hayvan olan aslandan oluşmakta ve yılan kuyruğu bulunmaktadır. Oedipus ise sol kolunu taşa yaslamış bir şekilde heykelsi bir duruşla resmedilmiştir. Oedipus ve Sfenks'in arasında ise samimi bir bakışma gerçekleşmektedir. Sfenks güzel ve cezbedici dişiliğin yanında kanatlı, etobur, parçalayarak yok eden bir canlı olarak tasvir edilmiştir.

Resimdeki ana figürler dışında yer alan öğelere baktığımızda defne ve incir sembolleri kendisini göstermektedir. Oedipus'un arkasında yer alan defne, Apollon ile insanın başarılarını temsil ederken Sphenks'in arkasında duran incir ağacı ise geleneksel bir sembol olarak günahı temsil etmektedir. Bu iki sembol dışında ayrıca resmin sağında yer alan vazo bir başka semboldür. Bu vazo sıradan bir eşya olmayıp "Urne" adı verilen ve ölümlerin yakıldıktan sonra koyulduğu kaptır. Dolayısıyla vazoya dolanan yılan ölümü temsil ederken, hemen üzerindeki kelebek de ruhu simgelemektedir. Bu doğrultuda "Oedipus ve Sfenks", kadının güzelliği ile baştan çıkarıcılığının erkek için oluşturduğu tehdidin vurgusunu içermektedir.

3.3.7. Gustave Dore (1832- 1883)

Fransız matbaacı olarak da bilinen Gustave Dore, kendi döneminde önemli isimlerinden biri olarak görülmektedir. Eserleri, pek çok romantik ressamlar tarafından düşünülenin çok ilerisindedir ve pek çoğu tarafından taklit edilmiştir.¹⁰³ Hayal gücünün sınırsız olduğu düşünülen Dore, fantastik resimde çok önemli isimlerden biridir.¹⁰⁴

Dore illüstrasyon, litografi karikatürler ve bazı litografi albümleri ile de tanınmıştır. Çok fazla illüstratif kitabı bulunmaktadır. Bunlar arasında en çok bilinenlerini sıralanırsa şu eserleri önemli görülecektir; "Contes drolatiques of Balzac (1855), Oeuvres de Rabelais (1855) ve Inferno of Dante (1861)."¹⁰⁵ Sanatçının hayatı boyunca 100 binden daha çok eskiz çalışması ürettiği bilinir. Bu da oldukça üretken bir sanatçı olduğunu gösterir. Dore'un önemli özelliklerinden biri de hiçbir zaman

¹⁰³ Eric Zafran vd., *Fantasy and Faith The Art of Gustave Dore* (New Haven: Dahesh Museum of Art; Yale University Press, 2007). s.17.

¹⁰⁴ Wikiart, <https://www.wikiart.org/en/gustave-dore>, (Erişim Tarihi: 12.03.2022).

¹⁰⁵ Zafran vd., *Fantasy and Faith The Art of Gustave Dore*. s.13.

model kullanmamış olmasıdır. Fantastik öğelere olan düşkünlüğü onu rol model kullanmaktan almış ve sınırsız bir dünyanın kapılarından içeri almıştır. Çalışmalarının çocukluktan itibaren ilgi gördüğü bilinmektedir. Pek çok ünlü yazarın kitabı için illüstrasyon çalışmaları yapmıştır. Dore, hayatı boyunca refah içinde yaşamış ancak hayatının son zamanlarında eserlerine eleştiriler almaya başlaması ve eşini kaybetmesi ile 50 yaşında dünyadan ayrılmıştır. 19. yüzyılın en yaratıcı ressamlarından olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰⁶ Dore, sadece resim alanında değil pek çok alanda sanatçı kimliği ile dikkat çeken bir isim olmuştur.

Sanatçının içsel dünyasında musallat olan bir melankolinin olduğu eserlerinde gözlemleniyor. Bu durum onun iç sıkıntılarının kaleminden çıkışı gibi sergileniyor. Dore'un tablolarına bakıldığında onun sanatçıları ve akrobatik kişileri resmedişinde dahi bir melankoli olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca yaratıcılığı ise oldukça dikkat çekmektedir. Her zaman eğlenceli şeylerde dahi bir hüznün ve sorgu bulmaktadır. Bunları sorularken ise çoğu zaman fantastik öğelerden faydalanmıştır.

Sanatçının *The Deluge* adlı eseri incelendiğinde yine umutsuz bir durumda çarpınan insanlar ve kayalıkta duran çocuklar görülmektedir. Gece olmasına rağmen kuşların gayet net bir şekilde görüldüğü dikkat çeker. Kayanın üzerinde ise arka fonda kaplanı andıran bir canlı bulunmaktadır. Kaplanın yavrusu kendisine sığınmıştır. Bu olağanüstü ve dehşet verici tablo, denizin vahşetini dalgaların gücünü yansıtır ve insanların çaresiz durumda bile yaşamaya olan tutkularını öne çıkarır. Ölüme oldukça yakın insanların nasıl bir mücadele verdiklerini gözler önüne serer. Kuşların ise bu "Tufan" karşısında gayet özgü uçuşlarını bize gösterir. Bu hikâye ise İncil'den alınmıştır.¹⁰⁷ Dore'un orijinal adı *The Deluge* olan Tufan (Görsel 18.) adlı tablosunun İncil'deki hikayesi Nuh'un Gemisi adlı efsaneden gelmektedir. Aynı hikâye pek çok inanış içinde de anlatılmaktadır.

¹⁰⁶ Lambieck Comiclappedia, https://www.lambiek.net/artists/d/dore_gustave.htm, (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

¹⁰⁷ The History of Art, <https://www.thehistoryofart.org/gustave-dore/deluge/>, (Erişim Tarihi: 22.03.2022).

Görsel 18. Gustave Dore, The Deluge (Tufan), 1886, Gravür Baskı.

Nesiller boyu inanç sistemlerinin içerisinde barınan hikayeler imgesel aktarımı güçlü olan sanatçılar tarafından resmedilmiş ve o konuların görsel temelleri atılmıştır. Bu sanatçılar arasında Gustave Dore en önemlilerinden diyebiliriz. Onun betimlemeleri birçok sanatçıya yol göstermiş ve fantastik gerçekliği öne sermiştir.

3.4. Sembolizm Dönemi

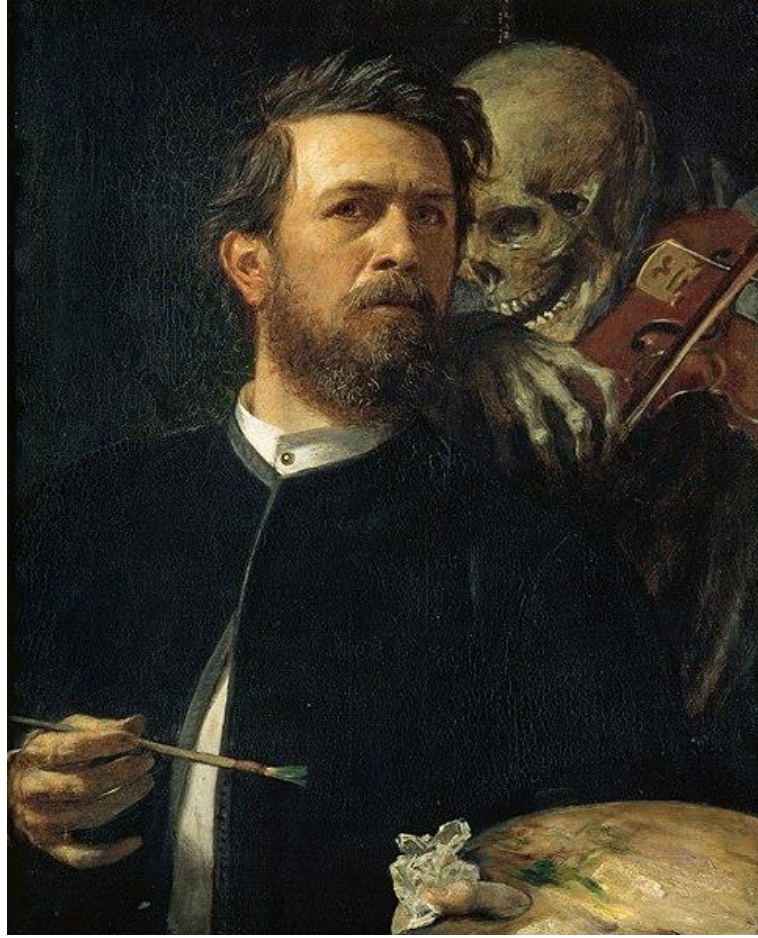
3.4.1. Arnold Böcklin (1827-1901)

İsviçre'nin Basel kentinde 16 Ekim 1827 tarihinde doğan Arnold Böcklin, Kuzey ve Güney Avrupa'nın çeşitli şehirleri olan; Brüksel, Antwerp, Düsseldorf, Münih, Weimar, Paris, Roma ve Floransa'da bulunmuştur. Birbirinden farklı ülkelerde sanat hayatını geçirmesinin de tesiriyle çağdaşı olan birçok sanatçıyı etkileyen Arnold Böcklin, Orta Avrupa coğrafyası içerisindeki en tanınmış ressamlardan birisidir.

Böcklin'in sanatçılara olan etkisi yalnızca kendi dönemiyle sınırlı kalmamış ve günümüze değin ulaşmıştır. Ayrıca sembolist bir ressam olan Böcklin'in etkileri yalnızca ressamlar üzerinde oluşmamıştır. Müzikten sinemaya, sahne sanatlarından dijital sanatlara birçok alanda eser üreten sanatçılar Böcklin'den etkilenmiştir.

Arnold Böcklin 1841 yılında Basel'de teknik ve sanatsal alanda eğitim veren bir okula gitmiş ve burada ressam Ludwig Adam Kelterborn'dan eğitim almıştır. Basel'de aldığı ilk eğitiminin ardından ise 1845 yılında Almanya'ya gitmiş ve Düsseldorf Sanat Akademisi bünyesinde Johann Wilhelm Schirmer'den dersler almıştır. Almanya'daki eğitimi yaklaşık olarak iki yıl sürdükten sonra ise 1848 yılında Paris'e gitmiştir. Paris, Böcklin'in Barbizon Ekolü ile tanışması açısından önemlidir. Bununla birlikte Böcklin'in Paris'teki yaşantısı uzun sürmez ve 1849 yılında askerlik görevi için orduya katılır. Askerlik sonrasında ise Böcklin'in durağı Roma olmuştur. Roma'da Alman ressamlar grubuna katılan Böcklin, bir papalık muhafızının kızı olan İtalyan Angela Rosa Lorenza Pasucci ile evlenir. Böcklin'in alegorik ve mitolojik konulu eserlerine ilham kaynağı olarak Roma gösterilmektedir. Böcklin, 1857'de doğum yeri olan Basel kentine dönmüş ve burada Hannover Konsül'ü Wedekind'in yemek salonuna resimler yapmıştır. Konsül tarafından istenen resimleri yaptıktan sonra ise yine Almanya'ya gitmiştir. Bu dönem ayrıca Böcklin'in sağlık ve ekonomik açıdan sorunları yaşadığı yıllardır. Böcklin'in ekonomik sorunları ise Münih kentinde tanıştığı; şair ve sanat koleksiyoneri Kont Adolf Friedrich Graf von Schack'ın 14 resmini almasıyla çözülmüştür. Schack ayrıca Böcklin'e Weimar Akademisi bünyesinde peyzaj resimleri öğretmesi için profesörlük teklifinde bulunmuştur. Yaklaşık olarak 2 yıl süreyle burada hocalık yapan Böcklin; 1862'de Roma'da, 1866'da Basel'de yaşamış ancak 1871'de tekrar Münih'e dönmüştür. 1880'li yıllar Böcklin'in ise Avrupa genelinde ün kazanmaya başladığı yıllardır. 1884'te Berlin Akademisinin bir üyesi olarak kabul edilir, 1889'da Zürih Üniversitesi tarafından fahri doktora unvanı verilir. 1897'de ise Böcklin'in 70. doğum günü anısına İsviçre'nin Basel, Almanya'nın Berlin ve Hamburg kentlerinde retrospektif sergiler

düzenlenmiştir. 1901 yılında ise son olarak yerleştiği Floransa yakınlarındaki San Domenico’da tüberküloz nedeniyle ölmüştür.¹⁰⁸

Görsel 19. Arnold Böcklin, Keman Çalan Ölüm ile Otoportre, 1872, TÜYB 75 x 61 cm.

Böcklin, “Keman Çalan Ölüm ile Otoportre” (Görsel 19.) resmi ile kendisini ilk kez tam anlamıyla sembolist bir ressam olarak ifade etmiştir. Otoportre incelendiğinde ressamın sol omzunda bulunan iskelet ölümü simgelemekte ve keman çalarak ressamın kulağına bir şeyler fısıldamaktadır. Böcklin, bir yandan kemandan gelen sese kulağını kabartmakta bir yandan da yaptığı resme devam eder şekilde bir pozla birlikte kendisini resmetmiştir. Böcklin’in “Keman Çalan Ölüm ile Otoportre”si doğrudan kendisini çizdiği bir resim olmamakla birlikte keman çalan bir iskelet resmi olarak da telakki edilemez. Böcklin, kemandan çıkan sesi simgeleyerek bir ölüm

¹⁰⁸ Ceyhun Topçu, “19.Yüzyıl Avrupa Sanatında Ölüm Olgusuna Sembolist Bakış: Arnold Böcklin ve Ölüm”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 47-48.

teması oluşturmuştur. Sol omzunda bulunan iskeletin çaldığı kemandan çıkan seslerin ne olduğu tahmin edilemez ancak bunun ölümü simgeleyen bir öge; bir nevi ölümün sesi olduğu anlaşılmaktadır. Resim içerisindeki bu ses ögesi, resmin en önemli detayını oluşturmaktadır. Ses, -resim sanatının doğası gereği- resmin plastik unsurlardan birisi değildir. Bununla birlikte bu otoportrede resmin ana elemanlarından birisi olarak görülmektedir. Ses ögesi, keman üzerinde tek bir tane telin bulunması ve kemana çalan figürün bir insan olmayıp cansız bir iskelet olarak betimlenmesi gibi simgesel öğeler ile beraber değerlendirilip, bu çerçevede yorumlandığında anlatılmak istenen gerçek fikirlere ulaşmak daha da mümkün olacaktır.

3.4.2. Odilon Redon (1840-1916)

Asıl adı Bertrand-Jean Redon olan ve sembolizm akımının önemli temsilcileri içerisinde yer alan Fransız ressam Odilon Redon, 20 Nisan 1840 tarihinde Fransa'nın Akitanya bölgesindeki Bordeaux kentinde doğmuştur.¹⁰⁹ Kömür, füzen ve pastel boyadan oluşan toplam 300'ün üzerinde çalışması bulunan Redon'un yetenekleri henüz okul yıllarında fark edilmiştir. Redon, o yıllarına dair kendisini, "gölgeleri arayan, üzgün ve zayıf bir çocuk" olarak nitelemiştir. Yalnız bir çocukluk hayatı geçiren sanatçı, bu dönem içerisinde sık sık bulutların geçişini, sürekli değişen şekillerini ve parlaklığını izlemiştir. Perdelerin altında ya da evin karanlık köşelerinde saklanarak derin ve sıra dışı bir neşe duyduğunu belirtmiştir. Bu melankolik ve karamsarlık hissiyatı ise sanatının olgunlaştığı dönemlerde, özellikle de siyah beyaz olarak çizdiği çalışmalarında ve gizemli sembolist eserlerinde şekil bulmuştur.¹¹⁰

Redon, ilk çizim derslerini Bordeaux'ta ressam Stanislas Gorin'den almaya başlamıştır. Bu dersler sonrasında ise gravürcü Rodolphe Bresdin'in etkisi altına girdiği söylenilebilir.¹¹¹ Redon ayrıca kendisinin özgün sanat tarzını oluşturma

¹⁰⁹ Meral Batur Çay, "Odilon Redon Resimlerindeki Semboller" **İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi**, 7, 1, 2021, s. 89.

¹¹⁰ Özlem Karakiya, "Avrupa resim sanatında Odilon Redon'un yeri ve önemi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019, s. 17; Neş'e Saraç, "19. yüzyıl resim sanatında lirik ifade aracı olarak pastel boya uygulamaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 86.

¹¹¹ Maurice Serullaz, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*, çev., Devrim Erbil, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004, s. 151.

sürecinde kendisinden daha eski dönemlerin sanatçıları olan Hollandalı ressam Rembrandt Harmenszoon van Rijn ve Alman ressam Albrecht Dürer ile kendisiyle yakın dönem sanatçılardan olan Gustave Moreau ve Eugène Delacroix'in eserleri üzerine eğilmiştir. Redon bunun yanında arkadaşı da olan Rodolphe Bresdin'den de gravür ve litografi öğrenmiştir.¹¹²

Redon 1857 yılında mimarlık alanında eğitim almak için Paris'e gitmiştir. Ancak Ecole des Beaux-Arts'da girdiği sınavı kazanamamış ve bu alanda eğitim görememiştir. Bununla birlikte bu dönemde Jean-Leon Gerome'un Paris'te bulunan atölyesine girmiş ve kısa süre de olsa bir eğitim almıştır.¹¹³ Ressam Gerome'un atölyesinde aldığı kısa eğitimin ardından tekrar Bordeaux'ya dönen Redon, Rodolphe Bresdin'le ile karşılaşmış ve bu sayede Rembrandt Harmenszoon van Rijn ile Albrecht Dürer'in grafik çalışmaları ile tanışmıştır.¹¹⁴ Bresdin'le ile Redon ilişkisine baktığımızda Redon'un üzerinde büyük bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Zira Redon tarafından kullanılan imgelerinin üzerinde Bresdin'in baskılarında kullandığı garip, melez ve mikroskobik yaratıkların izleri açık şekilde görülmektedir. Redon, Bresdin'in çalışmalarını ilham aldığı ilk dönem sonrasında Henri Fantin-Latour tanışmış ve onun sanatı için başka bir dönem başlamıştır. Bu bağlamda Redon 1865 yılı itibariyle siyah beyaz baskı ve çizimlere başlamış ve yirmi yıldan fazla sürede renklerden uzak durmuştur.¹¹⁵ 1890'lı yıllara değin Bağımsızlar Salonu'nda sergilenmesi için sık sık karamsar ve rahatsız edici temalarda siyah beyaz baskı resimler ile desenler üretmiş ancak 1890'dan sonra güçlü renkleri kullanmaya başlamıştır.¹¹⁶ Redon'un renkli olarak ortaya çıkarttığı çalışmalarda pastel ve yağlıboya baskın biçimde kullanılmıştır. Redon, geçmiş dönem içerisindeki çalışmalarında yoğun olarak kömür kalemini kullanması sebebiyle pastelle çalışmaya daha çok meyletmiştir.¹¹⁷

¹¹² Russell T. Clement, *Four French symbolists: a sourcebook on Pierre Puvis de Chavannes, Gustave Moreau, Odilon Redon and Maurice Denis*, London: Greenwood Press, 1996, s. 220.

¹¹³ Neş'e Saraç, **a.g.e.**, s. 86; Özlem Karakiya, **a.g.e.**, s. 18

¹¹⁴ Jon Thompson, *Modern Resim Nasıl Okunur*, çev., Firdevs Candil Çulcu, İstanbul: Hayalperest Yayınları, 2014, s. 76.

¹¹⁵ Russell T. Clement, **a.g.e.**, s. 220.

¹¹⁶ Jon Thompson, **a.g.e.**, s. 76.

¹¹⁷ Michael Gibson, *Redon*, Köln: Taschen Verlag, 2017, s. 7-14.

1903'da Redon'a Fransız madalyaları içerisindeki en tanınmış olanı olan Lejyon Onur Ödülü verildi. Giderek popülerliği artan sanatçının ürettiği gravür ve taşbaskıları, bir katalogta toplanarak Fransız sanat eleştirmeni André Mellerio tarafından bastırılmıştır. 1913'de New York'taki Armory Show'da kırk adet çalışması sergilenmiş ve böylece eserleri en çok sergilenen sanatçı olmuştur.¹¹⁸

Görsel 20. Odilon Redon, Ağlayan Örümcek, 1881, Kâğıt Üzerine Füzen, 9,5 x 37,5 cm.

Odilon Redon'un "Ağlayan Örümcek" (Görsel 20.) isimli resmi, kömür kalem etkisinin fazlaca hissedildiği çalışmalardan birisidir. Resimde bulunan örümcek figürünün yüzü tamamen bir insan olarak betimlenmiştir. Siması insan olarak tasvir edilen örümcek figürünün dokuz bacağı gövdesine oranla daha net ve belirgin olmakla birlikte yüzünün hemen yanında yer almaktadır. Örümceğin gövdesi bacaklara kıyasla belirsizdir ve adeta yüz bir boşluktan çıkıyor gibidir. Resimdeki ışığın kaynağının yönü; örümceğin yüzü, bacakları ve altında yer alan gölgeler sayesinde anlaşılmaktadır. Resimde belirli bir mekân algısı bulunmamaktadır. Resmin

¹¹⁸ Neş'e Saraç, **a.g.e.**, s. 88; Özlem Karakiya, **a.g.e.**, s. 17.

bütünlüğü, gözlerinden yaşlar düşen örümceğin hüznü ve melankolik tavrıyla oluşmuştur. Kapalı bir kompozisyon ile çalışmanın merkezine yerleştirilen örümcek, durağanlık içerisinde bacaklar sayesinde hareket kazanmıştır.

3.4.3. Franz Stuck (1863-1928)

Tam adıyla Franz von Stuck, 23 Şubat 1863'te Tettenweis'te doğmuştur. Sembolizm ve Art Nouveau hareketlerine katkılarıyla tanınan Stuck, çocukluk yaşlarından itibaren resim alanına ilgi duymuştur.¹¹⁹ 1878 yılında on beş yaşındayken sanat eğitimi almak amacıyla Münih'e taşınmıştır. 1881 ile 1885 yılları arasında Münih Uygulamalı Sanatlar Akademisi bünyesinde eğitim alan sanatçı, 1892 yılında ana akım Münih Sanatçılar Derneği'nden ayrılarak kurulan "Münih Secession"un kurucuları arasında yer almıştır. Ertesi yıl ise Chicago'daki Dünya Kolomb Sergisi'nde altın madalya kazanmıştır. 1895 yılı itibariyle ise Münih Akademisi bünyesinde resim öğretmenliği yapmıştır. 1905 yılında ise Bavyera Liyakat Nişanı Taçı ile ödüllendirilmiştir.¹²⁰

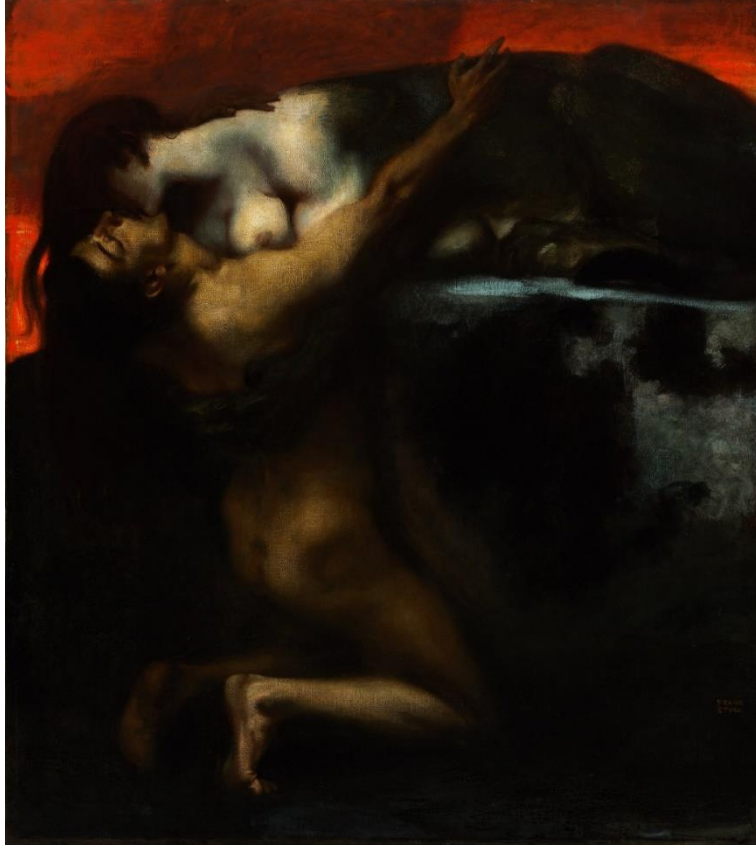
Franz von Stuck'un sanatsal üslubunun konusu esas olarak Arnold Böcklin'in çalışmalarından esinlenerek folklor ve mitolojiden oluşmaktadır. Münih Akademisi içerisinde özellikle genç sanatçılar tarafından büyük saygı gören sanatçının çekici kadın çıplaklıklarıyla sembolizm akımına başlıca örnekler sunmuştur.¹²¹ Stuck'un sanat alanında kazanmış olduğu saygınlık yalnızca ortaya koyduğu eserlerden değil yetiştirmiş olduğu öğrencilerden de gelmektedir. Stuck başta Paul Klee, Hans Purmann, Wassily Kandinsky, Josef Albers ve Alf Bayrle olmak üzere birçok öğrenci yetiştirmiş ve onların başarıları da sanatçının itibarını arttırmıştır.¹²²

¹¹⁹ **Franz Stuck: The darkness beckons**, <https://arthistoryproject.com/artists/franz-stuck/>, (Erişim Tarihi: 05.03.2022).

¹²⁰ **Franz Von Stuck Biography**, <https://theworldsartist.com/artist/franz-von-stuck>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

¹²¹ Stephen Ongpin Fine Art, **Franz von Stuck**, <https://www.stephenongpin.com/artist/236640/franz-von-stuck>, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).

¹²² **Franz Von Stuck Biography**, <https://theworldsartist.com/artist/franz-von-stuck>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

Görsel 21. Franz Stuck, Sfenks'in Öpücümü, 1895, TÜYB, 160 x 144,8 cm.

Stuck'un "Sfenks'in Öpücümü" (Görsel 21.) eserinde birbirlerine tutkuyla kenetlenen bir erkekle bir kadın figür yer almaktadır. Erkek figüre sıkı sıkıya sarılırken öpen kadın figürü yarı hayvan olarak betimlenmiştir. Kadının tasvirinden yola çıkarak figür aynı zamanda erkeğin kanını emen bir vampir çağrışımı da yapmaktadır. Resimdeki kadın figürü, Gustave Moreau başta olmak üzere 19. yüzyıl ressamlarının önemli bölümünün eserlerinde konu olarak seçtikleri Sfenks'tir.

Eserde yer alan Sfenks, kadının kötülüğüyle özdeşleştirilmiş ve hayvan içgüdüleri ile akıl arasındaki savaşı konu edinmiştir. Bu doğrultuda kadınla erkek arasındaki ebedi mücadele anlatımı resmin temasını oluşturmaktadır. Sıkıca sardığı erkeği kendisine doğru bastıran yarı insan, yarı hayvan şeklindeki figürün pençeleri erkeği rahatsız etmemektedir. Bu tasvir erkeğin tutkuların esiri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla "Sfenks'in Öpücümü" erkeği baştan çıkartan ölüm öpücümü haline gelmekte erkeğin kaçınılmaz ölümüne işaret etmektedir. Ayrıca fonda yer alan rengin kırmızı olması kanı sembolize etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

20. YY'DAN GÜNÜMÜZE FANTASTİK REALİZM

Bu bölümde tarihsel sıralamaya göre belirlemiş olduğumuz Dadaizm ve Sürrealizmin Fantastik Realizm ile olan ilişkisinden, Viyana Fantastik Realizm Okulu ve kurucu üyelerinden ve Çağdaş Sanatta Fantastik Realizm'den bahsedilmiştir. Belirtilen dönemler içerisinde bazı sanatçılar ve eserleri ele alınmış, konumuz bakımından önemli görülen yerlerin üzerinde durulmuştur.

4.1. Dadaizm ve Fantastik Realizm İlişkisi

Dadaizm öncelikle şiir sanatında filizlenmiştir. Sürrealizmin doğuşu da onun filizlenmesi ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Hatta Sürrealizm, Dadaizm içinde gelişen bir akım olarak değerlendirilir.¹²³ Dadaizm geleneksel sanat anlayışını tamamen reddetmektedir. Onlar, çocukların dünyası gibi hayal ve rüya gibi olanla ilgilenmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmış ve üç ana dönem geçirmiştir. 1920'lerden sonra kendisini yavaş yavaş Sürrealizme bırakmıştır. Kendiliğinden ortaya çıkan planlanmayan bir yaratım söz konusudur.¹²⁴ Dadaizm'in Birinci Dünya Savaşı'nın korkunç tarihi ile bir olması şaşırtıcı değildir. Bu süreçte bilinçaltının ve bu korkunç yaşanmışların sanata nasıl yansıtacağı sorusu Dadaizm ile görülmüş oldu.¹²⁵

Fantastik Realizmin ve Dadaizm'in ilişkisi oldukça önemlidir. Dadaizm ve sonrasında sürrealizm akımları ortaya çıkmasaydı muhtemelen fantastik gerçekçiliğin varlığının olup olmayacağı sorusu da sorulurdu. Dadaizm'in geleneksel sanatı tamamen reddetmesi ve psikanalist yöntemleri kullanması sanatta başka bir çığır açmış gerçekliğin ve bilinçaltı dünyasının nasıl birleştiğini gözler önüne sermiştir. Fantastik Realizme de bakıldığında hayalin ve gerçeğin sanata nasıl yansıdığı hem mitolojik karakterlerin hem de gerçek dünyanın nasıl da iç içe uyum yakaladığı bizlere gösterilir.

¹²³ Gülder Emre, Resim Sanatı Tarihi (İstanbul Üniversitesi, y.y.). s.408.

¹²⁴ Emre. s.408.

¹²⁵ Gülnur Koç, **a.g.e.**, s.29.

4.1.1. Marcel Duchamp (1887-1967)

Marcel Duchamp, kendi döneminin öncü sanatçılarından biridir. 28 Temmuz 1887 tarihinde doğmuştur. Kalabalık bir ailesi vardır. Ailesinin sanata düşkün olması onun da hayatını etkilemiştir. Çevresinde kendisi gibi pek çok ressam bulunmaktadır. Üç kız kardeşinden birisi ise ressamdır.¹²⁶

Sanatçı ilk resimlerini o beş yaşında yapmaya başlamıştır. Lise öğreniminden sonra Paris'e gitmiştir. Burada Julian Akademiye eğitimine devam etmiştir. Sanatçının bu dönemlerden itibaren İzlenimciliğin etkisinde olduğu eserlerine bakılarak görülmektedir. Bir süre gazetede çalışarak hayatını devam ettiren sanatçı futurüst eserler üretmeye başlamıştır. Sonraki yıllarda resme ara veren sanatçı, heykeltçilik ile ilgilenmiştir.¹²⁷

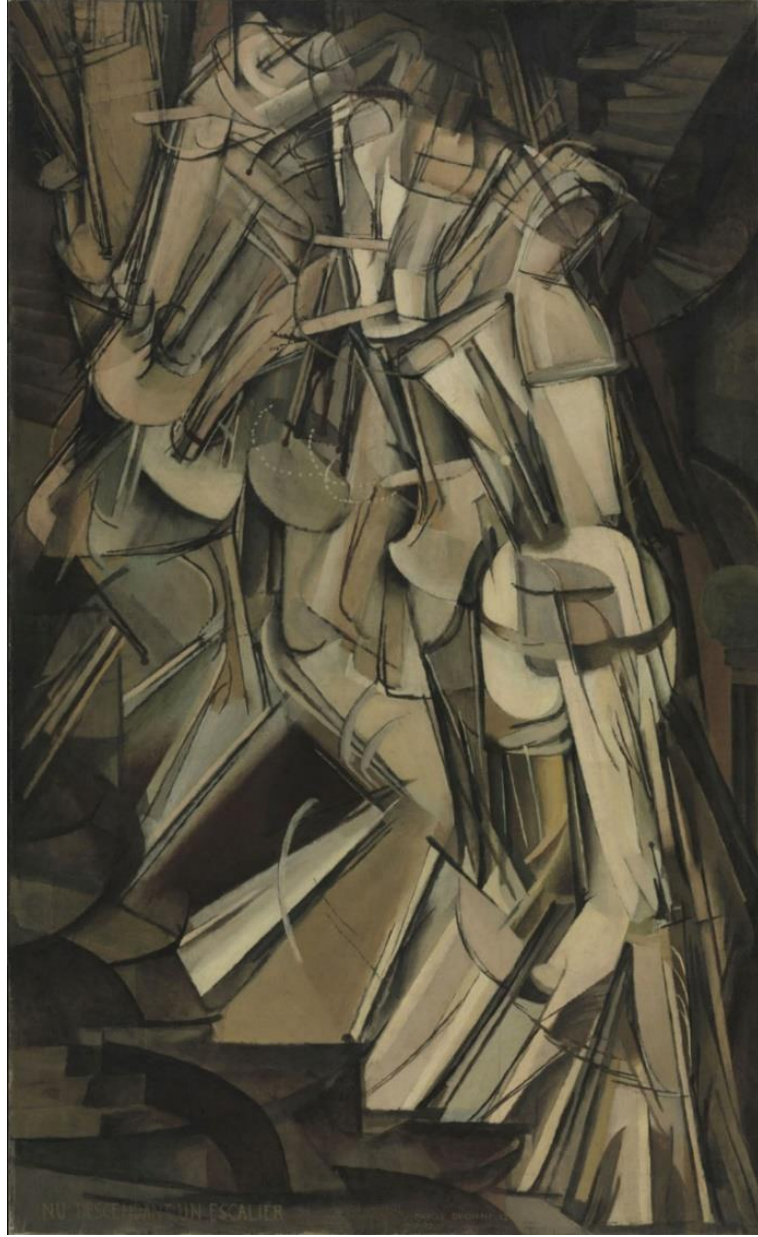
Bir süre New York'ta hayatına devam eden sanatçı yer değişikliği yapsa da nihayetinde buraya yerleşmiştir. Bu dönemlerde heykeltçiliğe ilgisi artmış ve ilginç eserler üretmiştir. En bilinen eserlerinden birkaçı “Bekarlar Tarafından Çırılçıplak Soyulan Gelin” ve “Büyük Cam” olarak sıralanabilir. Sanatçının zaman zaman santı tamamen bırakacağını açıklamasına rağmen sanattan kopmadığı bilinmektedir. Duchamp hayatı boyu eserlerinde farklı sanat akımlarını barındırmıştır. Gerek Dadaizm, Kubizm gerekse de farklı sanat akımlarını eserlerinde bir arada görmek mümkündür.

Bu üretken sanatçının, sanat tarihi açısından en büyük katkısı, mevcut durumu kırmak için, var olan normları sorgulama, uyarma, eleştirme ve oyuncu bir şekilde aşağılama yetisidir. Kendisini çalışmaları ile kanıtlayan Duchamp'ın “Çeşme” isimli eseri 2004 Aralık ayında İngilterenin sanat camiasından aldığı oylarla 20. yüzyıl'ın en etkili eseri olarak seçilmiştir.¹²⁸ Sanatçı; 1986 senesinde Neuilly'de vefat etmiştir.

¹²⁶ Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Marcel-Duchamp>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

¹²⁷ Sanatın Öyküsü, “Pisuar ile sanat tarihinde devrim yapan sanatçı Marcel Duchamp”, <https://www.sanatinoykusu.com/marcel-duchamp/>, Erişim Tarihi: 06.03.2022).

¹²⁸ Selin Öner, **Hem sanat hem değil: “Çeşme”**, <https://vesaire.org/hem-sanat-hem-degil-cesme/>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

Görsel 22. Marcel Duchamp, Merdivenlerden İnen Çıplak No.2, 1912, TÜYB, 147 x 89,2 cm.

Duchamp bu eserinde (Görsel 22.) Eadweard Muybridge'in, "Descending Stairs and Turning Around" adlı Motion Pictures çalışmasından etkilenmiştir. Duchamp'a ait ilk köşe taşlarından birisi olan bu tabloda hareket halinde ve iç içe geçmiş beş insan figürü bulunmaktadır. Bu figürlerde görüneni parçalamak, parçalanmış olanları kendi içerisinde ayrıştırmak ve ahenk oluşturup hareket vermek hedeflenmiştir. Daha belirsiz ve anlamlı bir içerik için kübizim değerleri geri çevrilmiştir. Bu nedenle aslında bu resimde fütürizmden de etkiler bulanlar vardır.

Fakat bu resmin en önemli durumlarından birisi sanatçının gelecekte yapacağı ready made'lere zemin hazırlayan bir çalışma olmasıdır.

Bu eserin bir diğer aykırı yönü ise Kübistlerin nü ve hareket halinde bir nesneyi resmetmeme kurallarına karşı verdiği tepkiydi. Bu onun bu resminin Bağımsızlar salonu tarafından sansürlenmesi ile sonuçlandı. Bu sansürde jüri odasında bulunan iki erkek kardeşini bu yüzden affetmeyecekti.¹²⁹ O aslında Kübizm'in estetik algılarına karşı duruyordu. Yani ona göre aslında var olan estetik algıları sıkıcıydı. O her zaman bu algıların gevşetilmesi gerektiğine inanıyordu. Bu resminde iç içe geçmiş kadın bedenlerinin hareketlerini detaylı bir şekilde anlatması da bu yüzden oldukça önemliydi.

Marcel Duchamp'ın donanımlı sanat altyapısı ve geleneksel sanat normlarına başkaldırmış olması, beraberinde oluşacak olan akımlara zemin olmuşturmuştur. Bu çerçeve içerisinde incelendiğinde fantastik realizmin nitelendirilmesinde büyük önem taşımaktadır.

4.1.2. Marcel Janco (1895 – 1984)

Marcel Janco, 24 Mayıs 1895'te Bükreş'te doğmuştur. Ailesi oldukça varlıklıdır. Çocukluğunu "özgürlük ve ruhsal aydınlanma" olarak hatırlayan duygusal, hayalperest, bir çocuktur. Ailesinin varlıklı oluşu onu rahatsız eder. Sanatçı ilk olarak Sembolist Dergisi Simbolul için illüstrasyonlar yaratarak ve derginin editörlüğünü yaparak sanat kariyerine başlar. Savaş sebebi ile Zürih'e taşınan sanatçı, Lancu soy ismini daha kolay telaffuz edilen Janco soy ismi ile değiştirmiştir.¹³⁰

Sanatçı arkadaşları ve Rumen, Hans, Arp, Richard, Huelsenbeck, Hugo Ball ve Emmy Hennings ile Dada olarak tanınacak bir sanatsal kolektif oluşturdular. Şubat 1916'da Cabaret Voltairede anarşik performans gecelerine başladılar. Bu bir yandan izleyiciyi şok ederken bir yandan heyecanlandırdılar. Janco bu gösterilerdeki bazı sanatçıların giydiği korkunç maskelerin yapımından sorumlu olmasının yanında, set

¹²⁹ Oylum Yüksel, **Marcel Duchamp'nın Nude Descending a Staircase, No. 2 resmi**, <https://bayaiyi.com/marcel-duchampnin-nude-descending-a-staircase-no-2-resmi/>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

¹³⁰ FTN-Blog, <https://ftn-blog.com/2022/02/16/marcel-janco-1895-1984/> (Erişim Tarihi:03.03.2022.)

tasarımcısı, müşterisi ve sanatçısı olarak görev aldı. Dada projeleri arasında posterler, alçı kabartmalar, bir dizi yerli ahşap baskı yer alıyordu.

Marcel Janco 1919 tarihinde Lily Ackermann ile evlenmiştir. Bu sırada Dada kalıbındaki yaşamı yıkıcı bulmaya başladı. Dadayı iki hız (biri olumlu biri olumsuz) kavramlaştırmaya başladı. Dadanın yıkıcı bir nihilizmi ve manevi şiddeti olarak gördüğü şeyden uzaklaştı. Ardından alternatif olarak konstrüktivistler tarafından sunulan sosyalistlik ideallerini kucakladı. 1922'de Janco, hala Marcel Iancu olarak bilindiği Romanya'ya geldi. Burada, Arp ve Hans Richter ile Das Neue Leben ve Radikale Künstler'e katılarak ve Theo van Doesburg'un Birinci Konstrüktivist Kongresi'ne katılarak modernist akımlar için hayati bir bağlantı noktası oldu. Modernist dergi Contimporanul'u (1922-1932) kurdu ve tasarım, soyutlama, mimari, film ve tiyatro gibi çeşitli konularda makaleler yazdı.

Janco ilk evliliğinden boşandıktan sonra yeni bir evlilik gerçekleştirdi. Bu evlilik sonrasında politik sorunlar nedeniyle ailesi ile zorunlu olarak taşındı. İsrail'e vardığında Janco mimar olarak çalıştı, sanat öğretti ve Bükreş'teki deneyimini yansıtan çok sayıda eskiz üretti. Bu eserler, kendisinin Romanya'da bizzat tanık olduğu Holokost dehşetini ve diğer Yahudi mültecilerin hikayelerini kovmayı amaçlıyordu. Janco, bu çalışmaların İsrail'de pek iyi karşılanmadığını, çünkü yerel halkın o sırada geriye doğru değil, olacakları dört gözle beklemeye çalıştığını kaydetti.

Mayıs 1953'te Janco, Hayfa yakınlarındaki ıssız bir Arap köyünde Ein Hod adında bir sanatsal koloni kurdu. Burada bir tür ütöpik toplum yaratmaya çalıştı. Janco, Ein Hod'u "Son Dada Ekinliği" olarak adlandırdı ve orada bulunduğu süre boyunca son Dada çalışmalarını yarattı. Janco Dada Müzesi'nin açılışından sadece bir yıl sonra, 1984'te vefat etti.

Bu afiş tasarımı (Görsel 23.), Janco'nun sanatında ender görülen örneklerden birisidir. Çizim nadiren kullandığı karakalem tekniği ile yapılmıştır. Bu eserin kendisi için önemli bir eser olduğunu Rumen Avangard dergisi için tekrarını yapması nedeniyle görüyoruz. Aslında burada ressam Dadaizmin temel kaynaklarından olan Afrika ve Okyanus sanatının önemini vurgulayan bir çalışma gerçekleştiriyor. Burada

kullandığı imge düzlemi sanat olarak önemli bir alternatif haline gelen “Zenci Sanatı”nın aslında şahıslardan bağımsız yeni bir düzlemde ele alındığının vurgusunu yapmak amacıyla kullanıyor. Kullandığı masklar aslında bu sanatın anonimliğine vurgu yapıyor. Bu yüzden bu yaptığı poster sömürge döneminde çizilmesi itibariyle de dadanın başkaldırısını içinde taşıyor.

Görsel 23. Marcel Janco, Chant Nègre, 1916, Kağıt Üzerine Füzen, 73 x 55 cm.

Zaten dadanın temelinde bulunan ilkelliğe yolculuk arzusunun önemli bir dışavurumu olarak kabul edilen bu eser önce Der Blaue Reiter almanakında (The Blue Rider, 1912) sonrasında ise Carl Einstein'ın Negerplastik çalışmasında (Negro Sculpture, 1915) kendine yer bulmuştur. Dadanın “Zenci sanatı”nı kendine bir depoya çevirmesinin ikonik yaklaşımı da bu tabloda kendisine yer bulmuştur.

4.1.3. Francis Picabia (1879 – 1953)

Fransız ressam olan Francis Picabia 22 Ocak 1879'da Paris'te doğmuştur. Tam ismi Francis-Marie Martinez de Picabia'dır. Francis Picabia daha 7 yaşındayken annesi vefat etmiştir. Sanatçı, eğitimini öncelikle Paris'te önemli bir özel Katolik okulu olan College Stanislas'da sonra yine Paris'te Monge Lisesinde tamamlamıştır.

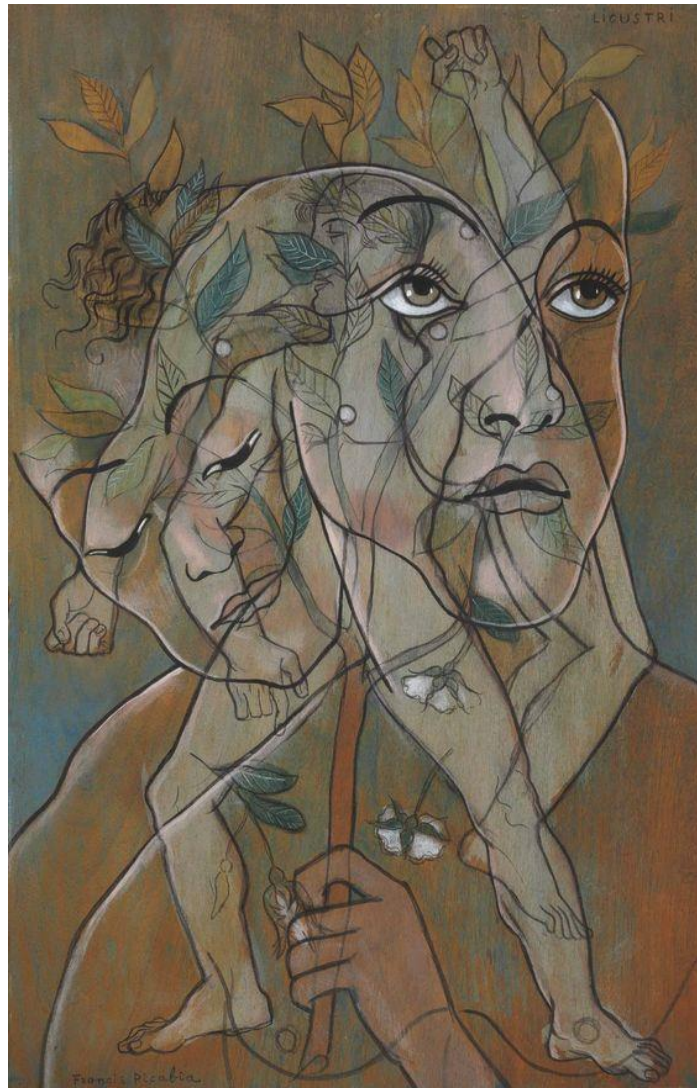
Francis Picabia'nın resim yapma kabiliyetini fark eden babası büyük bir kıvanç duyarak Francis'in çizdiği *Veü des Mertingues* (martingues manzarası) isimli tablosunu yalnızca yılda bir kez açılan "Fransız Ressamlar Salonu"na gönderir. Babasının gönderdiği bu tablo sergi için kabul almıştır. Sonrasında sanatçı "Ecole des Arts Decoratifs (Dekoratif Güzel Sanatlar Okulu)"na kayıt yaptırmıştır. Bu okula devam ederken de zamanının büyük bir kısmını Louvre'deki güzel sanatlar okuluna ve "Humbert Akademisi"ne devam etmeye ayırmıştır.

Francis 20. yüzyıl başlarında ressamlık yaparak resimleri üzerinden kendini geçindirmeye başladı. 1879'da ünlü ressamlardan olan Alfred Sisley ile tanışıp onun atölyesine girip onun empresyonizm stilini öğrenerek eserlerine uygulamaya başladı. Bu arada 1898'de ünlü ressam Pissaro aile tanıştı. Alfred Sisley, Camille Pissaro ve Marius Borgeaud'un üyesi olduğu Barbizon ekolüne katılmasıyla bu stile olan hevesi daha da teşvik buldu. Daha sonra farklı sanat akımlarına doğru yöneldi. Noktacılık ve Puantilizm stiline uygun bazı eserler çizdi. Sonrasına ise 1908'de birden empresyonizm ile olan bağlarını kopardı.

1912'de orfizm akımına baştan katıldı. 1913-1915 döneminde Francis birkaç defa Amerika'yı ziyaret ederek bu ülkede resimde modernizmin ve avangart akımların simgesi haline geldi. Orada sanatçı Man Ray ile tanıştı. 1940'lı yılların başında İkinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren Güney Fransa'da yaşamaya başladı. İkinci Dünya Savaşı bitmeden Paris'e döndü. Kavramsal resimler yapmaya ve şiirlerini yazmaya devam eden sanatçı 1951 yılının sonunda beyin damarı tıkanıklığı geçirdi. 30 Kasım 1953 tarihinde, 74 yaşında vefat etti.

1929 yılında gerçekleştirilen Ligustri (Görsel 24.), Picabia'nın ünlü şeffaflık resimlerinin büyüleyici bir örneğidir; bu, çoklu poz fotoğrafçılığını anımsatan bir efekt

ile üst üste dramatik bir şekilde üst üste yerleştirilmiş birden çok şeffaf görüntünün eşzamanlı tasviri ile adlandırılan bir dizi eserdir. Sanatçı daha önce 1924 tarihli filmi Entr'acte'in yanıltıcı sinematografik tekniklerinde ve Canavarlar ve Espagnoles serisinden resimlerinde üst üste bindirme ile oynamıştı. Marsilya'daki bir kafede, bir pencerenin camında, iç mekânın yansımasının dış görünümün üzerine bindirildiği bir vahiy anına kadar şeffaf görüntülerin katmanlanmasıyla bu hayranlığın doğuşunun izini sürdü.

Görsel 24. Francis Picabia, Ligustri, 1929, AÜKT, 151,5 x 96,2 cm.

Sanatçı, kompozisyonlarını oluşturmak için klasik heykel, Rönesans resimleri ve Katalan fresklerinin baskılarını ve reproduksiyonlarını kullanarak çok sayıda görsel kaynaktan yararlandı. Ligustri'de Botticelli'nin etkisi özellikle belirgindir, iki kadın

yüzünün çizgisel, narin güzelliği hem Bardi Altarpiece hem de Bahar Alegorisi'nden (Primavera) figürleri andırırken, kompozisyonun ortasındaki yuvarlanan çiçekler birbirine bağlanabilir. Konturları bu yüzlerle birleşen kıvrak, kaslı vücutlar ise kaynakları belirsiz olsa da antik Yunan-Roma heykellerini akla getiriyor. Resimde yer alan figürlerin her biri söz konusu olduğunda, Picabia, formlarını bir dizi basitleştirilmiş ana hatlara indirger, vücutlarının gerçekçi modellemesini ortadan kaldırır ve resimleri ressam yanılsamasını kasıtlı olarak inkâr ederek düzleştirir. Asetatlar serisinin tanımlayıcı bir özelliği olan bu teknik, geleneksel perspektif yasalarından yoksun, figürlerin eterik bir şekilde yüzer ve birbiri üzerine biniyormuş gibi görüldüğü, dünya dışı bir resimsel alan yaratır.

Birbirleriyle yan yana gelmelerinin gizemli etkileri için seçilen Ligustri'deki katmanlı görüntüler, esrarengiz, rüya gibi bir özne oluşturmak için birleşiyor. Sanatçı, kaynak malzemesini orijinal anlatılarından ve alegorik bağlamlarından ayırarak, bu figürleri birbirleriyle yeni, gizemli ilişkilere girmeye zorlar. Bu gizem duygusu, Paul Girod'un kelebekler ve güveler rehberi, L'Atlas de poche des papillons de France, Suisse et Belgique'den rastgele alınan Ligustri de dahil olmak üzere çok sayıda, Picabia'nın Şeffaflık resimleri için başlık seçiminde devam ediyor. Gerçekten de Ligustri kelimesi, çiçek açan kurtçuk çalısı için Latince terimden türetilmiştir ve genellikle bitkiyle beslenen birkaç farklı güve türünün adlarında kullanılır. Bununla birlikte, bu başlık ile resmin içeriği arasındaki bağlantı, izleyiciye hiçbir zaman iletilmez ve anlamını sanatçı dışında herkese bir muamma bırakır.

4.2. Sürrealizm ve Fantastik Realizm İlişkisi

Sürrealizm Dadaizm'in etkileri ile 1 dünya savaşının hemen arkasında 1924 yılında manifestosunu ilan ederek ortaya çıkmıştır. Pek çok farklı sanat adını etkilemiştir. Tıpkı dadalar gibi onlar da çeşitli politik tavırlar takınmışlar ve geleneksel sanatı ve geleneksel olan pek çok politik yaklaşımı sanat vasıtası ile reddetmişlerdir. Sürrealizm 20. yüzyıla bakıldığında oldukça etkili bir akım haline gelmiş ve köklenmiştir.¹³¹

¹³¹ Ernst Gombrich, Sanatın Öyküsü, 16. Baskı (Remzi Kitapevi, 2016). s.592.

Sürrealizm ve Fantastik Realizm birbirine oldukça yakın akımlar olmakla birlikte aynı şeyler değildir. Sürrealizm genel itibari ile bilinçaltı durumlarından faydalanırken fantastik öğeler mitolojik karakterler daha çok Fantastik Realizmde görülmektedir. Fantastik Realizmin temelinde gerçek olan imgelerin aslında varlığına yönelik bir arayış bulunmaktadır. Dini atıflar, tarihi efsaneler kahramanlar ve canavarlar Fantastik Realizm ile birleşmiş durumdadır. Fantastik öğelerin gerçekmiş gibi sunulması ikisi arasındaki farklardan biridir. Ancak bu iki akım birbiri ile oldukça ilintilidir ve birbirini etkilemiştir. Fantastik Realizmin ortaya çıkışında sürrealist çalışmalar oldukça önemli etkiye sahiptir.¹³²

“Fantastik eser üreten bir sanatçı amacı doğrultusunda yaratım sürecini yönlendirirken sürrealist sanatçılar amaçsız bir şekilde bilinçaltını en saf haliyle yakalayabilme derindedir. Fantastik Sanat ve Sürrealizm; her ikisinin de beslendiği temel kaynak düşler olmasının yanında fantastik ürün veren sanatçıların ana teması insandır.”¹³³

4.2.1. Marc Chagall (1887-1985)

Chagall; çok çeşitli sanat dallarında farklı eserler yaratmıştır. Belarus'ta dünyaya gelen Chagall, Yahudi bir ailenin oğludur. 1906'da ünlü bir ressam olan Yehuda Pen'in desteği ve eğitimi ile resim hayatı başladı. Ardından 1907'de ise Sankt-Peterburg'a taşınarak Sanat Destekleyicileri Topluluğu'na ait olan okula girerek Nikolai Roerich'in yanında çalışmaya başladı.

Belarus'un halk yaşamından ve kendisinin Yahudi temellerinden etkilenecek eserlerini meydana getiren Chagall, 1960 ve 1970'lerde, farklı dini binalarda ve kamusal alanlarda yürütülmekte olan birçok büyük projelere katıldı.

1910 yılına kadar kaldığı St. Petersburg şehrinde, Yahudi olmasından kaynaklı olarak büyük sıkıntılar yaşayarak hapse dahi girdi. Sanat camiasına daha yakın olmak

¹³² Emre, Resim Sanatı Tarihi. s.408.

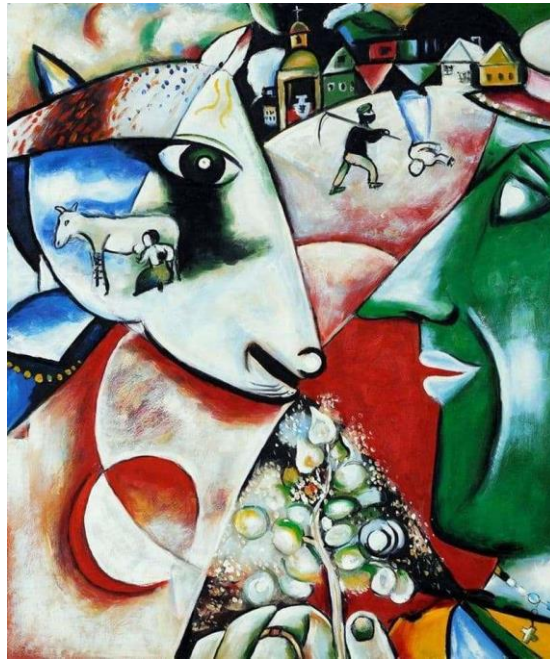
¹³³ Rabiye Can Göl ve Tuğba Güngör, “Erol Deneç ve Ernst Fuchs'un Eserleri Üzerine Bir Karşılaştırma”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 62, 2021, s.1022

için Paris'e taşınmış ve orada, Robert Delaunay, Guillaume Apollinaire ve Fernand Léger gibi öncü ressamlarla arkadaş olmuştur.

1917'deki Rus Devrimi'nde aktif rol alan Chagall, Sovyet Kültür Bakanlığı, tarafından Vitebsk bölgesinden sorumlu görevli unvanını elde etti fakat Sovyet sisteminin politikalarına katlanamamaya başlayınca eşiyle birlikte önce 1920 yılında Moskova'ya taşındılar ve üç sene sonra da 1923'te ise Paris'e geri döndüler. Bu dönemde yaşadıklarını yazan Chagall'ın anıları İbranice 'ye Fransızca 'ya çevrilerek yayınlandı. Ayrıca sanatçı şiirler ve denemeler de yazdı. 1937 yılında ise Fransa vatandaşlığına geçti.

Chagall'ın sanatını belli bir kalıba koymak kolay değildir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Paris'te bazı avangart akımlara dahil içerisinde bulunduğu bilinse de resimleri, diğerleriyle karşılaştırınca dönemin kübizm ve fovizm gibi popüler sanat akımlarına daha yakın olarak tanımlanır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgali nedeniyle birçok kez ülke değiştirmek zorunda kalan Chagall, pek çok ülke gezmek zorunda kalmıştır. Chagall, Fransa'da, 28 Mart 1985 tarihinde hayata gözlerini kapamıştır.

Görsel 25. Marc Chagall, I and the Village, 1911, TÜYB, 192,1 x 151,4 cm.

Ben ve Köy, Chagall'ın Rusya ile ilgili hayallerinin ve çocukluk düşlerin ortay çıkmasıdır. Resim, Rus manzarasını ve folklor hikayelerinden sembolleri içerir. Eserin üst kısmında, bir kilise, bir dizi ev ve iki kişi ile Chagall'ın memleketi canlı tonlarda işleniyor. Köydeki kadın ve bazı evlerin baş aşağı olması, işin gerçeküstü, rüya gibi olma durumunu vurguluyor. Bunun altında, tuvalin ortasında buluşan bir adam ve bir kuzunun yüzleri görünür. Resimde ayrıca, Chagall'ın işinde yaygın bir motif olan bir kuzunun başının üzerine yerleştirilmiş bir sütçü kız da bulunuyor.

4.2.2. Giorgio de Chirico (1888-1978)

Annesi Cenova kökenli bir aileden olan fakat İzmir'de doğan; babası ise İstanbul'da Büyükdere'de doğan Giorgio de Chirico 10 Temmuz 1888'de, Yunanistan'ın Volos Şehrinde dünyaya geldi. Giorgio, ilk resim derslerini de burada aldı. 1903-1906'da Atina Teknik Üniversitesi'nde öğrenim gördü.

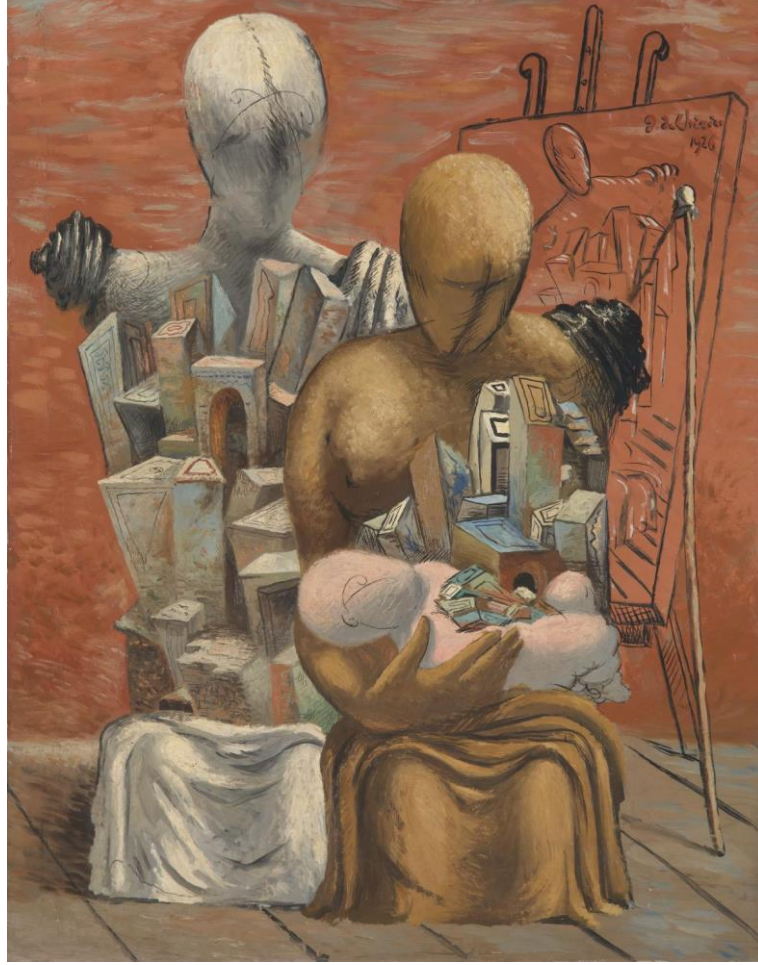
1906'da Münih Güzel Sanatlar Akademisinde eğitim aldı. Nietzsche ve Schopenhauer üzerine okumalar yaptı. 1909'da sonrasında Milano'da ünlü ressam Böcklin'den etkilenerek resimler yaptı. Ardından ise Floransa'ya yerleşti. Burada fizikötesi şehir meydanı serilerine başlayan de Chirico, Torino'da konakladığında bu şehrin tonozlar ve piazzalardan oluşan fizikötesi yapısından da çok etkilendi.

Sanatçının eserleri Picasso ve Guillaume Apollinaire'nin ilgisini çekti ve resimleri bu sayede satılmaya başlandı. Eserleri; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da sergilendi. 1919 yılında taşındığı Roma'da, Bragaglia Sanat Evi'nde ilk kişisel sergisini açtı. Sanatçının resmin teknik yönüne olan ilgisi artmış ve sık sık Roma ve Floransa'daki müzeleri ziyaret eder olmuştu. Özellikle 1909- 1919 arasındaki Fizikötesi Dönem eserleriyle tanınan sanatçının ayrıca 1928'de New York ve Londra'da da sergileri açılmıştır.

Yves Tanguy, Salvador Dali, Max Ernst ve René Magritte gibi ressamalara ilham kaynağı olan de Chirico, gerçeküstücülük akımını derinden etkilemiştir.

1920'lerin ortalarında, de Chirico, eski ustaların sanatına olan ilgisinin ışığında, savaş öncesi resimlerinin birçok temasını yeniden işledi. Savaş öncesi

meslektaşlarının aksine, bu eserdeki mankenler ete benzer bir sağlamlığa sahipken, gruplandırılmaları Kutsal Aile'nin geleneksel sahnelerini aslında kendi diliyle tiye alıyor. Şövale ve boyama çubuğu, sanatçının eski moda teknik becerilerin önemine olan inancını ifade ediyor gibi görünüyor. Ancak de Chirico'nun geleneğe ve geçmişe karşı tutumu her zaman muğlak ve ironi içeren şekilde olmuştur.

Görsel 26. Giorgio de Chirico, The Painter's Family, 1926, TÜYB, 146,4 x 114,9 cm.

1926'da Paris'te resmedilmiştir. (Görsel 26.) “Ressamın Ailesi”, de Chirico'nun daha önceki Metafizik döneminin konularını bu örnekte manken figürlerini canlandırmaya eğilimli olduğu, Sürrealistlerle olan ilişkisi dönemine dayanır ancak daha ağır, daha antik bir tarzdadır. Resim içinde resim aracı da aynı şekilde ilk kez de Chirico'nun 1914 tarihli çalışmasında ortaya çıkmıştır.

4.2.3. Max Ernst (1891-1976)

Dadaist ve Sürrealist Ressam olan Max Ernst, 1891'de Almanya'nın Brhül kentinde orta sınıf bir Katolik ailenin altı çocuğundan en küçüğü olarak dünyaya geldi. Babası amatör Ressam olan sanatçı, alanına ilgisini bu sayede edinmiştir. Sanat tarihi, edebiyat, felsefe, psikiyatri ve psikoloji olmak üzere farklı bilim ve sanat dallarıyla ilgilenen Ernst, 1909'da Bonn Üniversitesine girmiştir.

Ernst'in sanatı sığınma evinin birinde karşılaşmış olduğu zihinsel rahatsızlığı olan bir hastanın sanatı ile büyülenerek yeniden şekillendi, daha sonra August Macke ile görüştü ve onunla yakın arkadaş oldu. Hayatının ilerleyen sürecinde Macke'in Rheinischen Expressionisten isimli sanat grubuna katıldı.

Picasso ve Van Gogh gibi sanatçıların sergilerini gezdi ve bu sayede sanata olan bakışı derinden etkilendi. 1914 yılının yaz aylarında çalışmalarını tamamlayan Ernst, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Alman ordusuna alındı.

1918'de savaş bitince önce Köln'e geri döndü ve sonra 1919'da Münih'e giderek Paul Klee'yi ziyaret etti. Onun yanında Sürrealizmin önemli sanatçılarından Giorgio de Chirico'un resimlerini çalıştı. Aynı yıl, Max Ernst, Dada adlı nihilist sanat hareketine katıldı ve ilk kolajını yaptı.

Johannes Theodor Baargeld ile Köln'de daha sonra yakın arkadaşı Hans Arp'ın da katılacağı bir Dada grubu kurdu. 1919 ve 1920'de Ernst, başarısız dergiler yayımladı ve bir dizi Dada sergisi düzenledi.

"Here Everything Is Floating" adlı fotomontajı 1920'de hazırladı. 1921'de Ernst, Fransız şair Andre Breton ve Paul Eluard'la tanıştı. Ernst ve Eluard hayat boyu arkadaş oldular. Eluard, Ernst'in resim ve kolajlarını şiir kitabı Repetitions'ı betimlemek için satın aldı. 1922'de iki arkadaş "Les malher des immortels" adlı şiir ve kolaj kitabı çıkardı. Birçok eleştirmene göre, bu, sürrealist eserlerin otantik iş birliğinin en iyi örneklerindedir. 1923 yılında Paris'te Salon des Independants'ta ilk sergisini açtı.

Güneydoğu Asya gezisinden sonra 1924'te Paris'e geri döndü ve bir sürrealist grup kurdu. Bu grup, çalışmalarını bilinçsiz zihin durumundayken ortaya çıkaran ressam ve yazarlardan oluşuyordu. Bu yıl aynı zamanda Ernst'ın tam zamanlı olarak resim yapmaya başladığı yıl oldu. Kendine bir stüdyoyu kuran sanatçı "bazen şimdi gelecek" gibi yeni bir teknik geliştirdi. Ayrıca "decalcomania" gibi diğer gerçeküstü teknikleri keşfetti. 1926'da İspanyol ressam Joan Miro ile bağışlama denilen yeni bir teknik yarattı.

İkinci Dünya Savaşı başladığında istenmeyen Ernst Gestapo tarafından tutuklandı. Ancak, arkadaşlarının yardımıyla bir şekilde Amerika'ya ulaşmayı başardı. Burada, sanatsal çalışmalarına devam etti ve soyutlamaya dayalı bir sanat biçimi olan soyut ekspresyonizmi geliştirmeye yardımcı oldu.

İlerleyen yıllarda daha az deneysel eserler üreten Ernst, heykelde geleneksel malzeme kullanırken modelleme tekniklerini geliştirmek için uğraştı. Lewis Carroll gibi ünlü yazarların eserlerini resimleyen Ernst, 1954'te şimdi Bienal Vakfı olarak bilinen Venedik Bienali'ndeki bir resmi için Büyük Ödül'e layık görüldü. Max Ernst, 1 Nisan 1976'da Paris'te öldü.

(Görsel 27.) The Angel of the home or the Triumph of Surrealism (Sürrealizmin Zaferi) 1937'de Max Ernst tarafından yapılmıştır. Resmin ilk adı The Angel of Hearth and Home'dur ve 1938'de Ernst tarafından yeniden adlandırılmıştır. Paris'te "Galerie de Beaux-Arts"ta bulunan bu resim ilk kez Uluslararası Sürrealizm Sergisinde görücüye çıkmıştır. Bu resim, kariyerinde siyasi olaylardan ilham alan az sayıdaki resimden biridir. Ernst, İspanyol Cumhuriyetçilerinin İspanya İç Savaşı'ndaki yenilgisinden kısa bir süre sonra bu resmi çizmiştir. Bu çatışmada İspanyol faşist liderler zaferlerinde Almanya ve İtalya tarafından desteklendi. Ernst'in amacı, Avrupa'ya yayıldığını gördüğü kaosu ve faşizmin ülkelere getirdiği yıkımı anlatmaktır.

Ernst, bu resmin başlığını bir kaos ve yıkım duygusu uyandırmaya yardımcı olması için kullanıyor. Melek kelimesinin kullanılması, resmin konusu olan soyut ve grotesk figür nedeniyle ilk başta gözlemcinin kafasını karıştırır. İzleyicilerin zihnini bu unsurları İncil'deki anlamda düşünmeye zorlar. Ernst, izleyicisini resimdeki meleği

yedi beladan gelen ölüm meleği veya günlerin sonunda serbest bırakılan bir canavar gibi hayal etmeye çekiyor. Öyle görünüyor ki Ernst, böyle bir figüre melek diyerek izleyicilerini kendi inançlarını sorgulamaya bile kışkırtıyor.

Görsel 27. Max Ernst, The Angel of the home or the Triumph of Surrealism, 1937, TÜYB, 114 x 146 cm.

Ernst'in Sürrealist resimleri Freudyen metafor, özel mitoloji ve çocukluk anılarıyla doludur. Başlıca temalarından biri, genellikle insan unsurlarını içeren kuş imajına odaklandı. Bu kuşlardan bazıları iyi huylu görünseler de yalnızca varlıkları uğursuz görünüyor. Ocak ve Yuva Meleği'nin 1938'de Ernst tarafından Sürrealizmin Zaferi olarak yeniden adlandırıldığını düşündüğümüzde, komünist fikirleri olan sürrealistlerin faşizme direnmek için hiçbir şey yapamadıkları gerçeğine umutsuz bir gönderme olduğu görülmektedir.

4.2.4. René Magritte (1898-1967)

Sürrealist bir sanatçı olan Magritte, tüccar bir babanın en büyük oğlu olarak 1898'de Lessines, Belçika'da doğmuştur. 1912'de Magritte'nin genç dünyası, annesinin kendisini Sambre nehrinde boğarak intihar etmesiyle çok yıkıcı bir darbe almıştır. Annesinin yüzünde örtü bulunması nedeniyle Magritte'in hayatı boyunca bir imgeden kurtulamamasına ve resimlerinde sıkça yüzü örtülü figürler ve nehir tasvirleri kullanmasına neden olmuştur.

1916'da Bürüksel'deki Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi'ne okumak için gitmiştir. Ancak burada umduğunu bulamamıştır. Desen, dekoratif resim ve süsleme kompozisyonu atölyelerini izlemiştir ve sembolist Constant Montald ile Gisbert Combaz'ın öğrencisi olmuştur. Kısa bir süre Belçika piyadesine hizmet vermiştir. Daha sonra bir duvar kâğıdı şirketinde ressam olarak çalışmış reklam afişleri üretmeye başlamıştır.

Foucault, Valezquez'in Les Menninas'ını (nedimeler tablosunu) gördükten sonra İngilizceye The Order Of Things diye çevrilen Les Mots et les Choses'unu (Şeyler ve Sözcükler) kitabını yazmıştır. Magritte, bu eseri okuduktan sonra "İmgelerin İhaneti" olarak bilinen eserini üretmiştir. Foucault ise, bu eseri gördükten sonra "Bu Bir Pipo Değildir" (This Is Not The Pipe) adlı çalışmasını ele almıştır.¹³⁴

1919'da Pierre Louis Floquet'ten fütürizmi öğrenmiş bunun sonucunda kübizm ve fütürizm tarzında eserler üretmiştir. 1922 yılında çocukluk yıllarında tanıştığı Georgette ile evlenmiştir.1925'te Galeri Centaure'la sözleşme yapan Magritte tüm zamanını resimlere ayırmış, pek çok eser vermiştir. İlk sürrealistlik çalışması olan Kayıp Jokey'ide bu dönemde yapmıştır.

1927'de eşi Georgette ile Paris'e taşınmış ve burada gerçek üstü çevrelerle yakın ilişkilerde bulunmuştur. Eluard ve Breton'la yakın dostluk geliştirdi.

1936 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kişisel sergisi New York'taki Julien Levy Galerisinde gerçekleşti. 1956 yılında Guggenheim ödülünü kazandı. Çok

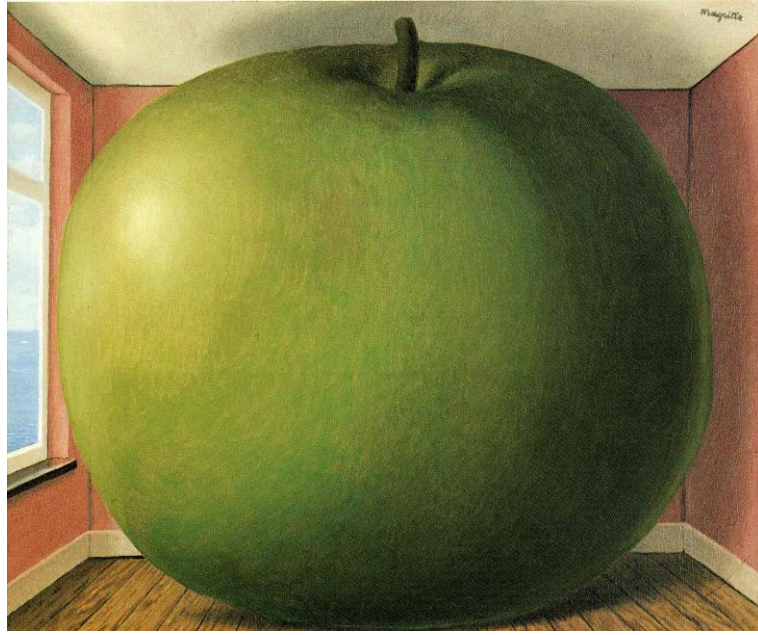
¹³⁴ **Rene Magritte and His Paintings**, <https://www.renemagritte.org/>, (Erişim Tarihi: 17.04.2022).

esprili ve düşündürücü tavırlarıyla akılda kalıcı bir karakter oluşturmuştur. Alışılmadık bir bağlamda sıradan nesnelere sık sık karşılaşılan sıradan yapıtları, gözlemcilerin gerçekliğe dair ön koşul algılarını zorlamakla bilinir. Nesnelere izleyenlerin alışık olmadığı bir konumdan resmederek gerçek dünyaya meydan okumuş ve sanatındaki değişimi ilk yansıtan çalışmalardan biri Nocturne isimli tablosu olmuştur. Bilindiği üzere gerçek üstücülük Birinci Dünya Savaşında yaşanan felaketlere karşı bir ayaklanma üzere çıkmıştır. René Magritte ise ilginç ve farklı bakış açılarıyla aynı zamanda kullandığı üslup zenginliğiyle gerçek üstücülüğü çeşitlendirmiştir. René Magritte'in genel olarak pop, minimalist ve kavramsal sanat akımlarında büyük ölçüde etkisi olmuştur.

Gerçek üstücülerin genelde bilinç dışı ya da tamamen duygularına bırakılmış, içinde biraz tesadüflük barındıran yaklaşımlarına karşılık, Magritte'nin her zaman akılcı bir mantığa hizmet ederek hareket ettiği gözlemlenir.

René Magritte kendi sanat eserlerini “Benim resmim hiçbir şeyi gizlemeyen görünür görüntüler. Resimlerden birini gördüğünüzde, şu basit ve herkesin aklına gelebilecek soruyu sorabilirsiniz, ‘bu ne anlama geliyor? Hiçbir şey ifade etmiyor çünkü gizem hiçbir şey ifade etmez, bilinmez.” Ünlü sanatçı René Magritte Rotterdam'daki Boymans Van Beuningen Müzesinde Çalışmalarından oluşan bir serginin açılmasından kısa bir süre sonra 1967'de Pankreas kanseri nedeniyle Brüksel'de hayatını kaybetmiştir.

Elma, gökyüzünde yüzen bir küre, maskeli bir varlık gibi çeşitli biçimlerde görünen ve belki de en ünlüsü melon şapka giyen bir adamın yüzü saklanmış biçimleri Magritte'in motiflerinin en sık görülen ve tanınanlarından biridir. Mevcut sahnedeki rolünün belirsizliği, izleyiciyi, ressamın her şeyden önce değer verdiği bir muamma duygusunu sürdürerek, kesin bir anlam sunmadan olası yorumları düşünmeye davet eder.

Görsel 28. René Magritte, The Listening Room, 1952, TÜYB, 45 x 54,7 cm.

Magritte için elma, gizli ve görünür arasındaki bu sürekli gerilimi sembolize etmeye başladı ve hatta bazı oto portrelerinde kendi çehresini gizlemek için kullandı. Gizlenene ve görünenin bize göstermediğine bir ilgi vardır. Bu ilgi oldukça yoğun bir duygu, bir tür yarışma biçimini alabilir. Gizlenen ile görünen arasında diyebiliriz. Magritte'in resimleri, fiziksel dünyanın herhangi bir dogmatik görüşünü bozmaya yönelik sistematik bir girişimdir. Kavramsal paradoksun müdahalesi yoluyla, sıradan fenomenlerin olağanüstü sonuçları miras almasına neden olur. Magritte'in resimlerinde olan şey, kabaca konuşmaktır. Onun resimleri, zihin ve yaşam arasında var olan ayrıntılı uzlaşmayı bozar. Magritte'in resimlerinde, dünyanın gelişigüzel bilinç durumu tek bir iradeye dönüştürülür.

Magritte'in mütevazı bir elmayı etkileyici bir kütleye dönüştürmesi, İtalyan ressam Giorgio de Chirico'nun pittura metafisica'sının yapıtları üzerindeki kalıcı etkisini de yansıtıyor. De Chirico'nun, kariyerinin ilk yıllarında Magritte için ufuk açıcı bir keşif olan Le Chant d'amour, 1914 gibi görüntüleri, bir top veya eldiven gibi önemsiz nesnelere, gizemli ve nihayetinde belirsiz bir anlama sahip anıtsal semboller olarak tasvir eder. Benzer şekilde, Magritte, elmaya ağırlık ve hareketsizlik gibi

kayalarla ilişkili nitelikleri vererek, normalde son derece bozulabilir bir gıda maddesiyle görünüşte kalıcı bir anıt yaratır.¹³⁵

4.2.5. Salvador Dali (1904-1989)

Salvador Dali 11 Mayıs 1904 tarihinde İspanya'nın Figueres şehrinde dünyaya gelmiştir.¹³⁶ Dünyaya geldiği ailenin ikinci çocuğu olan Dali'nin "Salvador" ismi, kendisinden oldukça kısa bir süre önce doğmasına rağmen yaşamayan kardeşinin adı idi. Anne ve babasının ölen kardeşini sürekli olarak anmaları ve onun mezarına gitmeleri, Dali'nin hayatının erken döneminde kimlik karmaşası yaşamasına sebep olmuştu. Otoriter bir babası ve müşfik bir annesi olan Dali'nin resim sanatına olan ilgisi de annesi tarafından desteklenmişti.

1914 yılında henüz 10 yaşındayken annesinin desteğiyle özel bir resim kursuna başlayan Dali, ilk resim sergisini 1919 yılında Figueres'te açmıştı. Dali, annesinin kaybı üzerine ve babasından aldığı izinle, 1922 yılında resim okumak üzere Madrid'e yerleşti. Buradaki ilk eserlerinde "Kübizm" ve "Dadaizm" akımlarının etkisi görüldü. İspanya çevrelerinde o denli yaygın olmayan bu akımlar, Dali'nin eserlerinin ilgi çekmesine sebep oldu. Disiplinsizlik sebebiyle okulundan geçici uzaklaştırma aldı. Siyasi gösterilere katılması sebebiyle de bir süre tutuklu kaldı. 1925 yılında okula geri dönmesinin ardından Barcelona'da şahsi sergisini açtı ve eserleri sanat çevreleri tarafından hayret ve alaka ile karşılandı.

1926 yılında gittiği Paris'te büyük saygı duyduğu Pablo Picasso ile tanıştı. Tanışmayı takip eden birkaç yılda meydana getirdiği eserlerde Picasso etkisi görülmektedir. 1928 yılının mart ayında "Sanat Karşıtı Katalan Manifesto"yu, Luís Montanya ve Sebastià Gasch ile kaleme aldı.

1931 yılında adıyla en çok eşleşen eseri Belleğin Azmi isimli eseri meydana getirdi. Bu eseri o güne dek alışlagelmiş mekanik ve tek boyutlu zaman algısına bir

¹³⁵ **The Listening Room, 1952 by Rene Magritte**, <https://www.renemagritte.org/the-listening-room.jsp>, (Erişim Tarihi: 17.04.2022).

¹³⁶ Adam G. Kelin, Salvador Dali, ed. Rochelle Baltze ve Megan Gunderson, 2007, 1. Baskı (ABD: ABDO, 2014). s.6.

itiraz niteliğindedir. Dali daha sonraki bir tarihte, bu resimde kendisine ilham aldığı şeyin, sıcak Ağustos güneşi altında erimekte olan bir peynir olduğunu belirtmiştir.

1934 yılında, tanıştıkları andan beri büyük tutkuyla âşık oldukları Gala ile evlendi. Gala, onun sanatı için birincil ilham kaynağı oldu. Ayrıca, Dalí'nin sanat anlaşmalarını ve mali işlerini yönetti. Aynı yıl New York'ta açtığı sergi onu Amerika'da büyük bir üne kavuşturdu. 1936 yılında ise Londra Uluslararası Sürrealist Sergisi'nde bir konuşma yapması istenecek kadar sanat çevrelerinde kendine yer edinmişti.¹³⁷

1938 yazında ise Londra'da, hayranı olduğu Sigmund Freud ile tanıştı ve ünlü psikoloğun birkaç portresini yaptı. Tüm sürrealistler gibi Dali de bilinçaltının dışavurumuyla ilgileniyor ve Freud'un bilinçaltı konusundaki yazılarını ilgiyle takip ediyordu. Zira bilinçaltı, Dali'nin eserlerine yön veren esaslı bir unsur olmuştur.

1939'da İspanya İç Savaşı'nın Franco galibiyetiyle sona ermesi sebebiyle, Dali yeni faşist rejimi desteklediğini açıklamıştır. Bu durum önemli çoğunluğu Marksist görüşe sahip sürrealistlerin Dali'ye cephe almasına yol açmıştır. Sürrealistlerin başını çeken Breton Dali'ye Avida Dollars (Dolar Heveslisi) şeklinde hitap ederken Dalí "Le surréalisme, c'est moi!" (Sürrealizm benim!) şeklinde cevap vermişti. Bu tartışma Dali ölene dek devam etmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine eşi Gala ile dokuz yıl kalacakları ABD'ye yerleşti. 1945-46 yıllarında, Walt Disney ile Destino, Alfred Spellbound filmlerinin yapımında çalıştı.¹³⁸ 1947'de sürrealist bir Picasso portresi yaptı.

Savaşın sona ermesine müteakip eşi ile birlikte İspanya'ya dönen Dali, 1951'de Katolisizm ile modern bilim kavramlarını harmanladığı Mistik Manifesto'yu yayımladı. II. Dünya Savaşı sonrasında meydana getirdiği eserlerde, DNA, hiperküp (dört boyutlu küp) ve atomik çözünme gibi modern bilime ait kavramlar görülmüştür.

¹³⁷ Kelin, a.g.e, s.32.

¹³⁸ Robert Descharnes ve Gilles Neret, *Salvador Dali*, çev. Michael Hulse, 1. Baskı (Almanya: TASCHEN, 1989).

Hiroşima'da patlayan atom bombası Dali'yi oldukça etkilemiştir. Hayatının bu dönemine nükleer mistisizm adını veriyordu.

Dali hayatının son yıllarında gittikçe daha az çalışma yaptı. 1983 yılında Púbol Kalesi'nde yaptığı 'Serçe Kuyruğu' adlı tablo Dali'nin son çalışması oldu. 23 Ocak 1989 tarihinde, 85 yaşında hayatını kaybetmiştir.¹³⁹ 20. yüzyıl resim sanatının önemli isimlerinden Salvador Dali'nin eserleri İstanbul'da da sergilenmiştir. "İstanbul'da Bir Sürrealist Salvador Dali" adlı sergide, İspanyol sanatçıya ait tablolar, mektuplar ve şahsi notların içinde bulunduğu 380 parça eser sergilenmiştir.

Günümüzde Dalí'nin eserlerinin pek çoğu, Figueres'deki Dalí Tiyatro ve Müzesi'nde sergilenmektedir. Florida'nın St. Petersburg kentinde bulunan Salvador Dalí Müzesi, Madrid'de bulunan Reina Sofia Müzesi ve Los Angeles'taki Salvador Dalí Galerisi'nde de sanatçıya ait yüzlerce eser sergilenmektedir.

Dalí'nin resimlerinin genel olarak adlandırdığı şekliyle bu "el yapımı rüya fotoğrafında", Gala'nın sahneye konu olduğu, uzak ufukların ve sakin suların, belki de Port Lligat'ın bir deniz manzarası vardır.

Dalí'nin bu resminde ise (Görsel 29.) ilk bakıldığında deniz olduğu düşünülen mavi zeminin üzerinde bir kısmı havada duran yassı bir kaya bulunuyor. O kayanın üzerinde yükselerek uyuyan kadının çıplak vücudunun yanında, havada asılı duran iki su damlası ve Hristiyanlığın doğurganlık ve diriliş sembolü olan bir narı tasvir ediyor. Narın üzerinde, geleneksel olarak Bakire'yi simgeleyen bir böcek olan bir arı uçuyor.

¹³⁹ Klein, a.g.e., s.6.

Görsel 29. Salvador Dalí, Dream Caused by the Flight of a Bee Around a Pomegranate a Second Before Awakening, 1944, TÜYB, 51 x 41 cm.

Resmin sol üst köşesinde, narın içinden sarı gözlü bir kaya balığı gibi görünen bir şey fırlıyor ve sırayla zıplayan bir kaplan püskürtüyor, sonra da Gala'ya saldırmak üzere zıplayan başka bir kaplan ve kolundan sokmak üzere olan bir süngü ile bir tüfek fırlatıyor. Bunların üzerinde, Dalí'nin The Temptation of St. Anthony gibi sonraki bestelerinde bulunan, uzun flamingo bacaklı bir fili ilk kullanımı yer almaktadır. Fil, Roma'daki Piazza Santa Maria sopra Minerva'daki Bernini'nin Filinden ve Dikilitaş'tan esinlenilmiş bir dikilitaşı sırtında taşıyor.

Süngü, sokan arının sembolü olarak, kadının başka türlü huzurlu rüyasından aniden uyanışını temsil edebilir. Bu, Sigmund Freud'un sürrealist sanat üzerindeki

etkisinin ve Dalí'nin rüya dünyasını bir rüya manzarasında keşfetme girişimlerinin bir örneğidir.¹⁴⁰

4.2.6. Remedios Varo (1908-1963)

Remedios Varo, 16 Aralık 1908 tarihinde İspanya'nın Girona şehrinde Angles kasabasında dünyaya geldi. Doğumu, koyu bir Katolik olan annesi Ignacia Uranga Bergareche'nin hastalığını iyileştirdiği için bu ismi almış olduğu söylenir. İsminin İspanyolcası çare anlamına gelmektedir. Babası Rodrigo Varo y Zajalvo, işinden ötürü İspanya ve Kuzey Afrika arasında mekik dokumak zorunda olan bir mühendisti. Babası onun sanata dönük ilgi ve yeteneğini erken bir vakitte fark etti ve onun bu yönde yetişmesine yardımcı oldu. Varo, babası tarafından genç yaşlarda mühendislik araçlarını kullanmayı öğrendi. Geniş hayal gücünü bu araçlara yansıtan ressamın daha sonra birçok resmi, o yıllardaki deneyimlerinin eserlerine yansımasıdır.¹⁴¹

Varo, çocukluğunda aldığı manastır eğitiminin dini ideolojisini reddederek dine uzak bir tutum aldı ve babasından miras aldığı evrensel ve liberal fikirleri benimsedi. Varo, çocukluğu boyunca resim yaptı ve ilk resmini on iki yaşında yaptı. Bunun yanında Varo Alexandre Dumas, Jules Verne, Edgar Allan Poe romanlarıyla estetik algısının altyapısını oluşturmaya başlamıştı.

Aile 1924'te Madrid'e taşındı ve Varo, 15 yaşında Madrid'deki Real Academia de Bellas Artes de San Fernando isimli resim okuluna kaydoldu. Okul Salvador Dali başta olmak üzere dönemin meşhur ressamlarını mezun olarak vermiştir. Varo diplomasını 1930'da resim öğretmeni olarak aldı. İlk evliliği 1930'da bu okulda bir sanat öğrencisi ve siyasal aktivist olan Gerardo Lizarraga ile gerçekleşmiştir. Walter Gruen ile yaptığı son evliliğe dek farklı isimlerle birliktelikleri olmuştur. Hayatının ölünceye kadar geçen kalan kısmı Meksika, Fransa ve İspanya arasında, maddi zorluklar ve bundan ötürü çalışmak zorunda kaldığı farklı işlerle geçmiştir. Bundan

¹⁴⁰ Descharnes ve Neret, a.g.e., s.141.

¹⁴¹ Busca Biografias,

<https://www.buscabiografias.com/biografia/verDetalle/10905/Remedios%20Varo>, Erişim Tarihi: 04.20.2022).

ötürü hayatının son 13 yılına dek maddi olarak gelirini sağlama zorunluluğu, sanatının daha önünde olmuştur.

1950’de Varo, Meksika’da Walter Gruen isminde, başarılı bir iş adamı ile evlendi. Bu evlilik Varo’nun hayatı açısından kırılma noktası olmuştur. Çünkü Gruen’in hem duygusal hem de maddi desteği, Varo’ya ilk kez kendini tamamen sanatıyla sınırsız bir şekilde ayırmasına izin verdi. Hayatının bu dönemine dek maddi zorluklar içinde uğraşan Varo, hayatının kalan döneminde meydana getirdiği tabloları en başarılı ve en iyi bilinen eserleri arasına girdi. İlk kişisel sergisini 1955 yılında, ancak 47 yaşına geldiğinde Mexico City’de gerçekleştirebildi. Sadece dört resim sergilemesine karşın, etkinlik yüksek bir beğeni ve maddi getiri gerçekleştirmiştir.¹⁴²

1958’de Salon de la Arte de Mujer’de bir sergi daha düzenledi. Galeri büyük bir yankı uyandırmasının ardından temsilcisi Martin 1962’de ikinci bir galeri açtı. 8 Ekim 1963 tarihinde Meksika’nın başkenti Mexico City şehrinde hayatını kaybetmiştir. Öldüğü tarihte sanat hayatının zirvesinde bulunmaktaydı. Breton, ölümünün ardından Varo hakkında “çok erken ayrılan büyücü” tanımlamasını yapmıştır.

Sürrealist sanatın önde gelen temsilcilerinden olan Varo Sürrealizmi “Kübizm sınırları içinde ifade edici bir dinlenme yeri ve anlatılamaz olanı iletmenin bir yolu” olarak tanımlamaktadır. Katolikliği eleştirmesine rağmen, çalışmalarında Katolik temalara yer vermiştir. Çalışmalarında sürekli dini motiflere yer vermesinden ötürü diğer sürrealistlerden farklı olarak konumlanmaktadır. Ayrıca, Batılı ve Batı dışı birçok düşünce akımının mistik ve hermetik unsurlardan, büyüye dair inançlardan oldukça etkilenmiştir. Tabiatın da çok etkilenmiş olup; insan, diğer canlılar ve mekanik evren arasında bir ilişki olduğunu düşünüyordu. Mistik güçlere olan inancı, resimlerini büyük ölçüde etkiledi. Buna mukabil olarak bilimsel teorilere; görelilik teorisi ve Darwinci evrim de dâhil olmak üzere bilime olan hayranlığı eserlerindeki renkliliği artıran unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Tablolarındaki hafif mistik,

¹⁴²Biografias y Vidas, <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/v/varo.htm>, (Erişim Tarihi: 04.25.2022).

bilimkurgu ve aynı zamanda yoğun ve sıcak renklerden kaynaklanan duygusal tadı, Varo'nun sanatını kendine özgü kılan unsurlardan sayılabilir.

Görsel 30. Remedios Varo, The Lovers, 1963, TÜYB, 100 x 40 cm.

Varo bu tabloda aşkın aslında gerçek bir özerkliğe engel olduğunu sembolize ediyor. Kendi hayatında da sıkça yaşanan bu gerilimler sonucunda bu konuya ayrı bir yer ayıran Varo ‘‘Aşıklar’’ adlı yapıtında birbirlerinin bakışlarında kaybolmuş bir çifti tasvir etmiştir. Fakat iki partnerin kafasının yerine ayna koyarak aslında bu yaşananın birbirlerinin değil kendilerinin yansımalarını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Karşılıklı çekimin gücü bu iki aynaya yakın bir noktadan doğan kocaman bir yağmura sebep olmaktadır. Bu aslında biraz da narsiste gönderme yapmakta olan bir tablodur. Tıpkı

narcisios'ta olduğu gibi kendi yansımalarına bakan partnerler süreç içerisinde yoğunlaşan bir yağmur bulutuna sebep olmaktadır. Her ne kadar bu bağa çok ciddi bir güç atfetsede bu onun aslında bir nevi ironi yapma biçimidir.

4.2.7. Leonora Carrington (1917-2011)

Leonora Carrington, Meksikalı sanatçı, ressam ve roman yazarıdır. 1930'lu yıllarda oldukça revaçta olan Sürrealist hareketi esnasında sanat çevrelerinde tanınmış önemli bir isimdir. Frida Kahlo tarafından "Avrupalı Fahişeler" olarak adlandırılan üç sürrealist ressamdan birisidir.

6 Nisan 1917 tarihinde İngiltere'nin kuzeybatısında yer alan Lancashire bölgesindeki Clayton Green isimli kasabada, bir Katolik ailesinde dünyaya geldi. Babası Harold Carrington ve annesi Maurie Moorhead Carrington'un dört çocuğu içerisinde tek kız çocuğu idi. Çocukluğu ailesine ait arazide geçmiştir. İrlandalı annesi ve dadısının ona anlattığı Kelt kültürü ve mitolojisine ait hikâyeleri dinleyerek büyümüştür ve bu hikâyeleri, daha sonraları sanat eserlerinde sembolizm eşliğinde kullanmıştır.¹⁴³

Carrington asi ve uyumsuz bir yapıya sahipti. Muhtelif öğretmen ve mürebbiyeler onun yetişme sürecinde rol almıştır. İki ayrı manastırdan uzaklaştırıldıktan sonra ailesi, sanat geleceği konusunda kararsız olmasına rağmen Carrington'ı, Floransa'da bulunan "Bayan Penrose Sanat Akademisi"ne kaydettirdi. Resim çalışmaları orada başladı ve bu süre zarfında dünyanın en iyi sanat müzelerinden birkaçını ziyaret etme fırsatı buldu. Annesi tarafından sanat yönü güçlü bir şekilde desteklenmiş olmasına rağmen, babası buna karşıydı.

1927'de Paris'teki Left Bank'taki bir galeride Sürrealist tablolara denk geldi ve Pablo Picasso, Andre Breton, Salvador Dali ve Yves Tanguy gibi Sürrealizmin önde gelenleri başta olmak üzere birçok sürrealistle tanıştı. Herbert'e ait 1936'da Londra'da Sanat Tarihçisi Herbert Read tarafından düzenlenen ve Andre Breton tarafından sunumu yapılan "Uluslararası Sürrealist Sergisi"ni ziyaret etti. Bu gelişmeler

¹⁴³ Joanna Moorhead, *Leonora Carrington. Una vida Surrealista*, Madrid: (2017). s.45.

Carrington'ın Sürrealizm konusundaki ilgisini oldukça artırmıştı. 1937 yılında, Londra'da bir partide Max Ernst'le bir araya geldi. İkili birbirine âşık oldu ve Paris'e doğru yola çıktı. Ancak II. Dünya Savaşı yıllarında Ernst Almanlar tarafından birkaç defa tutuklandı ve kendisine yardım edilmesi suretiyle Amerika'ya kaçtı. Ernst'den ayrılan Carrington Fransa'yı terk ederek Madrid'e geçti ancak burada akıl hastalığı olarak ağırlaşan bir psikolojik buhran yaşadı. Andre Breton'un da telkinleriyle, Carrington "Down Below" adlı ilk romanı yazdı. Romanında yaşadığı akıl hastalığına dair tecrübelerini yazdı. Bunun yanında yaşadığı ağır buhranı hatırlatacak pek çok tablo meydana getirdi.

İşgal altındaki Fransa'dan New York'a geçebilmek için 1941'de Meksikalı bir diplomat Renato Leduc ile evlendi. New York'ta sanatsal çalışmalarına devam etti ve yaklaşık bir yıl sonra Meksika'ya döndü. Leduc ile boşandıktan sonra Meksika vatandaşı oldu. Sürrealist çizgideki çalışmaları Meksika tecrübesi boyunca devam etti. Carrington, Meksika'da on yıl boyunca birçok makale ve kısa öykü yayınladı. Ayrıca Avangart sanatın diğer üyeleriyle ve yazar Octavio Paz ve film yapımcısı Luis Bunuel gibi tanınan entelektüellerle irtibatta bulunmuştur.

1947'de New York'ta açılan "Pierre Matisse Galerisi" isimli sanat galerisinde bulundu. Tek kadın profesyonel sanatçı olarak katıldığı "Uluslararası Gerçeküstücülük Sergisi", Carrington için oldukça önemli bir kırılma noktası olmuş ve ona uluslararası bir şöhret kazandırmıştır.

1986'da New York'taki 'Kadınlar için Sanat Caucus'tan (WCA)' Yaşam Boyu Başarı Ödülü aldı. 25 Mayıs 2011'de 94 yaşında zatürreye bağlı gelişen bir komplikasyon sebebiyle Mexico City'de bir hastanede öldü.

Sanatını sıradışı kılan büyücülük, simya, okült ve metamorfoz temalarını içeren gizemli, otobiyografik ve rüya gibi resimleriyle bilinir. Çocukluğundan gelen Kelt mitolojisi ve halk hikayeleri ile Rönesans tablosu, Orta Amerika halk sanatı, orta çağ simyası ve Jungian psikolojisi dahil olmak üzere birçok kültürel temayı kendine özgü bir üslup çerçevesinde işledi. Eserleri New York, Paris, California, Dublin, San Francisco gibi önde gelen uluslararası sanat galerilerinde sergilendi. Resim sanatı

dışında bazı yazıları ile de Sürrealizm akımı içinde kendine has üslubunu ortaya koymuştur.

Görsel 31. Leonora Carrington, The Temptation of St. Anthony, 1947 TüYB, 122 x 91 cm.

Bu tablonun (Görsel 31.) hikayesi oldukça ilginçtir. Bu tablo bir film yapımcısının Aziz Anthony'yi işleyen bir filmde yer alacak bir tablo talebi üzerine organize edilen bir yarışma için hazırlanmıştır. Elbette ki bu versiyonun seçilmesi zaten o dönemin sanat anlayışına göre çok mümkün değildir. Bu yarışmaya pek çok ünlü sürrealistte katılmıştır. Bunlardan birisi de Dali'dir. Carrington'ın büyük resminde, St. Anthony, Carrington'un ifadesiyle havanın kasvetiyle ağartılmış şemsiye benzeri bir manastır cübbesi altında kendi içinde kaybolmuş gibi görünen zayıf, yaşlı bir adam olarak temsil ediliyor. Burada resmedilen çöl muhtemelen Mısır'da ve Aziz bu çölde oturuyor, sağ üstten Nil Nehri akıyor. Dr. Solomon Grimberg tarafından

bildirilen tabloya ilişkin kendi anlatımına göre, sol eli Saba Kraliçesi'ni ve hizmetçilerini işaret ediyor ve kırmızı elbiseli kel kız, kadın cazibesini ve masanın zevklerini birleştiriyor.

Bu resim, 1948 yılında Pierre Matisse Galerisi'nde kişisel sergisi sırasında sergilendi. Aziz Anthony'si hakkında yorum yapan Leonora Carrington şunları söyledi: “Resim bana oldukça açık görünüyor, Aziz Anthony'nin domuz, çöl ve cezbedicilikle tamamlanmış gerçek bir yorumu. Doğal olarak, saygıdeğer kutsal adamın neden üç başı olduğu sorulabilir, buna her zaman cevap verilebilir, neden olmasın?”¹⁴⁴ diyerek yarı gizemli ve esprili bir üslupla cümlesini tamamladı.

4.3. Viyana Fantastik Realizm Okulu

Viyana Fantastik Realizm Okulu fantastik akımlar arasında tarihsel sıralama olarak ikinci sırada yer alır. Bu okul Sürrealistlerin arkasından gelmektedir ve onlardan etkilenmiştir. Okulun 1947 senesinde ilk dönemi başlamıştır.¹⁴⁵ Bahsi geçen okul 2. Dünya savaşının yıkımının üzerine ortaya çıkmış ve bu kaos ortamından doğmuş bir sanat akımı olarak tarihe geçmiştir.

“Ünlü eleştirmen Prof. Johann Muschik temel olan bu grubu; eserlerinde ele aldıkları dinsel, gizemli konular ve sembolcü yaklaşımları gereği ‘Fantastik Realistler’ olarak isimlendirmiştir.”¹⁴⁶

Viyana Fantastik sanat okulu bir yandan hayatın acımasızlığına radikal bir şekilde tanık olan sanatçıların kendi hayal dünyaları ve fantastik öğeleri ile birleşmiş ve ortaya hem gerçekçi hem de tarihten dinden mitolojide esintilerle dolu bir sanat akımı ortaya çıkarmıştır. Bunların yanında hayali kahramanlar var olmayan canavarlar da gerçekçilikle bir armoni yakalamıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Sotheby's, **A Vision of Grandeur: Masterworks from the Collection of Lorenzo H. Zambrano / Lot 17**, <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/collection-of-lorenzo-h-zambrano-n09230/lot.17.html>, (Erişim Tarihi: 19.04.2022).

¹⁴⁵ Ayşe Selcen Yücelen, a.g.e., s.47.

¹⁴⁶ Can Göl ve Güngör, a.g.e., s.1022.

¹⁴⁷ Visionary Art Gallery, <https://www.vagallery.com/page66.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2020).

Alison Fantastik Gerçekçiliği ergenliğin hayal dünyası ile yetişkinliğin gerçekçiliğinin birleşmesi olarak tanımlar.¹⁴⁸

Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu, savaş sonrası Avusturya'da çoğunlukla Avusturyalı bir grup genç sanatçı tarafından kurulan bir sanat hareketiydi. Okulun önemli isimleri arasında: Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter, Arik Brauer, Fritz Janschka, Anton Lehmden yer almaktadır. Bu isimler ve bazı eserleri bu kısımda incelenmiştir.

4.3.1. Ernst Fuchs (1930-2015)

Sanatçı 1930 tarihinde Viyana'da dünyaya gözlerini açmıştır. Yahudi bir ailenin çocuğudur. Viyana Fantastik Realizm okulunu en önemli isimlerinden olan Fuchs sadece resimle değil pek çok sanat dalı ile ilgilenmiştir. Bunlar arasında grafik sanatçısı, ressam, heykeltıraş, tasarımcı, sahne tasarımcısı, mimar, besteci ve şiirler sayılabilir. Hayatı boyunca Birleşik Devletler, İsrail ve Paris arasında gidip geldi. Aşırı bir kişilik olarak bilindi, birden fazla evlilik gerçekleştirdi ve 16 çocuk sahibi oldu. Bu durumlar onun sanatını da etkiledi.

Fantastik gerçekçiliğin tanımlayıcı özelliklerinden biri, Ernst Fuchs'un yaratıcı pratiğinde çok önemli bir rol oynayan geleneksel resim tekniklerine adanmışlıktır. Ayrıca Fuchs, usta çırak ilişkisinin bir sanatçının öğrenme sürecinin oldukça önemli bir bileşeni olduğuna inanıyordu. Fuchs, anılarında, gençliğinde kendisine usta rolü oynayan iki kişiden bahseder. Bu isimler Albert Von Gutersloh ve Salvador Dalidir. Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun manevi babası Von Gutersloh Güzel Sanatlar Akademisi'nde Fuchs'un profesörüdür. Bununla birlikte, resimleri, Fuchs'un vizyoner tasvirlerinden çok uzak olan genel natürmort görüntüleri, portreler ve manzaraları içeriyordu. Sanatçı; on yedi yaşında, Lugubrious Game adlı resmini gördükten sonra Dalí'nin çalışmalarıyla büyülenir. Resim tekniğinin kesinliği ile örneklenen konfigürasyonlarının tanınabilir ancak tanımlanamaz içeriği karşısında şaşırır. Fuchs, yıllar içinde çiçek açan yeni idolü ile bir ilişki geliştirerek ilerledi ve bu durum Fuchs'a

¹⁴⁸ Waller Alison, Constructing Adolescence in Fantastic Realism, 1. baskı (New York: Routledge, 2009). s.187.

resmini benzer şekilde sürdürmesi için ilham verdi. Hayatının ilerleyen zamanlarında Fuchs, Amanda Sage ve Laurence Caruana gibi birçok çırak aldı. Sage, Academy of Visionary Art ve Colorado Alliance of Visionary Art'ın kurucu ortağı olarak çalışan bir sanatçıdır. Aynı şekilde, Caruana o zamandan beri fantastik gerçekçiliğin sesli bir savunucusu haline geldi ve türü tanıtmaya devam eden sayısız aktiviteye katıldı; örneğin, Visionary Revue'nin editörü, Visionary Art Akademisi Direktörü ve The First Manifesto of Visionary Art'ın yazarıydı.¹⁴⁹

Görsel 32. Ernst Fuchs, Crucifixion (Çarmih), 1950, AÜYB, 106,7 x 72,4 cm.

Ernst Fuchs “Çarmih” (Görsel 32.) adlı bu eserinde, konu olarak aslında İsa’nın Çarmih’a gerilişini işler. Sanatçı bu tema ile başka eserler de ortaya koymuştur. Bu

¹⁴⁹ Lisa Lorraineh, **Ernst Fuchs and Fantastic Realism**, <https://thecreativejung.com/ernst-fuchs-and-fantastic-realism/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2022).

eserlerin isimleri; “The Sorrowful Rosary”, “Crucifixion And Self”, “Crucifixion” dır. Sanatçının eserlerinde dini konulara ağırlık vermesinde 1942 yılında babasının din değişikliğinin etkili olduğu düşünülmektedir. Tarzı başlangıçta çok eleştirel karşılanmıştır. Eserdeki figürler detaylı incelendiğinde, esere ismini veren çarpmıha gerilmiş figür yanındaki kanatlı varlıklara göre canlı renklere sahiptir. Özellikle başlığı dikkat çekicidir, çünkü; Hristiyan dini liderlerinin taktıkları uzun başlıklarına çok benzemekte ve bu dini yönetici kesime bir gönderme olabilmektedir. Bu başlık aynı zamanda egzotik canlıların ikonik sembolü, renkli ve muazzam gagalı tukan kuşuna da benzemektedir. Sağdaki kanatlı varlık yaylı bir enstrüman çalmakta ve soldaki kanatlı varlığın ağzından ve göğsünden kurukafalar çıkmaktadır. Bu durum yaşam ve ölüm diyalektiğini referans ettiği düşünülmektedir. Fantastik gerçekçi üslubun sanatçıları, hayali sembollerini yaratırlarken, faydalandıkları nokta farklı kültür ve toplumların ortak bilinçaltındaki örtük anlamlardır ve bunların birleşimleriyle, çelişik etkiler yaratmaktadırlar.¹⁵⁰ Resmin alt bölümünde her ikisi de ellerini âmin pozisyonunda birleştirmiş birisi keçi kafalı diğeri ise yılan saçlı kadın mitolojik figürleri yer almaktadır. Sanatçının özellikle Yunan Mitolojisi’nden oldukça faydalandığı bilinmektedir. Yunan Mitolojisi’nde yer alan Satirler, keçi ve insan orman ve kır koruyucularıdır. Sonuç olarak Ernst Fuch’un incelenen eserinde olduğu gibi eserlerinin genelinde en belirgin özelliği tek bir resimde kültürel farklı temaları aynı kurguda işleme ve mistik bir sembolizm havası oluşturmalarıdır.¹⁵¹

4.3.2. Rudolf Hausner (1914-1995)

Rudolf Hausner, Avusturyalı ressam, matbaacı ve heykeltıraştır. Hausner, Gunter Engelhardt tarafından psişik realist ve ilk psikanalitik ressam olarak tanımlanmıştır.¹⁵²

4 Aralık 1914 tarihinde o dönem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun başkenti Viyana’da doğdu. Yahudi kökenli olan babası, ticaretle uğraşmaktaydı. Pazar günleri amatör resim yapan babası, çocukluğundan itibaren resimle ilgilenmesi için

¹⁵⁰ Ayşe Selcen Yücelen, **a.g.e.**, s.50.

¹⁵¹ Can Göl ve Güngör, **a.g.e.**, s. 1025.

¹⁵² Visionary Art Gallery, <https://www.vagallery.com/rudolf-hausner.html>, (Erişim Tarihi: 02.27.2022).

oğlunu desteklemiştir. 1925'e kadar Schubert Realschule'de, ardından 1931'e kadar Viyana'daki Realgymnasium Schottenbastei'de eğitim aldı. 1936 tarihine kadar Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Carl Fahringer ve Karl Sterrer ile çalıştı.

1937'de Avusturya Silahlı Kuvvetleri'ne alındı. 1938'de yaşanan Nazi ilhakından sonra Reich'ın Kültür Dairesi tarafından resim sanatının “Denejere Sanat” olarak kabul edilmesinden sonra resim sanatına dair her şey yasaklandı. 1943'te Hausner, Wehrmacht tarafından görevden alındı, savaşıma kabiliyetinden yoksun olduğu değerlendirilerek teknik ressam olarak istihdam edildi.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesini müteakiben 1946'da Edgar Jené, Ernst, Maître Leherb (Helmut Leherb), Wolfgang Hutter ve Fritz Janschka ile sürrealistlerden oluşan bir grup kurdu. Bu gruba Arik Brauer ve Anton Lehmden katıldı. Daha sonrasında ise ilk tek kişilik sergisini Viyana'daki Konzerthaus'ta açtı. Bu dönemde “Benim” adlı eseriyle metafizik resim konusundaki farkındalığını ortaya koydu.

1956'ya geldiğinde “Odysseus'un Sandığı” isimli şaheserini bitirmişti. 1959 yılında ilk kez Viyana'da “Österreichische Galerie Belvedere” isimli sanat galerisinde eserleri sergilendi. 1959'da eski sürrealist grup üyeleri Ernst Fuchs, Helmut Leherb, Fritz Janschka, Wolfgang Hutter, Anton Lehmden ve Arik Brauer ile “Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu”nu kurdu.¹⁵³ Fantastik Gerçeklik resmini çizdi ve 1968 tarihinde profesör oldu. Bu tarihten itibaren Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde ders verdi. 1980 yılına kadar Hamburg'da misafir profesör olarak ders verdi. 25 Şubat 1995 tarihinde Mödling kentinde hayatını kaybetmiştir.

¹⁵³ Can Göl ve Güngör, **a.g.e.**, s.1022.

Görsel 33. Rudolf Hausner, Adam und Pegasa, 1983, AÜKT, 54 x 67 cm.

Hausner'in bu tablosunda (Görsel 33.) merkezde var olan nü kadın bedeni aslında havvayı sembolize eden bir figürdür. İlk insanın sadece su ve kumdan oluşan dünyaya yolculuğu tasvir edebilmek için pegasus figürünü Havva ile harmanlamıştır. Havvanın sırtında bulunan Âdem ile dünyaya adım attığı ilk anın fantastik biçimde ortaya konusu olan bu tabloda renklerin havvada bulunduğunu görmemiz mümkündür. Canlılığın kadın üzerinden dünyaya geldiğine dair bir mesaj içermekte olan bu tabloda aslında arka tarafta bulunan bir kadın ve bir erkeğe benzeyen iki insanın yürüyüşü bir diğer önemli imgedir.

4.3.3. Wolfgang Hutter (1928-2014)

13 Aralık 1928'de Avusturya'da dünyaya gelen Wolfgang Hutter bir ressam, teknik ressam, grafik sanatçısı ve set tasarımcısıdır. Hutter'ın görsel dili, yapay bir bahçe cenneti ve fantastik peri masalı sahneleri ile karakterizedir.

Albert Paris von Gütersloh'un oğlu olan Hutter, 1945- 1950 yılları arasında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Profesör Robin C. Andersen'in ve ardından babasının yanında eğitim gördü. Viyana Fantastik Realizm Okulu'nun en önemli

temsilcilerinden ve kurucu üyelerinden biridir. 1950'lerin sonlarına doğru fantastik realistler bir dizi başarılı sergi düzenlemişlerdi ve Hutter bu sergilerde daha başından itibaren kayda değer bir başarı elde etti.¹⁵⁴

Hutter, 1954'te Venedik Bienali'nde UNESCO ödülüne layık görüldü. 1966'da Viyana'daki Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi'ne profesör olarak atandı.

Görsel 34. Wolfgang Hutter, Ohne Titel (Phantastische Landschaft), 1967, TÜYB, 80,5 x 100,5 cm.

Hutter'in bu tablosu da (Görsel 34.) aslında bir başka Dünya tasvirdir. Dünyanın merkezinde her renkten oluşan bir figür olarak insan bulunmaktadır. Bu insan figürü güneşi ve ateşi sembolize eden birçok karışık figürden oluşan bir gökyüzünün altında bulunan çiçeklerin arasında durmakta ve bir yürüyüş içindedir. Bu çiçeklerden bazıları cennetin çiçeklerinin tasviri iken diğerleri ise cehennemin tasviridir ve insan tüm renkleriyle bu iki durumun ortasında bulunmaktadır.

¹⁵⁴ Ayşe Selcen Yücelen, **a.g.e.**, s.55.

4.3.4. Anton Lehmden (1929-2018)

1929 yılında Çekoslovakya’da doğan Anton Lehmden, 1945 yılında Viyana’ya yerleşti ve burada Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim gördü. Albert Paris Gütersloh’un öğrencisi oldu ve ilk kez bir eseri 1948 yılındaki Sanat Kulübü sergisinde yer aldı. 1971 – 1997 yılları arasında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde profesör ünvanıyla dersler verdi. Çalışmaları ilk kez 1959'da Yukarı Belvedere'de sergilenen sanatçı Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun kurucularından biridir.

1947-1950 yılları arasında İtalya'ya çeşitli sergilere ve önemli gezilere katıldı ve birçok önemli eserini bu süre zarfında tamamladı. Çalışmalarında, savaş sahneleri ve doğal afetler gibi dramatik olaylara, manzara ve doğa çalışmaları gibi temalara odaklanmayı tercih etmiştir. “Panzerschlacht” eserinde travmatik savaş deneyimlerini görmenin mümkün olduğu gibi, eserlerinde Lehmden'in sayısız seyahatinde incelediği Roma'daki Kolezyum veya Mısır Piramitleri gibi antik dünyanın anıtlarını da kullanmıştır. Lehmden diğer projelerinin yanı sıra, 1991 yılında Viyana'daki Volkstheater metro istasyonunu ve birçok eserinin defalarca sergilendiği bir şehir olan İstanbul'daki St. George's College kilisesini tasarlamıştır. Ayrıca 1962'de İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'ne bir yıllık profesörlük yaptı.

1999'da Anton Lehmden, Deutschkreutz kasabasının fahri vatandaşı olarak atandı ve aynı zamanda bölge kilisesini sanatsal olarak yeniden tasarladı. 1984'te Lovis-Corinth Ödülü'ne layık görüldü. 1966 yılında o zamandan beri restore ettiği Rönesans kalesi Schloss Deutschkreutz'u (Burgenland) satın aldı. 2003'ten beri “Lehmden Sommerakademie” Lehmden'in yaz resim okulu burada düzenleniyor. 2016’dan beri kale yaz aylarında ziyarete açık ve rehberli turlar düzenleniyor.

Görsel 35. Anton Lehmden, Ohne Titel, 1960, Ahşap Üzerine Tempera, 23 x 39 cm.

Lehmden'in başlıksız bu tablosu (Görsel 35.) bir dünya tasviridir. Bu dünya'da kadim gelenekten gelen ateş fihgürünü merkeze yerleştirir. Ateş çıkarttığı dumanla bir dönüşümü başlatmaktadır. Bu dönüşüm ise aslında hayatın ve medeniyetin kendisidir.

İlkel dünyayı medeniyete dönüştüren bu ateşin çıkarttığı duman gökyüzüne yükselmektedir. Henüz su hariç basit otların oluşturduğu bu dünyada belli belirsiz hal dünyanın dönüşümle geleceği noktadaki gizi sembolize etmektedir.

4.3.5. Erich (Arik) Brauer (1929-2021)

Erich Brauer ya da Arik Brauer Avusturya'da dünyaya gelmiştir. Rusya'dan Viyana'ya göç eden Brauer'un Yahudi asıllı babası, toplama kamplarında hayatını kaybetmiş o ise İkinci Dünya Savaşı sırasında saklanarak hayatta kalmıştır. 1929 yılında dünyaya gelen Brauer, savaş sonrası çağdaş sanatçılar arasında parmakla gösterilenler arasında olmayı başarmıştır.¹⁵⁵ Ünlü ressam gerçeküstü akımının önemli isimlerinden olmakla birlikte tabloları ve duvar resimleri de bu şekilde ünlenmiştir. Brauer Viyana Fantastik Okulunun en önemli temsilcilerinden biridir. Savaştan hemen sonra Viyana Güzel Sanatlar Akademisine girerek eğitim almış ve bu okulda birlikte eğitim aldığı önemli sanatçılarla birlikte Fantastik Gerçekçiler Kulübünü kurmuştur.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Welt, **Die größte Revolution aller Zeiten**, <https://www.welt.de/sonderthemen/achava-festspiele/article199048001/Umfangreiche-Werkschau-von-Arik-Brauer-in-Erfurt.html>, (Erişim Tarihi: 13.03.2022).

¹⁵⁶ Art in Words, **Arik Brauer**, <https://artinwords.de/arik-brauer/>, (Erişim Tarihi: 15.04.2022).

Bu okulda Arik Brauer akımın önde gelen isimleri; Anton Lehmden, Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Erol Deneç gibi fantastik akımın ünlü sanatçıları ile pek çok solo sergiler gerçekleştirmiştir.¹⁵⁷

Doğmatik olarak görülen sanat akımlarına karşı bir duruş sergilemiş ve fantastik öğelerin geçekçi bir üslupla birlikte kullanıldığı sanat akımının önemli temsilcilerinden olmuştur. Hayal gücünü kullanmak ve yeni şeyler icat etmek onun eserlerinin temelinde yer alan fikir ve teknikler olarak karşımıza çıkar.¹⁵⁸ Eserlerinde Yahudi mistik öğelerinden beslenmiştir.

Fantastik eserleri ile bilinen Brauer, Museum der Moderne Salzburg ve Mönchberg gibi önemli galerilerde resimlerini sergilemiştir. Halen bazı önemli müzelerde tablolarına yer verilmektedir. Sanatçı aynı zamanda bir müzisyendir. Fuchs gibi Brauer'de mimari ile ilgilenmiştir. Sanatçı, 24 Ocak 2021'de 92 yaşında hayata gözlerini yummuştur.

Görsel 36. Erich (Arik) Brauer, The Chernobyl Flower, 1996, AÜYB, 136 x 170 cm.

¹⁵⁷ Milay Ezengin ve Meyçem Ezengin, **a.g.e.**, s.125.

¹⁵⁸ Leopold Museum, **Arik Brauer**, <https://www.leopoldmuseum.org/de/ausstellungen/59/arik-brauer>, (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

Brauer masallardan, efsaneler ve hayal gücünden yararlanırken İncil'den ve Yahudi mitlerinden de beslenmiştir. Kopyalamaktan ziyade yeni bir şey yaratma güdüsü ağır basmaktadır. Resimlerindeki renklere bakıldığında oldukça canlı bir dünyanın olduğu söylenebilir. Bu dünyada var olmayan canlılar onun dünyasında vardır. Resimlerindeki felaketler ise bu renklerin arasında verilir. Bunlar genelde savaşın etkileri ve kendi döneminde gerçekleşmiş olan çeşitli doğal ve yapay afetler olarak düşünülmektedir. Özellikle “The Chernobyl Flower” (Görsel 36.)’ adlı eserinde bunu açıkça görebiliriz.¹⁵⁹

4.4. Çağdaş Sanatta Fantastik Realizm

Fantastik Realizm ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkmış olsa da hala daha çağdaş sanat olma iddiasını sürdürmektedir. Günümüzde önemli temsilcileri bulunmaktadır ve etkisini ciddi oranda devam ettirmektedir. Resim alanında ileri tarihlerde unutulmayacak akımlar arasına gireceği ve daha sonra birçok akıma ışık tutacağı aşikârdır.

Fantastik Realizmin çağdaş sanattaki yeri ile ilgili Erol Deneç’le yapılmış olan bir röportaj dikkate değer bulunmuştur. Deneç bilindiği üzere Viyana Fantastik Gerçekçilik okulunu önemli isimlerindendir. Deneç’e göre fantastik realist eserler artık bu dünyanın yeni sanatıdır. Uzun bir süre geçse de klasikler gibi dünya resim tarihinde yerini alacak pek çok eser ve sanatçıyı çoktan yetiştirmiştir. “Mikro evrene daldığımız şu zamanda çağdaş sanat Fantastik Realizmdir.” sözleri ile bunu doğrudan anlayabiliriz.¹⁶⁰

Deneç’e göre Fantastik Realizmin gerek teknik kullanımı ve oldukça geniş hayal dünyası onu önemli bir akım haline getiren başlıca unsurlardan biridir. Deneç aynı zamanda Çağdaş sanatçıları da eleştirir. Onları galeri sahibi tanıdıkları olan yeteneksiz ve çöp eserlere sahip kişiler olarak tanımlar. Ancak fantastik sanatın gerçekten yetenekli sanatçılar ile çağdaş sanatta yer tutabileceğini ileri sürer.¹⁶¹

¹⁵⁹ Welt, **Die größte Revolution aller Zeiten**, <https://www.de/sonderthemen/achava-festspiele/article199048001/Umfangreiche-Werkschau-von-Arik-Brauer-in-Erfurt.html> (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

¹⁶⁰ Önder Hanelçi, Dünya Bizim, **Erol Deneç**, <https://www.dunyabizim.com/portre/dogudan-batiya-ulasan-bir-isik-erol-denec-h27342.html>, (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

¹⁶¹ Önder Hanelçi, **a.g.e.**, (Erişim Tarihi: 22.05.2022).

Çağdaş Fantastik Realist ve fantezist sanatçılardan bazı isimler ve eserleri alt başlıklarda ele alınmıştır.

4.4.1. Frank Frazetta (1928-2010)

Fantezi sanatının vaftiz babası olarak anılan Frank Frazetta 1928 yılında dört çocuklu bir ailenin tek erkek çocuğu olarak Brooklyn, New York'ta dünyaya geldi. Çocukluk çağından itibaren sanatına destekleyici katkıda bulunan büyükannesi ile sık sık zaman geçirdi. Ölümünden birkaç zaman önce büyükannesine dair “Bir şey çizdiğimde bunun harika olduğunu büyükannem söylerdi ve bana devam etmem için bir kuruş verirdi” diyecekti.¹⁶² Sekiz yaşında Brooklyn Academy of Fine Arts'a katıldı. Buradaki eğitmeninden memnun olmayan Frazetta, arkadaşlarından daha fazla şey öğrendiğini fark etti. Henüz 16 yaşındayken çizgi roman sanatçısı Bernard Baily'nin yanında kalem temizliği yaparak çalışma hayatına başladı.

Yeteneği ilk olarak Graham Ingels tarafından fark edilen sanatçı 1947'de Standard Comics'de çizerlik hayatına başladı. Bundan neredeyse on sene sonra Kasım 1956'da Eleanor Kelly ile evlenerek dört çocuk sahibi oldu. Al Cap olarak bilinen Alfred Gerald Caplin'e dokuz sene asistanlık yaptıktan sonra 1961 yılında çizgi romanlara geri döndü. Birçok kapak tasarımı, film afişi yapan Frazetta George Lucas'ın da aralarında bulunduğu sayısız sanatçıya, yönetmene ilham kaynağı oldu. Çalışmaları dönemin müzik grupları tarafından albüm kapağı olarak kullanıldı.

İlerleyen yıllarda Pennsylvania'da bir sanat galerisi kuran Frazetta kendi çalışmalarının yanında başka sanatçıların eserlerini de bu galeride ayrı bir bölümde sergiledi. Hayatının son on yılında çeşitli sağlık sorunlarıyla uğraşan sanatçı bu hastalıklar sebebiyle sağ kolunun büyük kısmını kullanamaz hale geldiğinde sol elini kullanmayı kendi kendine öğrendi. Eşinin ölümünden kısa bir süre sonra büyük oğlunun aile müzesinden bazı eserleri çaldığı iddia edildi. Frazetta'nın ölümünden bir ay önce aile tarafından bu sorunların çözüldüğü ve bütün kardeşlerin sanatçının eserlerini tanıtmak için birlikte çalışacaklarını beyan ettikleri bir bildiri yayımlandı.

¹⁶² Frank Frazetta, *The Fantastic Art Of Frank Frazetta*, Ed.: Betty Balantine, Peacock Yayınevi, (New York, 1. Baskı, 1975).

Sanatçı 10 Mayıs 2010'da felç sebebiyle hayata gözlerini yumdu. Geride çok değerli eserler bırakan Frazetta'nın Mısır Kraliçesi tablosu Frank Frazetta Miras Müzayedelerinde 5,4 milyon dolara satılarak dünya rekoru kırmıştır.

Görsel 37. Frank Frazetta, Sorcerer, 1965, TüYB.

Sanatçının bu tablosunda (Görsel 37.) merkezde bulunan figür bir büyücüdür. Bu büyücü tablosu daha sonra pek çok RPG türü oyuna ilham kaynağı olan bir figürdür. Ruhlara hükmeden mistik insan pek çok farklı mitolojide sorunları çözen kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu insan figürü muhtemelen ruh dünyasında bulunmaktadır. Karşısında Antik mitlerden gelen bir canavara yerde bulunan bir kitap

aracılığıyla hükmetmektedir. Yerde bulunan kitap pek çok mitte kadim bilgiye gönderme yapar. Kasvet ve belirsizlik oluşturmak için belli belirsiz ruhları esere yerleştiren frezatta bu anlamda öncü bir figür ortaya koymuştur.

4.4.2. Zdzislaw Beksinski (1929-2005)

Polonya'nın güneyinde bulunan Sanok kentinde 1929 yılında dünyaya gelen Zdzislaw Beksinski gerçeküstü distopik eserleriyle ünlüdür. Sanok kentinin ilk yerlilerinden olan bir ailenin çocuğu olan sanatçı 2. Dünya Savaşı zamanlarında gördüklerinden çok etkilendi. Lise yıllarından sonra Krakow'daki bir teknik üniversitede mimarlık eğitimi aldı. Resmi bir sanat eğitimi olmayan Beksinski deforme olmuş, bağlanmış vücutları, ıssız manzaraları, iskeletleri fantastik bir tutumla ele aldığı çalışmaları için "Rüyaları fotoğraflıyormuşum gibi resim yapmak istiyorum" dedi. 1955'te Sanok'a dönen ressam dedesinin kurduğu Autosan fabrikasında tasarımcı olarak çalıştı. Bu işten nefret eden Beksinski kısa süre sonra fotoğrafçılığa, heykeltıraşlığa ve resme ilgi duyduğunu keşfetti. Sıva, metal ve tel gibi şantiye malzemeleri kullanarak soyut heykeller yaratmaya başladı. Bir sonraki sanatsal faaliyet alanı ise çizim oldu.¹⁶³

İlk resimlerini yapmaya başladığında Doğu mistisizminden etkilendi. Resimlerine başlık vermeyi reddeden Beksinski eserlerini izleyicinin istediği şekilde yorumlaması gerektiğini düşündü. 1964'te Varşova'da eleştirmen Janusz Bogucki tarafından düzenlenen ve otuzdan fazla eserinin sergilendiği sergi halk tarafından çok sevildi. Sergide bulunan tüm eserleri satıldı ve Beksinski böylelikle tanınmış bir Polonyalı ressam oldu. Akrilik boyalarla çalışmalar yapmasına rağmen ağırlıklı olarak kendi hazırladığı sunta paneller üzerine yağlı boya ile çalıştı.

Her ne kadar hoş bir sohbe ve keskin bir mizah anlayışına sahip olsada özellikle 60'ların sonlarından 80'lerin ortasına kadar ürettiği eserler korkunç manzaralar, rahatsız edici görüntüler, ayrıntılı ölüm ve çürüme sahneleri sergilemiştir. Röportajlarda Beksinski'ye sürekli işkence görüp görmediği, depresyonda olup

¹⁶³ Beata Sokolowska-Smyl, "Zdzislaw Beksinski's Paintings of the 'Fantastic Period' as an Expression of Early Childhood Experience", *Creativity: Theories – Research – Applications* 1, Sayı 1 (2014): 156–67. s.162.

olmadığı soruldu fakat Beksinski'ye göre eserleri yanlış anlaşılıyordu. Ona göre oldukça iyimser, hatta espriliydiler. Sanatçı çoğunlukla yapıtlarının anlamını kendisinin bile bilmediğini ve olası yorumlarla ilgilenmediğini de iddia etmiştir. Bu imgeleri resmetme nedenlerini gizli tutmaya kararlı olan sanatçı, tarzıyla “Beksinski eseri” olduğu hemen tanınacak şekilde resim yapma konusunda kararlıydı. Çalışma yöntemlerini ve tekniklerini paylaştı, röportajlar verdi ve stüdyosunu göstermekten çekinmedi. Ancak resimlerin kendileri hakkında açıkça konuşmayı tercih etmedi. Resimlerin yorumlanmasını değil, görülmesini istedi.

Özellikle 77'de Varşova'ya taşındıktan sonra ünü artmaya devam eden sanatçı uluslararası çapta tanınmaya başladı. Beksinski, sanatının bir hayranı ve koleksiyoncusu olan Piotr Dmochowski ile arkadaştı. Dmochowski'nin Fransa, Belçika, Almanya ve Japonya'da düzenlediği bir dizi sergiyle sanatçının ünü iyice yayılmış oldu. 90'ların başında kısa bir süre için Osaka kentinde Doğu Avrupa ülkelerine özel bir müzede eserlerinin kalıcı bir sergisi vardı. Bu müze artık mevcut değil ve bu sergide bulunan yaklaşık yetmiş Beksinski tablosunun nerede olduğu bilinmiyor.

Beksinski 21-22 Şubat 2005 gecesi 76. doğum gününden birkaç gün önce dairesinde uğradığı suikast sebebiyle hayata gözlerini yumdu. Vasiyetinde tüm sanatsal çalışmalarını Sanok'taki Tarih Müzesi'ne miras bıraktı.

Beksinski pek çok eserinde olduğu gibi bu eserinde (Görsel 38.) de distopik bir anı canlandırmaktadır. Kullandığı figürlerin en göze çarpanı kürsüde kasılarak konuşan bir diktatördür. Farklı yıllarda yaptığı, pek çok isimsiz tablosunda kullandığı karakter ve yüzler bulunmakla birlikte, diktatörün konuşması esnasında ona açtıkları pankartlarla kimilerinin destek verdiği gözlemlenmektedir. Diktatörün konuştuğu kürsünün hemen arkasında bulunan beyaz giyimli masumiyetin sembolü olan çocuk figürü de aslında insanlığın temiz yüzüne bir göndermedir. Diğer yüzlerden farklı olarak çocuğun yüzü daha nettir. Bu da aslında kaosun arkasındaki saflığa yönelik bir göndermedir.

Görsel 38. Zdzislaw Beksinski, İsimlessiz, 1973, AÜYB, 122 × 98 cm.

Kürsünün altında ise mistik bir sembol olan pandora bulunmaktadır. Bu da olguların nihayetinde gideceği yere dair bir semboldür. Pandora'nın kutusu açıldığında nereye gideceği belli olmayan bir şeydir ve kaosu başlatmak bu kutunun açılmasına bağlıdır fakat Pandora insanlardan uzanan ağlarla hapsedilmiştir.

Beksinski bu ve bunun gibi birçok tablosunda kendi fantazyalarını resmetmiş ve çağının iz bırakan sanatçılardan olmuştur. Onun eserleri sembol ve mesajlarla doludur ve hala izleyicilerini bu fantastik kurgunun içerisine çekip büyülemeye devam etmektedir. Konumuz açısından büyük öneme sahip olan bu sanatçı günümüz fantezist sanatçılara ışık tutmaktadır.

4.4.3. Robert Venosa (1936 -2011)

Robert Venosa öncelikle sanatta yolculuğunda Abdul Mati Klarwein'in öğrencisi olarak başladı. Sonrasında fantastik sanata oldukça ilgili olan sanatçı Avrupa'ya taşınarak Fantastik Gerçekçilik okulunun kurucularından olan Ernst Fuchs ile tanıştı ve onunla çalıştı.¹⁶⁴ Bu okuldaki pek çok ustadan sanatını geliştirmek adına pek çok şey öğrendi. Daha sonra ise ailesi ile İspanya'ya taşındı. İspanya'da yaşamını devam ettiren Salvador Dali ile burada tanıştı. Hayatının ilerleyen aşamasında ABD'ye taşınan sanatçı burada Naropa Üniversitesinde kendi atölye çalışmalarına devam etti. Resim sanatının yanında Venosa, film tasarımları ve bilgisayar çizimleriyle de ilgilendi. Kanser hastalığına yakalanan Venosa, 9 Ağustos 2011 yılında hayata gözlerini kapadı.¹⁶⁵

Görsel 39. Robert Venosa, Stargate, 2004, TÜYB, 51,5 x 32,5 cm.

Venosa'nın tablolarına bakıldığında ışığı en iyi kullanan sanatçılar arasında olduğu açıkça görülecektir. Amazonlara pek çok ziyarette bulunması ve burada çeşitli şaman ayinlerine katılma fırsatı yakalaması onun tablolarına da yansımıştır. Fantastik

¹⁶⁴ CharLines and Colors, **Robert Venosa**, <http://linesandcolors.com/2007/07/20/robert-venosa/> (Erişim Tarihi: 28. 05. 2022).

¹⁶⁵ Venosa, **Robert Venosa**, <https://www.venosa.com/biography>, (Erişim Tarihi: 28.05.2022).

vizyoner bir biçimde şekillenen tablolarından birine bakmak gerekirse “Stargate” bunun güzel örneklerinden biridir.¹⁶⁶

Bu tabloda (Görsel 39.) ışıkların nasıl da parlak verildiği görülmektedir. Tablonun aynı zamanda kozmik bir havası bulunmaktadır. Işıklarla boyanmış çeşitli meleksi figürler ilk bakıldığında fark edilmektedir. Adeta gecenin karanlığında bu büyümlü figürlerin nasıl suya yansıdığını rahatlıkla görebiliriz. Bu yansımalar da büyümlü bir gerçeklikte verilmiştir. İzleyiciyi bu derinlik ve hareketle hipnoz etme düşüncesi tahmin edilmektedir. Simetrik bir kompozisyonu olan bu esere bir süre odaklandığımızda o akışkanlığa ve harekete tanık olmanız muhtemeldir. Bu eser Animasyon olarak video şeklinde de sunulmuştur.¹⁶⁷ Bu sebeple klasik yöntemler ile yapılmış fantastik eserler ile çağdaş eserler arasında bir köprü niteliği taşımaktadır. Kendi sözleri ile gerek Stargate’i ve sanatını daha iyi anlayabiliriz;

“Parlak, mücevherle kaplı, ezici derecede güzel, meleksi görünümlü bir varlık zihnimde parladı, şok edici ve beni bu şaşırtıcı görüşü canlandırmaya zorladı. Elbette bu, o zamanlar ve şimdiki yeteneklerimin çok ötesindeydi ve o zamandan beri bu vizyonun peşindeyim.”¹⁶⁸

4.4.4. Hans Rudolf Giger (1940-2014)

Hans Rudolf Giger, Melly Giger ve eczacı eşi Hans Richard Giger’in oğlu olarak 5 Şubat 1940’ta Chur’da doğdu. Çocukluğunda utangaç ve çekingen olarak bilinen sanatçı Katolik olarak yetiştirildi ve bu durum eserlerini bir hayli etkiledi. Liseden sonra teknik ressam olarak çıraklık eğitimini tamamladı. 1962’de Zürih’e giderek iç mimari ve endüstriyel tasarım eğitimi aldı. Atomkinder isimli ilk çalışması eğitimi sırasında doğdu. İlk eserleri Robert Fischer tarafından yayınlandı fakat bir süre

¹⁶⁶ Morpheus Gallery, **Stargate By Robert Venosa**, <https://morpheusgallery.com/Other%20Fine%20Artists/item.php?work=339>, (Erişim Tarihi: 27.05.2022).

¹⁶⁷ Vimeo, **Robert Venosa’s Stargate Animation**, <https://vimeo.com/520767508>, (Erişim Tarihi: 28.05.2022).

¹⁶⁸ Venosa, **Angels & Spirit Guides**, <https://www.venosa.com/angels>, (Erişim Tarihi: 28.05.2022).

ün kazanamadı. Eğitimini tamamlayıp iç mimar olarak çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra ilk sergisini açtı.

Bir sanatçı ve film yapımcısı olarak eserler vermeye devam ederken Alien ve Species gibi tanınmış filmlere yaptığı tasarımlarıyla filmleri kendi stilinde şekillendirdi. Alien'deki tasarımı 1980'de kendisine En İyi Görsel Efekt Akademi Ödülü'nü getirdi ve geniş kitleler tarafından tanınmaya başlandı. Uğursuz, kasvetli ve karanlık kreasyonlarıyla Death ve Black Metal sahnelerinin estetiğini şekillendirdi. Rahatsız edici bir şekilde organik olan ile mekanik olan temaları birleştirerek tasarladığı eserleri için "biyomekanoid" terimini icat etti.

1960'tan itibaren mürekkep kullanarak yaptığı çizimler okul gazeteleri ve yeraltı dergilerinde yayınlandı. 60'ların ortasına gelindiğinde ise ağırlıklı olarak yağlı boya kullandığı tablolarını yapmaya başladı. Püskürtme tabancasını eserlerinin yaratımında özellikle tercih eden Giger önemli resimlerinin yanı sıra grafik, heykel ve mobilya tasarımları da yapmıştır. İlk heykel çalışmalarını da 60'ların ortalarında yaratan Giger o dönem polyester ile çalışmayı tercih etmiştir.

Giger'in çalışmaları Sürrealizm'e atfedilebilir olsa da akımın en ünlü temsilcilerinden Dali ile karşılaştırıldığında farklılıklar çok net bir şekilde görülmektedir. Fantastik gerçekçiliğin etkilerini daha fazla gördüğümüz sanatçı için bu etkinin Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu temsilcileriyle olan dostluğundan kaynaklandığını söylemek hatalı olmaz.

Bu eser (Görsel 40.) aslında bir uzaylı tasviridir. Özellikle o dönem pek çok yaklaşımda izi bulunan uzaylı tasvirlerinin oldukça fantastik bir dışa vurumu olduğunu söylemek mümkündür. Esere ilk bakıldığında derinlerde yaşayan deniz balıkları ile mekanik imgelerle binicisiyle kaynaşmış bir motosiklet görüldüğü söylenebilir. Gerçektende kıyafeleri ve kafasına taktığı gözlüğün bir sürücü veya bir dalgıç giysisi olarak karşımıza çıktığı düşünülebilir.

Görsel 40. Hans Rudolf Giger, Necronom IV, 1976, TÜAB, 100 x 150 cm.

Onun bu hikayesi, belki bir seviyede içerisinde mekanik iskelet barındıran ölüm çingırağı olarak ve başka bir seviyede bir tüpe bağlı gözlem balonunda bir yolcu olarak hayal edilebilmektedir.

Bunun nasıl büyük bir yarı insansı araç olduğunu düşünmeye başladım, kafası aynı zamanda sürücü koltuğunu anımsatıyor fakat kara araçlarına benzemiyor daha çok hava ya da su aracı benziyordu. Tablonun altında kırkayak bacakları veya tırtıl izleri olan uzaylı figür aslında bir yolcuyu sembolize eden bir diğer gösterge olarak görünmekteydi. Dönemin yorumcuları bunu bu şekilde yorumluyorlardı.

Dali'nin 1972'de yaptığı ve Nefertiti adını verdiği çok ilginç bir eskizi ve bu, kafatası yüzlü, uzun başı ve omurgasından çıkan dikenleri olan tuhaf bir şekilde "Uzaylı" gibi görünen çıplak bir kadın formuydu. Görüntüsü itibariyle Giger'in bu eserine ilham kaynağı olduğu konusu günümüzde hala tartışılmaktadır. Ayrıca Ernst Fuchs'un "The Angel Of Death Over The Gate To Purgatory" isimli eserinde uzun kafası, cılız ve iskeletsiz uzuvları Giger'in bu eseri için ilham kaynağı olabileceği düşünülmektedir.

Swiss Made 2019'dan bu yana, Siber Adamlar ve Buz Savaşçıları gibi inanılmaz derecede ilginç uzaylı canavar kostümleri gösteren Doctor Who dizisinin hemen ardından biyomekanoid çevre kıyafeti fikrine de ilham veren bir eser oldu.

4.4.5. Wayne Barlowe (1958)

Wayne Barlowe 6 Ocak 1958 Tarihinde New York'ta dünyaya gelmiştir. Anne ve babasının tanınmış ressamlar olması onun sanat hayatına oldukça faydası olmuştur. Eğitimi sırasında Sanat Öğrencileri Birliğine ve The Cooper Union'a katılır. Barlowe hem ressam hem de yazardır. Kitaplarında kendi resimlerinden bir dünya ortaya koyar. Fantastik öğelerin bolca kullanıldığı kurgu metinleri fantastik figürlerle birlikte destekler. Bilim kurgu alanında yazdığı kitaplar ve içerisinde kullandığı resimleriyle pek çok ödüle aday gösterilmiştir.¹⁶⁹ Kendi kitapları dışında pek çok ünlü yayın evi ve dergi için illüstrasyonlar çizmiştir. “Barlowe's Guide to Extraterrestrials” ve “Barlowe's Guide to Fantasy” adı kitapları oldukça ilgi görmüştür. Bu kitaplarda çeşitli doğaüstü varlıkları, yaratıkları figürler halinde göstermiş ve bunları açıklamıştır. Bu iki eser gerek fantezi edebiyatın gerekse fantastik resmin önemli kitaplarından olarak literatüre geçmiştir.¹⁷⁰ Sanatçının tabloları konusunda oldukça titiz olduğu ve Fantastik Realizmin popüler tekniklerinden biri olan fırça izinin görülmemesi de teknik açıdan onu değerli kılmaktadır.¹⁷¹

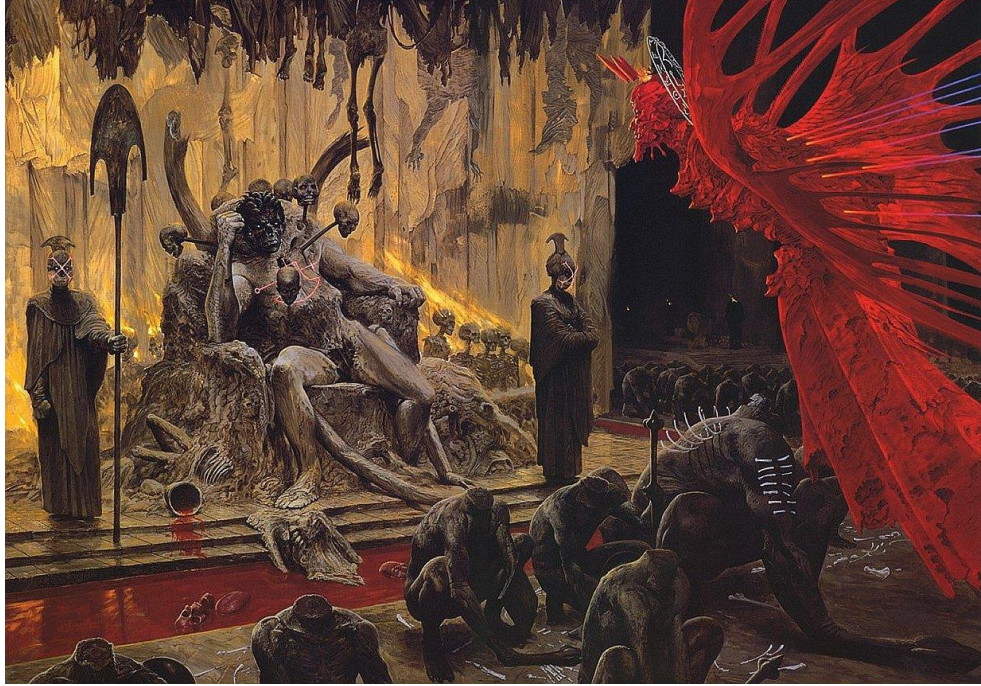
“Lucifuge” (Görsel 41.) adlı tablosuna bakıldığında yaşlanmış ve ölmek üzere olan bir kralın Lucifer efsanesinde geçtiği gibi şeytanın nasıl isyan ettiği, krala karşı nasıl diklendiği resmedilmiştir. Lucifer'in altındaki kişilerin vücutlarının ona doğru dönük olması, başlarının kesilmiş olması ve kralın kalbine bir kılıç benzeri bir şeyin saplanmış olması, ceset haline gelmiş görüntüsü artık elden ayaktan düşmüş haşmetli bir iktidarın nasıl sona erdiğini göstermektedir. Lucifer ise tüm öfkesiyle bu cesede doğru bakmakta ve öfkesini ifade etmektedir. İktidarı gösteren tahtın yanındaki iki

¹⁶⁹ Laura Hansen Barlowe, Waynebarlowe, **Biography**, <https://waynebarlowe.com/biograph/>, (Erişim Tarihi: 29.05.2022).

¹⁷⁰ Illustration History, **Wayne Barlowe**, <https://www.illustrationhistory.org/artists/wayne-barlowe>, (Erişim Tarihi: 29.05.2022).

¹⁷¹ NOUVART, **Wayne Barlowe**, <https://www.nouvart.net/wayne-barlowe-ve-sira-disi-fantastik-sanati/>, (Erişim Tarihi: 30.05.2022).

muhafız ise bu durum karşısında bir şey yapmamakta ve koltuğu korumaya yönelik bir girişimde bulunmamaktadır.

Görsel 41. Wayne Barlowe, Lucifuge, 2001, AÜAB.

Barlowe birçok eseri gibi bu eserinde de fantastik senaryo üzerine betimleme yapmış ve izleyicisini bu gerçekliğin içine çekmiştir. Onu ve düşsel dünyasını anlamak, anlamlandırmak kolay değildir. Çağdaş sanatçılar arasında sayabileceğimiz Barlowe fantastik sanat alanlarına büyük katkı sağlamış ve birçok alanda fantastik eserler üretmiştir.

4.4.6. Dariusz Zawadzki (1958)

Zawadzki, 1958 yılında Polonya'da dünyaya gelmiştir. Çocukluğu boyunca yaşlılarına fark edecek bir hayal gücüne sahiptir. Çok küçük yaşta resimle ilgilenmeye başlar. Sanat okuluna gitmek istese de gözlerinin biraz az görmesi onu bu okula gitmekten alı koymuştur. Kendisi bu eğitimi sürekli araştırarak ve çalışarak edindi ve kendi tekniklerini geliştirecek kadar ilerlerdi. Sanatçının eserlerine bakıldığında olağanüstü hayal gücünün tablolarına nasıl da yansıdığı hemen fark edilmektedir. Polonyalı sanatçı zaman içerisinde fantastik sanat üzerine kendisini geliştirdi. Sergilerini gezenler fantastik unsurları hayal gücüyle nasıl eserlerine yansıttığını

hayranlıkla izledi. Döneminde, fantastik sanatın resim alanında oldukça gelişmiş olması da onu bu alanda çalışmaya meraklı kıldı. Resimleri şu anda Las Vegas'ta yer alan Morpheus Güzel Sanatlar Galerisinde yer almaktadır.

Görsel 42. Dariusz Zawadzki, Eksodus, 2021, AÜYB, 100 x 100 cm.

Sanatçının tablolarında kullandığı teknik, renkler ve simgeler ile oldukça fantastik gerçeklik gözlere çarpar. Tablolarının dokusu ve kendine has oluşturduğu figür ve mekân kurguları da onu farklı kılan özelliklerinden biridir. Eserlerinde dikkat çeken unsurlardan biri genel olarak fantastik karakterlerinde uzaylı benzetmelerinin fazlaca kullanılmasıdır. Yok olmuş bir dünya ya da savaş sonrası değişmiş genler ile ortaya çıkmış yeni bir tür tablolarında bolca görülebilecek figürlerdir. Savaş, yokluk, atom bombası ya da kimyasal savaşların sonrasını andıran manzaralar pek çok resminde bulunmaktadır. Polonya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadıkları ve

günümüz dünyasında doğanın nasıl katledildiği gözler önüne alınırsa sanatçının gelecek korkularının tablolarına yansıdığı düşünülebilir.

Zawadzki'nin "Eksodus" (Görsel 42.) adlı tablosuna bakıldığında bir uzaylı istilası ya da yeni bir dünya türünün yok olmuş topraklardan bir çıkış aradığı düşünülebilir. Ordu şeklinde görülen bu türün ise ellerinde ilginç silahlar bulunur. En öndeki figürün orduya komutanlık eden bir kraliçe olduğu düşünülmektedir. Bu kraliçenin elindeki altın topuzu olan asası, diğer elinde altınla çevrelenmiş yumurta ve hiçbir şey kalmamış bu topraklar da başında hala bir taç bulunması dikkatimizi çeker. Bu üç obje tabloda parlayan kıymetli ve estetik görülen tek unsurlar olabilir.

Dünya nasıl evrimleşirse evrimleşsin, otoritenin, hiyerarşinin, güç savaşlarının, keşiflerin ve varoluş mücadelesinin her zaman var olacağı mesajı verilmiştir. Zawadzki'nin bu simgesel yaklaşımı bu şekilde yorumlanabilir. Bu temalar çağdaş fantezistlerin ilgisini oldukça çekmekte ve sanat tarihine yeni soluklar getirmektedir.

4.5. Uygulama Çalışmaları

Ebuzer Babayiğit 1996 yılında Konya'da doğdu, ilk, orta ve lise eğitiminden sonra Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünü bitiren sanatçı, tuval üzerine yaptığı resimlerinde fantastik öğelerden yararlanmaktadır. Çocukken çoğunlukla hayallerinin gerçeküstü hayaller olduğunu söyleyen sanatçı bu durumun onu yaradılış döngüsünü araştırmaya ve sorgulamaya yönelttiğini belirtmektedir. Sanatçı bu yönelmelerle beraber akademik eğitim sürecine kadar zihninin derinliklerinden çıkmak isteyen imgeleri eskiz defterleriyle özgür kılmaya çalışmıştır. Kendi senaryolarını oluşturmak için bilinçaltının ona gösterdiklerinden yararlanmış, akademik süreçte de bu oluşumları tuvale yansıtmaya çalışmıştır. Lisans eğitiminin üçüncü yılından itibaren resimlerinde fantastik imgesel kurgularla varoluş/yok oluş, doğum/ölüm, geçmiş/gelecek, gizem, yolculuk, yeni yaşam formları gibi konu başlıklarını ele almıştır. Figürlerinde alternatif imgeler üzerine tasarımlar yapmış ve mekânlarını kendi fantastik senaryolarının üzerine kurgulamıştır.

Sanatçı resimlerinde aktarmak istediklerini herhangi bir referans kullanmadan tamamıyla kendi imgeleriyle ve alla prima tekniğiyle gerçekleştirmeye özen

göstermektedir. Genel olarak yağlıboya ve akrilik boya kullanan sanatçı, tuval ve ahşap paneller üzerine geleneksel yöntemlerle resimler yapmaktadır.

Sanatçının resimlerine bakıldığında geçmiş süreçte fantastik konularda resim yapan sanatçılardan izler görülmektedir. Ona ilham kaynağı olan ve bu çalışmada yer alan sanatçılar arasında olan Zdzislaw Beksinski, Wayne Barlowe ve Darius Zawadzki bunlardan bazılarıdır. Sanatçı resimlerinde fantastik realistler gibi duygu ve düşlerinin dışı vurumu ile izleyiciyi düşsel bir gezintiye çıkarıyor ve beraberinde fantastik resim evreninin içine sürüklemeyi hedefliyor.

Görsel 43. Ebuzer Babayiğit, Main Tower, 2021, TÜYB, 100 x 70 cm.

2021 yılında tuval üzerine yağlıboya ve alla prima tekniği ile yapmış olduğu “Main Tower” isimli bu resim, ana kuleye doğru yolculukta olan bir kâşifi anlatıyor. Resmin merkezinde bulutların üstüne taşmış büyük bir ana kule ve kuleye doğru iki vadi arasında bulutların içinde ilerleyen bilge bir kâşif bulunmaktadır. Bu resmin (Görsel 43.) oluşum sürecinde bilinçaltının, rüyaların ve müziğin etkisinin büyük rolü olduğu söylenebilir.

Bu resmin oluşumunu sağlayan senaryo, doğal yaşam formlarını tahrip eden insanlara öfkelenen tanrının, artık yönetimi ve gücü doğaya vermesi ile başlar. İnsanların ürettiği her şeyi içine çekip yok eden doğa, yeniden ve yeni formuyla gökyüzüne yükselir. Tamamen doğanın beslediği, canlılar için yuvalar inşa ettiği ve enerji kaynaklarının olduğu bir evrendir. Bu evrende yapısal olarak insan hiçbir yapı inşa edemez ve tahribe kesinlikle kapalıdır. Bu devinimle dünya yeniden şekillenmiş, yeni canlı türleri meydana gelmiş ve aynı zamanda canlıların sayısı da oldukça azalmıştır.

Görsel 44. Ebuzer Babayiğit, Nature's Punishment, 2021, AÜYB, 33 x 56 cm.

2021 yılında ahşap panel üzerine sıcak renklerle ve yağlıboya ile yapmış olduğu “Nature's Punishment” isimli resmi de (Görsel 44.) yukarıda bahsi geçen senaryonun bir parçasıdır. Doğaya hükmetme arzusu içinde olan zalim bir insanın doğa tarafından hapsedilişi ve yenilgisi resmin ana konusudur. Eskiden doğaya yön verip zarar vermeye çalışan bu figür artık ağaç formundadır ve doğanın cezalandırıcısı

olarak hizmet etmektedir. Doğaya zarar veren herkesin peşine düşerek onları doğanın içerisine hapsetmekte ve cezalandırmaktadır. Ömür boyu doğaya borçludur ve asla bu cezadan kurtulamaz. Bu resimde sanatçı doğayla olan ilişkilerimize fantastik bir üslupla vurgu yapmakta ve farkındalık oluşturmayı da amaçlamaktadır.

Görsel 45. Ebuzer Babayiğit, Blood Sucking Nobility, 2020, AÜYB, 50 x 38,8 cm.

Baskın olarak sıcak renklerle ve 2020 yılında ahşap panel üzerine yağlıboya ile yapmış olduğu bir diğer resim ise “Blood Sucking Nobility” isimli (Görsel 45.) resmidir. İhtişamlarının, arzularının, heveslerinin perdesiyle neyden ve nasıl beslendiklerini önemsemeyen kan emici asilleri konu almıştır. Gücün onlara her şeyi yapma yetisini verdiğini düşünmeleri ve tüm olayları kendi çerçevelerinde gerçek oluyormuşçasına yaşamaları büyük bir yıkıma ve tahribe neden olmuştur. Nesiller ve dönemler değişse dahi dünyanın bu düzeni hep var olmuştur. Süslü ve ihtişamlı yapılarının arkasında kendi zayıflıklarını ve hatalarını gizlemeye çalışmaktadırlar.

Adım attıkları her yeri sömürüp kendilerine büyük duvarlar ardında yaşanılabilir bir yer sunarken diğer hayatlara engel olmuşlardır. Bu resim, otoritenin yanlış insanların eline geçmesinin sonucunda hayatların ve dünyanın ne denli etkilendiği hususuna dikkat çekmek için bir başkaldırı ve tepki niteliği taşımaktadır.

Görsel 46. Ebuzer Babayiğit, Leave, 2019, TÜAB, 100 x 120 cm.

2018-2019 yıllarında tuval üzerine akrilik boya ile genel olarak soğuk tonlarda resmettiği “Leave” ve “Exodus II” isimli resimleri ele alındığında, bu resimlerin konuları ve üslubu yukarıdaki resimlerine göre biraz daha farklıdır. “Leave” (Görsel 46.) isimli resminde sol tarafta organik bir yapı, sağ tarafta ise buz tutmuş mimari bir yapı görmekteyiz. Resimde sağ alt tarafta bir baba figürü, iki ağaç gövdesi arasında giderek uzaklaşan anne ve çocuk figürleri de bulunmaktadır. Bu resim bir babanın sadece kendi arzu ve ütopyasıyla inşa ettiği dünyasında geçmektedir. Ötekileştirdiği, önemsemediği, hor gördüğü, egomanyası altında ezdiği, kısıtladığı, otorite mağduru ettiği için karısı ve çocukları tarafından terk edilen zalim bir babayı konu almaktadır. Oluşturmuş olduğu bir senaryoyu tasvir etmekte ve içerisinde sosyal mesajlar barındırmaktadır.

Görsel 47. Ebuzer Babayiğit, Exodus II, 2018, TÜAB, 100 x 120 cm.

“Exodus II” isimli resminde ise (Görsel 47.) resmin merkezinde harap olmuş ve çukurlar içerisinde buzdan bir zemine oturmuş gemi görmekteyiz. Arka kısımda enerji depolayan kuleler ve hala mücadelesini tamamlamamış bir gemi bulunmaktadır. Ana figür olan bu gemi, tufan sonrası harap olmuş, zorlu yolculuklardan geçmiş ve bunun neticesinde doğanın enerjisine teslim olmuştur. Hayatlarımızı deniz üzerindeki bir gemiye benzettiğimizde kimi zaman durgun ve kimi zaman dalgalı olduğunu görürüz. Aslında yaşamı temsil eder. Hayatın bizlere sunduğu zorlu yolculuğu ve o yolda aldığımız yaraları ve bazen pes edilişleri anlatır.

Resimlerinde genel olarak organik ve sembolik yapılar, taş ve ağaç formları, karanlık ve aydınlık, derin çukurlar ve yüksek yapılar bir arada bulunmaktadır. Bu durum bizlere bir gizem ve bilinmemezliği verdiği gibi yaşanmış ve yaşanacak olanın ihtimallerini de vermektedir.

SONUÇ

İnsan kendisini birçok farklı yolla ifade edebilen bir varlıktır. İnsanlık tarihi boyunca birçok iletişim ve ifade yöntemleri geliştirilmiştir. Sanatsal değer taşıması açısından bunlara, mağara resimlerini, sembolleri, ilkel dans ritüellerini, ambiyansı oluşturmak için çıkardıkları sesleri ve müzik aletlerini örnek gösterebiliriz. Bunlar bazen belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleşirken bazen de içsel bir aktarım halindedir. Bu ifade biçimleri aynı zamanda insana keyif veren, zihinsel ve bedensel aidiyet hissettiren eylemler haline gelmiştir. Düşünen ve düşleyen bir varlık olduğumuz için bu aktarım her zaman gerçek yaşam çemberi içerisinde olmamış, hayallerle de desteklenmiş yani işin içine fantastik imgeler de girmiştir. Bu imgeler kimi zaman çocukları eğlendirmek için halk masallarındayken kimi zaman ise otoritenin elinde korku objesi haline gelmiştir. Eski dönemlerde ulaşım ve iletişim bu denli kolay olmadığı için bahsedilen sanat unsurları bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Bölgesel destanlar, masallar, mitolojiler buna örnek gösterilebilir. Böylelikle fantastiğin geçmişinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu ve farklı sanat alanlarına nüfus ettiğini bilmekteyiz. Rönesans'la birlikte resim sanatında somut gerçekliğini kanıtlamış ve resim sanatında fantastiğin miladını 15. yüzyıl olarak belirleyebiliriz.

Sanat tarihinin her aşamasında gerçeklik arayışı, varoluş, yaşam, ölüm gibi konular birbirinden farklı biçimlerde kimi zaman ise gerçeküstü aktarımla eserlerde kendini gösterdiği görülmektedir. Rönesans da bunun ilk örneklerini Sandro Botticelli, Hieronymus Bosch, Piero di Cosimo ve Michelangelo gibi önemli sanatçılarda görmekteyiz. Her ne kadar bazıları kilisenin baskısı ve siparişi olarak yapılmış olsa da onların eserlerini ve dönemlerini ele aldığımız zaman oluşturdukları imgelerin, figürlerin, mekanların mucitleri niteliğindedirler. Bu imgeler, tasvirler ve ele aldıkları konular o an birçok eleştiriye maruz kalsa da onlardan sonra ki sanatçılara önderlik etmişlerdir. Ele aldığımız sanatçı ve eserlerde de birlerinden etkilendikleri bariz bir şekilde görülmektedir. Her ne kadar benzer konuları ve imgeleri ele almış olsalar dahi bahsi geçen sanatçılar eserlerinde kendisinden izler de barındırmaktadır.

Resim sanatının klasik yapısı romantizm ile yeniden şekillenir. Baskı altında ve klasik yöntemler çerçevesinde değildir. Artık daha özgür ve duyguların ön planda olduğu eserler üretilmiştir. Bu dönem sanatçılarından Francisco Goya'nın üstün yorumlama becerisi, Caspar David Friedrich'in imgesel mekanları ve olayları sembolize ediş biçimi, John Martin'in tasvirlerindeki duygu ve coşku, Gustave Dore'un fantastik figürleri ve daha nicesinin cesurca kattığı yeni teknik ve soluklar ile resim sanatında devrim niteliğinde yeni birçok pencere açılmış ve günümüze kadar oluşan fantastik eserlere büyük katkıda bulunmuşlardır.

Bilim araştırmalarının gelişmesi, insana ve doğaya maddesel yaklaşım, tüm olayları somut gerçeklik ile kavramaya yönelik sanatta gerçekliği doğurdu. Sembolizme gelene kadar bu yapı hem toplumsal hem de sanatsal açıdan duygulara ve insanın içyapısına yönelenleri tatmin etmedi. Asine, bunalıma sürükleyerek sanatta idealizme dayalı bir arayış başlattı. Bu anlayışa sahip sanatçılar sembolizm akımı içinde yer aldılar. Oluşturdukları sembolleri kültürlerin yarattığı sembollerle birleştirdiler. Kendi iç dünyasına yönelen melankolik sembolistler; Yalnızlık, ahiret, rüyalar, korku, ölüm, erotizm ve aşk gibi temaları işlediler. Yozlaşmış burjuvazi, yaşam tarzlarını daha manevi ve mistik hale getirmek istediler. Kendinden önceki fantezist ressamlar gibi mitolojiden ve İncil'den de yararlandılar. Arnold Böcklin'in ürkütücü renkleri, Franz Stuck'un mistik ve ürkütücü ışıkları belirsizliğin hakim olduğu ve rahatsız edici görselleri sembolizmin bir parçası haline gelmişti. Dönemin ressamları gözlerinin göremediği dünyayı resmetmek istedi. Fantezi ve duygunun hâkim olduğu resimlerinde konularına sınır koymadan ve kendilerini özgürce ifade ettiler. Renkler, çizgiler ve şekiller aracılığıyla ilişkiler kurarak fikirler sunarak evrensel olarak anlaşılabilir olmak istediler. Mevcut gerçekleri tasvir etmek yerine, duygu, düşünce ve fantezileri gösterdiler. Psikanalizden ilham alan sembolistler, genellikle öznelerin iç dünyasını yansıttılar. Bu yönelmeyle birlikte resim tarihinde hiç olunmadığı kadar özgür işler ürettiler. Gerçeküstü sanatın ve Fantastik Realizmin temellerini oluşturan yakın dönem atası diyebileceğimiz bir niteliğe sahiptirler.

Fantastik aktarımlara belirli buhran dönemlerinde daha sık rastlandığı konusuna değinilmiştir. Birinci Dünya Savaşının yıkıcı etkileri, sanat eserlerine ve

sanat camiasına verdiği zarar göz ardı edilemeyecek türdedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşananların insani boyutu düşünüldüğünde; Hayatını kaybeden askerler, dağılan aileler, salgın hastalıklarda hayatını kaybedenler, psikolojik şoklar, kayıplar, tutsaklar, göçler, mülteciler gibi her birinin acı bir hikayesi olan vakalar bulunmaktadır. İnsanları etkileyen her olayın, insanlığın ürünü olan sanatı da etkilediğini düşündüğümüzde, bu savaşın plastik, ritmik ve fonetik sanat dalları üzerindeki etkileri kaçınılmazdır. Bu doğrultuda savaş ortamında ürettikleri eserlerde savaşın izlerine ve savaşın onlarda uyandırdığı fantastik imgelere rastlamak mümkündür. Sanatçılar, bu küresel savaşın onlarda uyandırdığı duyguları eserlerine yansıtmışlar ve bazen bir protesto olarak, bazen de sanatta geleneksel estetik değerlere isyan olarak meydana getirmişlerdir. Avrupa'da Kübizm, Fütürizm, Dadaizm gibi 20. yüzyılın öncü sanat akımları bu savaşın etkisiyle ortaya çıkmış ya da yeni bir biçim almıştır. Fantastik Realizmin de İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulduğunu göz önüne aldığımızda, Dadaizm ve Fantastik Realizm ilişkilendirilmesinde bir ortak yanının da savaş sonrası ressamlar olduğu görülmektedir.

Sürrealizmin öncüsü olduğunu bildiğimiz Dadaizm; her ne kadar sanatta inkâr niteliği taşıyarak Sürrealizm ve Fantastik Realizm'den o noktada ayrılrsa da iki hareketi de kapsayan önemli bir konuma sahiptir. Sürrealizm ise bilinçaltını yeni bir sanatsal yaratım kaynağı olarak sunmuştur. Zihnin kavrayışının ötesinde bilinmeyen güçler vardır. Bu güçler için yapılması gereken şey; gizli güçleri bulmak ve ortaya çıkarmaktır. Zihnin verileri ile hareketlerin, düşüncelerin ve yaşamın gerçek yapısı ve itici gücü arasında gidip gelen bir insan, ancak uykuda bilinmeyen güçlere ulaşabilir. Bu konuda psikiyatrist Freud'un psikanaliz yöntemi etkili olmuştur. Diğer bir deyişle; sanatçılar gerçeği, rüyayı ve gerçeküstü olanı yaratmak için bilinç ve bilinçaltını birleştirmektedir. Fantastik realistler bu noktada Sürrealizm 'den etkilenmiş olsalar dahi Sürrealizmin çerçevesi içerisinde sanatlarını anlık bilinçaltı ve rüya aktarımı ile sınırlanamamıştır. Onlar fantastik olanı tüm gerçekliğiyle yaşatmak istemiş, aslında düşlerin gerçekliğine yolculuk etmiş ve bu yolculuğu bizlere resimleri ile göstermişlerdir. Bu dünyanın gerçeklik algısının zihinlerimizle sınırlı olduğuna inanılır. Böylelikle zihnimizde oluşturduğumuz bu fantastik imgeler bir anda gerçekliğe bürünmektedir. Sanatçının zihinsel özgürlüğü, tasarım ve aktarım kabiliyeti

bu noktada çok önemli bir rol oynar. Resimlerinde bu gerçeklik algısını oluşturmak için birçok teknik geliştirmişlerdir. Fantastik resimler basite alınacak gelişmiş ve güzel ve öylesine değildir. Eserlerin oluşum süreçleri çok kapsamlıdır. Genel hatlarıyla düşsel, yaşamsal ve aktarım süreci olarak üçe ayrılabilir. Sanat tarihine adını altın harflerle yazdırmış ancak imgesel aktarımı zayıf olan sanatçılarda görülmektedir. Bir ressamın gördüğünü akademik düzeyde resme aktarma yeteneğinin olması, aynı kişinin hiçbir referans almadan gerçek hayatta görmediği ya da hayali bir imgeyi tasarlayabilme yeteneğine sahip olduğu ve aktarabildiği anlamına gelmemektedir. Fantastik eserleri ve sanatçıları çok değerli kılan da hem görüneni hem de görünmeyeni aktarabilmeleridir. Yani bu iki yeteneğin bir arada olması zorunludur.

Fantastik Realizme kadar belirli dönemlere ait sanatçı ve eserlerini fantastik realist olarak nitelendirmek doğru değildir. Fakat fantezist ressam ve fantastik eserler olarak nitelendirebiliriz. Köşe taşı niteliği taşıyan dönemleri, sanatçıları ve eserleri, kronolojik bir sıra içinde ele alarak Fantastik Realizmin oluşum ve gelişim sürecini bir film şeridi gibi gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dönem sanatçılarının buldukları coğrafya içerisinde; kültürleri, sosyal yapıları, duyguları, düşleri, inançları, sorguları, kişisel yaşantıları, ekonomileri, sağlık problemleri ve başlarına gelen felaketler gibi birçok alanda inceleme fırsatı bulmuş benzer yaşantılara ve sonuçlara rastlanmıştır. 21. yüzyıla kadar klasik teknikler çerçevesi dışına pek çıkılmamıştır. Fantastik Realizmin kurucu üyeleri ve Türk temsilcisi olan Erol Deneç gibi sanatçıların da klasik yöntemler ile eserler ürettikleri görülmektedir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde yaşanan salgınlar, felaketler, savaşlar, yıkımlar vb. çağımızın sanatçıları etkilemekte ve bu durum sanat eserlerine yansımaktadır. Teknolojinin gelişimiyle beraber artan teknikler fantastik sanatı daha ileri bir boyuta taşımıştır. Keith Parkinson, Gerald Brom, Lee Kohse, Onur Can Çaylı, Adem Başpınar, Refik Anadol, Emrah Elmaslı ve ismini saymadığım birçok çağdaş sanatçı günümüz imkanlarının sınırlarını zorlamaktadır. Fantastik sinemanın, oyunların, edebi eserlerin de gelişimiyle fantastik sanata ilgi her geçen gün kat ve kat artmakta olup bu alanda üretim yapacak sanatçıya da daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Artık fantastik, sanatın içerisine girdiği gibi dev bir sektörü de beraberinde getirmiştir.

Günümüz fantastik sanatının sanat tarihi boyunca en iyi dönemini hatta altın çağını yaşadığı söylenebilir.

İlk çağları ele aldığımızda şu anki günümüz araç gereçleri bile fantastik gerçeklik niteliği taşımaktadır. Özgür düşünceler ve yaratıcılık ile şekillenen, gelişen ve daha da gelişip evrimleşecek olan dünyamız, bu durumu fantastik düşüncelere, hayallere ve onunla birçok soruna çözüm olmuş icatlara borçludur. Nihayetinde bu çalışma Fantastik Realizmin resim sanatındaki gelişimini titizlikle incelemiş, kritik dönemleri ele almış ve günümüzde hala Fantastik Realizme ilginin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- AINSWORTH** Maryan W., **Pieter Brueghel: Masters of Dutch Art**, Viane: The Metropolitan Museum of Art.
- ALISON**, Waller, **Constructing Adolescence in Fantastic Realism**, New York: Routledge, 2009.
- AYYILDIZ**, Bülent, **Büyülü Gerçekçilik ve Fantastik Kurgu - Postmodernizm ve Hepsi Hikaye**, <https://youtube/feiB8IaC8gY>, (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- BALKIR**, Sedat; “William Blake - Hayal Gücü ve Sonsuz Beden”, **Journal of Arts**, 3, 1, 2020, 1-10.
- BALOĞLU**, Emel “Michelangelo’nun Yapıtlarının Biçimsel Olarak İncelenmesi ve Yeniden Yorumlanması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demiral Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2014.
- BALOĞLU**, Emel; “Michelangelo’nun Yapıtlarının Biçimsel Olarak İncelenmesi ve Yeniden Yorumlanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demiral Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2014.
- BARLOWE**, Laura Hansen, **Wayneborlave Biography**, <https://waynebarlowe.com/biograph/>, (Erişim Tarihi: 29.05.2022).
- BATUR ÇAY**, Meral; “Francisco Goya’nın Kâbus Resimleri Üzerine Bir İnceleme”, **Yıldız Journal of Art and Design**, 4, 2, 2017, 88-103.
- BATUR ÇAY**, Meral; “Odilon Redon Resimlerindeki Semboller”, **İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi**, 7, 1, 2021, 88-100.
- Biography of Hieronymous Bosch**, <https://www.hieronymus-bosch.org/biography.html>, (Erişim Tarihi: 11.02.2022).
- BÜYÜKYAVUZ** Ayşe Nur, “Dante Aligheri’nin İlahi Komedyası Üzerinden Sandro Botticelli Cehennem Tablosu’nun İçerik Analizi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 28, 2021.
- BÜYÜKYAVUZ**, Ayşe Nur; “Dante Aligheri’nin İlahi Komedyası Üzerinden Sandro Botticelli Cehennem Tablosu’nun İçerik Analizi”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, 28, 2021, 175-189.
- CAN GÖL**, Rabiye ve Tuğba Güngör, “Erol Deneç ve Ernst Fuchs’un Eserleri Üzerine Bir Karşılaştırma”, **Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi** 62, 2021, 1021–1029.
- CLEMENT**, Russell; **Four French symbolists: a sourcebook on Pierre Puvis de Chavannes, Gustave Moreau, Odilon Redon and Maurice Denis**, London: Greenwood Press, 1996.
- DEMİR**, Nur Sena; “Avrupa tasvir sanatında dini ikonografide Peter Paul Rubens”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- DOĞAN**, Ali Fahri; “İngiliz Edebiyatı’nda Bir Mistik: William Blake”, **Mütefekkir**, 2, 4, 2015, 363-375.
- DOĞRU**, Hüsnü Çağlar; “Özgün Baskı Resimde Francisco Goya’nın Yeri ve Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- DORSAY**, Atilla; **Beyaz Perdede Kırmızı Filmler**, İstanbul: Cep Kitapları, 1986.

- ECZACIBAŞI SANAT ANSİKLOPEDİSİ**; U. Tükel, 1. Cilt. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, “Bosch, Hieronymus” maddesi, 2008.
- EISENLÖFFEL**, Lars; **Caspar David Friedrich**, München: Prestel Verlag, 2004.
- EMRE** Gülder, **Resim Sanatı Tarihi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2016.
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**, **Gustave Moreau**,
<https://www.britannica.com/biography/Gustave-Moreau>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**, **Henry Fuseli**,
<https://www.britannica.com/biography/Henry-Fuseli>, (Erişim Tarihi: 26.02.2022).
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA**, **Piero di Cosimo**,
<https://www.britannica.com/biography/Piero-di-Cosimo>, (Erişim Tarihi: 13.02.2022).
- EZENGIN**, Milay ve Meyçem Ezengin (ed.), **Dünden Bugüne Erol Deneç Fantastik Realizm**, İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2019.
- FERRARIS**, Maurizio; **İmgelem**, Çev., Fırat Genç, Ankara: Dost Kitabevi, 2008.
- Franz Stuck: The darkness beckons**, <https://arthistoryproject.com/artists/franz-stuck/>, (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- Franz Von Stuck Biography**, <https://theworldsartist.com/artist/franz-von-stuck>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- FRAZETTA**, Frank, **The Fantastic Art Of Frank Frazetta**, Ed.: Betty Balantine, New York: Peacock Yayınevi, 1975.
- GEISMEIER**, Willi; **Caspar David Friedrich**, Leipzig: Seeman Verlag, 2008.
- GIBSON**, Michael; **Redon**, Köln: Taschen Verlag, 2017.
- GIORGI**, Rosa; **Art Book Caravaggio/Işık ve Gölgenin Yaratıcısı**, Çev., Özge Özbel, Ankara: Dost Kitabevi, 2002.
- GOMBRICH**, Ernst Hans; **Sanatın Öyküsü**, Çev., Erol Erduran ve Ömer Erduran, Ankara: Remzi Kitabevi, 2022.
- GÖKTEPE**, Mehmet; “Romantizm Sanat Akımı ve Sanatçıları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Journal Of Arts**, 3, 1, 2020, 45-66.
- HANÇERLOĞLU**, Orhan, **Felsefe Ansiklopedisi Cilt 2: Kavramlar ve Akımlar**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- HANÇEROĞLU**, Orhan; **Felsefe Ansiklopedisi Cilt 2: Kavramlar ve Akımlar**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- HANELÇİ** Önder, Dünya Bizim, **Erol Deneç**,
<https://www.dunyabizim.com/portre/dogudan-batiya-ulasan-bir-isik-erol-denece-h27342.html>, (Erişim Tarihi: 22.05.2022).
- Hendrik Goltzius Biography**, <https://www.masterworksfineart.com/artists/hendrik-goltzius/biography>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).
- Hieronymus Bosch**, <https://totallyhistory.com/hieronymus-bosch>, (Erişim Tarihi: 11.02.2022).
- Illustration History**, Wayne Barlowe,
<https://www.illustrationhistory.org/artists/wayne-barlowe>, (Erişim Tarihi: 29.05.2022).

- İSTANBUL SANAT EVİ, Giuseppe Arcimboldo Hayatı ve Eserleri**,
<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-a/arcimboldo-giuseppe/giuseppe-arcimboldo-biyografi>, (Erişim Tarihi: 19.02.2022).
- KAÇMAZ ATEŞ**, Özlem; “Goya’nın Kara Resimleri ve ‘Köpek’ Adlı Resminin Analizi”, **Sanat Dergisi**, 37, 2021, 317-336.
- KARABAYRAKTAR**, Duygu, “Fantastik Sinema ve Görsel Efekt “Bir Tahta Parçası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2010.
- KARABAYRAKTAR**, Duygu; “Fantastik Sinema ve Görsel Efekt “Bir Tahta Parçası””. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2010.
- KARAKİYA**, Özlem; “Avrupa resim sanatında Odilon Redon'un yeri ve önemi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019.
- KELIN**, Adam G., **Salvador Dali**, ed. Rochelle Baltze ve Megan Gunderson, 2007, ABD: ABDO, 2014.
- KESER**, Nimet; **Sanat Sözlüğü**, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2009.
- KOCADORU**, Fergana; “Deha ile Yalnızlık Arasında Romantik Bir Sanatçı: Caspar David Friedrich”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- KOÇ**, Gülnur; “Türk Resminde Fantastik Eğilimler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- KOÇ**, Seydi Murat; “Romantizm Işığında Francisco Goya Fravür ve Litograflerinin Yüksek Öğretimde Özgünbaskı Uygulama Atölyelerindeki Eğitsel Boyutu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.
- KRAUSSE**, Anna-Carola; **Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü**, Çev., Dilek Zaptçioğlu, İstanbul: Literatür Yayınları, 2005.
- KUŞOĞLU**, Zekiye Aslıhan; “15-18 Yaş Grubunun Görsel Sanat Eğitimi Bakımından William Blake ve Sanatı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- LORRAINEH**, Lisa, **Ernst Fuchs and Fantastic Realism**,
<https://thecreativejung.com/ernst-fuchs-and-fantastic-realism/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2022).
- MOORHEAD**, Joanna, **Leonora Carrington Una vida Surrealista**, Madrid: 2017.
- MUSÉE NATIONAL GUSTAVE MOREAU, Biographie de Gustave Moreau**,
<https://musee-moreau.fr/biographie-de-gustave-moreau>, (Erişim Tarihi: 01.03.2022).
- NOUVART**, Wayne Barlowe, <https://www.nouvar.net/wayne-barlowe-ve-sira-disi-fantastik-sanati/>, (Erişim Tarihi: 30.05.2022).
- ORENSTEIN**, Nadine M., **The Elusive Lie of Pieter Bruegel the Elder**, içinde *Pieter Bruegel the Elder Drawings and Prints*, editör Nadine M. Orenstein, Yale: Metropolitan Museum, 1981.

- ÖNER**, Selin, **Hem sanat hem değil: “Çeşme”**, <https://vesaire.org/hem-sanat-hem-degil-cesme/>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- ÖZDEMİR**, Çiğdem; “Grotesk Anlatım: Giuseppe Arcimboldo’nun Resimlerine Genel Bir Bakış”, **Researcher**, 6, 4, 2018, 97-108.
- ÖZGÖÇEN EGELİ**, Pelin; “Sembolizm'de Femme Fatale / Ölümcül Kadın Teması”, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2020.
- ÖZTAŞKIN**, Pınar, “İtalya’da Rönesans Resim Sanatı (Botticelli)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- ÖZTAŞKIN**, Pınar; “İtalya’da Rönesans Resim Sanatı (Botticelli)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- PEARCE**, JMS; “The Anatomy of Michelangelo (1475-1564)”, **Hektoen International Journal**, 11, 2, 2019.
- Piero di Cosimo (1462–1521)**, <https://www.encyclopedia.com/people/literature-and-arts/european-art-1599-biographies/piero-di-cosimo>, (Erişim Tarihi: 15.02.2022).
- RAPP**, Otto, **The Vienna School of Fantastic Realism**, <https://www.vagallery.com/page66.html>, (Erişim Tarihi: 10.01.2022).
- Rene Magritte and his paintings**, <https://www.renemagritte.org/>, (Erişim Tarihi: 17.04.2022).
- SARAÇ**, Neş’e; “19. yüzyıl resim sanatında lirik ifade aracı olarak pastel boya uygulamaları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- SAYAR**, Tuğba; “Avrupa Tasvir Sanatında Caravaggio ve İkonografisi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- SCOGNAMILLO**, Giovanni; **Fantastik Türk Sineması**, Çev., Metin Demirhan, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2005.
- SERULLAZ**, Maurice; **Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi**, Çev., Devrim Erbil, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.
- SMARTIFY**, **Matthias Grünewald** <https://smartify.org/artists/matthias-grunewald>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).
- SOKOLOWSKA-SMYL**, Beata, “Zdzislaw Beksinski’s Paintings of the ‘Fantastic Period’ as an Expression of Early Childhood Experience”, **Creativity: Theories - Research - Applications** 1, 2014, 156–67.
- SOTHEBY'S**, **A Vision of Grandeur: Masterworks from the Collection of Lorenzo H. Zambrano / Lot 17**, <https://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/collection-of-lorenzo-h-zambrano-n09230/lot.17.html>, (Erişim Tarihi: 19.04.2022).
- STEPHEN ONGPIN FINE ART**, **Franz von Stuck**, <https://www.stephenongpin.com/artist/236640/franz-von-stuck>, (Erişim Tarihi: 07.03.2022).
- ŞAHİN**, Derya; “Francisco Goya’nın Belge Niteliğindeki Baskı Resimleri”, **Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 4, 2014, 151-169.

- ŞENGÜR**, Yusuf; “Hieronymus Bosch’un Fantastik İmgeleri ve Batı Resim Sanatında Gerçeküstü Yaklaşımlar”. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- ŞERBETÇİ**, Emine Merve, **Sanatta Akıl Hastalığı veya Deliliğe Bakmak**, <https://daireiki.com/kultur/sanat/d-sanatta-akil-hastaligi-veya-delilige-bakmak-255>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).
- ŞİMŞEK**, Nuray Leyla, **Fantastik Realizm**, <http://www.dusunuyorumdergisi.com/fantastik-realizm/>, (Erişim Tarihi: 11.01.2022).
- THE BRITISH MUSEUM; Hendrik Goltzius**, <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG29295>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- The Listening Room, 1952 by Rene Magritte**, <https://www.renemagritte.org/the-listening-room.jsp>, (Erişim Tarihi: 17.04.2022).
- THE NATIONAL GALLERIES OF SCOTLAND, Johann Heinrich Fussli (Henry Fuseli)**, <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/artists/johann-heinrich-fussli>, (Erişim Tarihi: 26.02.2022).
- THE NATIONAL GALLERY OF ART; Hendrick Goltzius**, <https://www.nga.gov/collection/artist-info.2534.html>, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
- THE NATIONAL GALLERY, Peter Paul Rubens 1577 - 1640**, <https://www.nationalgallery.org.uk/artists/peter-paul-rubens>, (Erişim Tarihi: 25.02.2022).
- THOMPSON, Jon; Modern Resim Nasıl Okunur**, Çev., Firdevs Candil Çulcu, İstanbul: Hayalperest Yayınları, 2014.
- TOPÇU**, Ceyhun; “19.Yüzyıl Avrupa Sanatında Ölüm Olgusuna Sembolist Bakış: Arnold Böcklin ve Ölüm”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- TURANİ**, Adnan; **Dünya Sanat Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.
- TURANİ**, Adnan; **Sanat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.
- TUTAŞ**, Nazan; “William Blake’de Masumiyet ve Tecrübe: Kuzu ve Kaplan”, **Folklor/Edebiyat**, 20, 78, 2014, 83-90.
- UÇAR**, Merve; “Caravaggio’nun Eserlerinde Vahşetin GörSELLİĞİ”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- UĞUR**, Ufuk ve Sezen Altay, “Metinlerarasılık Bağlamında Fantastik Türk ve Amerikan Sineması: Drakula”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, 40, 2018, 89-116.
- VOHRINGER Christian, Pieter Brueghel: Masters of Dutch Art**, Viyana, 2000.
- Welt, Die größte Revolution aller Zeiten**, <https://www.welt.de/sonderthemen/achava-festspiele/article199048001/Umfangreiche-Werkschau-von-Arik-Brauer-in-Erfurt.html>, (Erişim Tarihi: 13.03.2022).
- WOLF**, Norbert; **Caspar David Friedrich 1774-1840**, Köln: Taschen Verlag, 2007.
- YAŞAR**, Tennur; “Görsel Sanatlarda Anlatım Biçimi Olarak Kolaj Tekniği ve Yunan Mitolojisinden Öykünmeler: Musalar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demiral Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2014.

- YÜCELEN**, Ayşe Selcen; “Fantastik Realizmde Kurgu ve Kompozisyon”.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- YÜKSEL**, Oylum, **Marcel Duchamp’ının Nude Descending a Staircase, No. 2 resmi**, <https://bayaiyi.com/marcel-duchampnin-nude-descending-a-staircase-no-2-resmi/>, (Erişim Tarihi: 06.03.2022).

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 1.** Sandro Botticelli, Cehennem Uçurumu, (1485), Panel Üzerine Tempera, 33 x 47,5 cm.
<https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-b/botticelli-sandro/sandro-botticelli-cehennemin-haritasi-ilahi-komedyadan/> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 2.** Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, (1503-1504), AÜYB, 220 x 389 cm.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Dünyevi_Zevkler_Bahçesi#/media/Dosya:El_jar_din_de_las_Delicias_de_El_Bosco.jpg (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 3.** Piero di Cosimo, Perseus Rescuing Andromeda, (1510-1513), Ahşap Üzerine Tempera, 70 x 123 cm.
<https://www.uffizi.it/en/artworks/perseus-frees-andromeda> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 4.** Matthias Grünewald, Visit of St. Anthony to St. Paul and Temptation of St. Anthony, (1515) AÜYB, 265 x 141 cm.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Matthias_Grünwald_-_Visit_of_St_Anthony_to_St_Paul_and_Temptation_of_St_Anthony_-_WGA10771.jpg (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 5.** Michelangelo Buonarroti, Adem'in Yarattılışı, (1511), Fresk, 230,1 x 480,1 cm.
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Michelangelo,_The_Creation_of_Adam.jpg (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 6.** Pieter Bruegel, Dulle Griet (Mad Meg), (1562), TÜYB, 115 x 161 cm.
https://en.wikipedia.org/wiki/Dull_Gret (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 7.** Giuseppe Arcimboldo, Vertumnus, (1591), TÜYB, 70 x 57 cm.
[https://en.wikipedia.org/wiki/Vertumnus_\(painting\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Vertumnus_(painting)) (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 8.** Hendrick Goltzius, The Dragon Devouring the Companions of Cadmus, (1588), Gravür, 25,3 x 32,2 cm.
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/336569> (Erişim Tarihi: 12.12.2021)

- Görsel 9.** Caravaggio, Aziz Matthew'un İlhamı, (1599-1600), TÜYB, 731 × 1,177 cm.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Inspiration_of_Saint_Matthew_by_Caravaggio.jpg (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 10.** Peter Paul Rubens, The Fall of Phaeton, (1604-1605), TÜYB, 98,4 x 131,2 cm.
[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Fall_of_Phaeton_\(Rubens\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Fall_of_Phaeton_(Rubens)) (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 11.** Salvator Rosa, Witches at Their Incantations, (1646), TÜYB, 72 x 132 cm.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rosa_-_Witches_at_their_Incantations,_about_1646.jpg#/media/File:Rosa_-_Witches_at_their_Incantations,_about_1646.jpg (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 12.** Johann Heinrich Füssli, The Nightmare, (1781), TÜYB, 101,6 x 127 cm.
https://en.wikipedia.org/wiki/File:John_Henry_Fuseli_-_The_Nightmare.JPG, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 13.** Francisco Goya, Dev, (1818-1825), TÜYB, 28,4 × 20,8 cm.
<https://www.canvastar.com/en/francisco-de-goya-the-colossus> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 14.** William Blake, Günlerin Atası, (1794), Gravür Baskı Üzerine Mürekkep Boya, 23,3 x 16,8 cm.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Europe_a_Prophecy_copy_D_1794_British_Museum_object_1.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 15.** Caspar David Friedrich, Meşe Ormanındaki Yıkık Kilise, (1809-1810), TÜYB, 110 x 171 cm.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Me%C5%9Fe_Orman%C4%B1nda_Manast%C4%B1r, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 16.** John Martin, Sodom ve Gomore'nin Yıkımı, (1852), TÜYB, 136,3 x 212,3 cm. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:John_Martin_-_Sodom_and_Gomorraah.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 17.** Gustave Moreau, Oedipus ve Sfenks, (1864), TÜYB, 206,4 x 104,8 cm.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Oedipus_and_the_Sphinx_MET_DP-14201-023.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 18.** Gustave Dore, The Deluge (Tufan), (1886), Gravür Baskı.
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deluge.png>, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 19.** Arnold Böcklin, Keman Çalan Ölüm ile Otoportre, (1872), TÜYB 75 x 61 cm. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arnold_Boecklin-fiedelnder_Tod.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

- Görsel 20.** Odilon Redon, Ağlayan Örümcek, (1881), Kağıt Üzerine Füzün, 9,5 x 37,5 cm. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Redon_crying-spider.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 21.** Franz Stuck, Sfenks'in Öpücüğü, (1895), TÜYB, 160 x 144,8 cm. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franz_von_Stuck_-_The_Kiss_of_the_Sphinx_-_Google_Art_Project.jpg, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 22.** Marcel Duchamp, Merdivenlerden İnen Çıplak No.2, (1912), TÜYB, 147 x 89,2 cm.
https://en.wikipedia.org/wiki/Nude_Descending_a_Staircase,_No._2, (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Görsel 23.** Marcel Janco, Chant Nègre, (1916), Kağıt Üzerine Füzün, 73 x 55 cm.
<https://digital.kunsthhaus.ch/dadaismus/en/dada-on-paper#!artwork/marcel-janco-chant-negre>, (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Görsel 24.** Francis Picabia, Ligustri, (1929), AÜKT, 151,5 x 96,2 cm.
<http://www.artnet.com/artists/francis-picabia/ligustri-Qw96ivjk7hVHpFs5zWDogg2>, (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Görsel 25.** Marc Chagall, I and the Village, (1911), TÜYB, 192,1 x 151,4 cm.
https://en.wikipedia.org/wiki/I_and_the_Village, (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Görsel 26.** Giorgio de Chirico, The Painter's Family, (1926), TÜYB, 146,4 x 114,9 cm. <https://www.wikiart.org/en/giorgio-de-chirico/the-painter-s-family-1926>, (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Görsel 27.** Max Ernst, The Angel of the home or the Triumph of Surrealism, (1937), TÜYB, 114 x 146 cm.
<https://www.wikiart.org/en/max-ernst/the-angel-of-the-home-or-the-triumph-of-surrealism-1937>, (Erişim Tarihi: 15.12.2021)
- Görsel 28.** René Magritte, The Listening Room, (1952), TÜYB, 45 x 54,7 cm.
https://en.wikipedia.org/wiki/The_Listening_Room, (Erişim Tarihi: 15.12.2021).
- Görsel 29.** Salvador Dali, Dream Caused by the Flight of a Bee Around a Pomegranate a Second Before Awakening, (1944), TÜYB, 51 x 41 cm.
<https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/dali-salvador/dream-caused-flight-bee-around-pomegranate-second-waking>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).
- Görsel 30.** Remedios Varo, The Lovers, (1963), TÜYB, 100 x 40 cm.
<https://biblioklept.org/2018/12/16/the-lovers-remedios-varo/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).
- Görsel 31.** Leonora Carrington, The Temptation of St. Anthony, (1947) TÜYB, 122 x 91 cm.

<http://www.artnet.com/artists/leonora-carrington/the-temptation-of-st-anthony-lbdyIzY2P5x1OgWaYPPiZw2>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 32. Ernst Fuchs, Crucification (Çarmih), (1950) AÜYB, 106,7 x 72,4 cm.

<https://www.istanbulsanatevi.com/resimler/ernst-fuchs-carmih/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 33. Rudolf Hausner, Adam und Pegasa, (1983), AÜKT, 54 x 67 cm.

<http://www.artnet.de/k%C3%BCnstler/rudolf-hausner/adam-und-pegasa-dTweO656DEaxLTcZNYtWCw2>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 34. Wolfgang Hutter, Ohne Titel (Phantastische Landschaft), (1967), TÜYB, 80,5 x 100,5 cm.

http://www.artnet.com/artists/wolfgang-hutter/ohne-titel-phantastische-landschaft-_JV6bE6RJCC0QZqeQLYc1A2, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 35. Anton Lehmden, Ohne Titel, (1960), Ahşap Üzerine Tempera, 23 x 39 cm.

<https://www.mutualart.com/Artwork/Ohne-Titel/106EB8EB25027E5A>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 36. Erich (Arik) Brauer, The Chernobyl Flower, (1996), AÜYB, 136 x 170 cm.

<https://www.20minutos.es/fotos/cultura/arik-brauer-ensonacion-y-terror-11127/3/>, (Erişim Tarihi: 17.12.2021).

Görsel 37. Frank Frazetta, Sorcerer, (1965), TÜYB.

http://frankfrazetta.org/viewimage.php?loc=QMan_FF_Legacy_558_Sorcerer.jpg, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 38. Zdzislaw Beksinski, İsimsiz, (1973), AÜYB, 122 × 98 cm.

<https://boszart.pl/sklep/malarstwo-polskie/zdzislaw-beksinski/beksinski-obrazy-na-plotnie/zdzislaw-beksinski-obraz-125/>, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 39. Robert Venosa, Stargate, (2004) TÜYB, 51,5 x 32,5 cm.

<https://morpheusgallery.com/Other%20Fine%20Artists/item.php?work=339>, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 40. Hans Rudolf Giger, Necronom IV, (1976) TÜAB, 100 x 150 cm.

https://arthive.com/hansruedigiger/works/321698~Necronom_IV, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 41. Wayne Barlowe, Lucifuge, (2001), AÜAB.

<https://www.illustrationhistory.org/illustrations/lucifuge-rofocale>, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 42. Dariusz Zawadzki, Eksodus, (2021), AÜYB, 100 x 100 cm

<https://zawadzkiart.pl/produkt/eksodus/>, (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

Görsel 43. Ebuzer Babayiğit, Main Tower, (2021), TÜYB, 100 x 70 cm.

Ebuzer Babayiğit'in Kişisel Arşivi.

Görsel 44. Ebuzer Babayiğit, Nature's Punishment, (2021), AÜYB, 33 x 56 cm,

Ebuzer Babayiğit'in Kişisel Arşivi.

Görsel 45. Ebuzer Babayiğit, Blood Sucking Nobility, (2020), AÜYB, 50 x 38,8 cm.

Ebuzer Babayiğit'in Kişisel Arşivi.

Görsel 46. Ebuzer Babayiğit, Leave, (2019), TÜAB, 100 x 120 cm. Ebuzer

Babayiğit'in Kişisel Arşivi.

Görsel 47. Ebuzer Babayiğit, Exodus II, (2018), TÜAB, 100 x 120 cm. Ebuzer

Babayiğit'in Kişisel Arşivi.